

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
INFORMĀCIJAS UN BIBLIOTĒKU STUDIJU NODAĻA

**LATVIJAS JAUNIEŠU INFORMĀCIJPRATĪBA PAR
RŪPNIECISKĀ ĪPAŠUMA TIESĪBU PĀRKĀPUMIEM UN TO
RADĪTAJIEM KAITĒJUMIEM**

MAĢISTRA DARBS

Autore: **Viktorija Kasara**

Studenta apliecības Nr.: vk18076

Darba vadītāja: Dr. philol. docente Daina Pakalna

RĪGA 2023

ANOTĀCIJA

Maģistra darba temats ir “Latvijas jauniešu informācijpratība par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem”. Jaunieši, kuri izprot intelektuālā īpašuma nozīmi, visticamāk, respektēs citu intelektuālo īpašumu. Tas var palīdzēt novērst plāģiātismu, pirātismu un, protams, rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumus. Jauniešu informācijpratībai ir jābūt labā līmenī, lai zinātu, kā atšķirt oriģinālus un viltotus produktus un pieņemt apzinātus lēmumus par pirkumiem. Šis ir pirmais šāda veida pētījums Latvijā, kurā īpaši pētīta jauniešu informācijpratība rūpnieciskā īpašuma tiesību kontekstā.

Maģistra darba mērķis ir noskaidrot Latvijas jauniešu priekšstatus un rīcību saistībā ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem. Pētījumā izmantotas aptaujas anketas, fokusgrupas diskusija un intervijas, lai apkopotu atziņas, atklājot gan pozitīvos aspektus, gan jomas, kurās jauniešu informācijpratība ir jāuzlabo

Pētījuma rezultāti liecina, ka, lai gan kopumā jauniešu informācijpratība ir laba, joprojām ir jomas, kurās viņu prasmes darbā ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem ir jāuzlabo.

Jauniešu informācijpratību ietekmē dažādi faktori, kas minēti arī pētījumā, bet īpaši to ietekmē pieejamās informācijas daudzveidīgums tieši jauniešu auditorijai. Pētījuma noslēgumā sniegti ieteikumi jauniešu informācijpratības uzlabošanai.

Atslēgvārdi: informācijpratība, jaunieši, rūpnieciskā īpašuma tiesības

ANNOTATION

The topic of my master thesis is "Information literacy of Latvian youth on industrial property rights infringements and their damages". Young people who understand the importance of intellectual property are more likely to respect the intellectual property of others. This can help prevent plagiarism, piracy and, of course, infringements of industrial property rights. Young people need to have a good level of information literacy to know how to distinguish between genuine and counterfeit products and to make informed purchasing decisions. This is the first study of its kind in Latvia to specifically investigate young people's information literacy in the context of industrial property rights.

The aim of the Master's thesis is to find out the attitudes and behaviour of young people in Latvia in relation to information on infringements of industrial property rights and the damage caused by them. The study uses questionnaires, focus group discussion and interviews to summarise the findings, revealing both positive aspects and areas where young people's information literacy needs to be improved

The results show that, although young people's information literacy is generally good, there are still areas where their skills in dealing with information on industrial property rights infringements need to be improved.

Young people's information literacy is influenced by a variety of factors, also mentioned in the study, but particularly by the diversity of information available specifically for young audiences. The study concludes with recommendations for improving information literacy among young people.

Keywords: information literacy, young people, industrial property rights

SATURS

APZĪMĒJUMU SARAKSTS	6
IEVADS	7
1. Pētījuma teorētiskais pamatojums	14
1.1. Pētījumā lietoto terminu un jēdzienu skaidrojums	14
1.2. Pētījumā izmantotās teorijas	16
1.2.1. Pragmatisms	17
1.2.2. UNESCO Medijpratības un informācijpratība kompetenču matrica.....	18
2. Rūpnieciskais īpašums.....	24
2.1. Rūpnieciskā īpašuma tiesību raksturojums.....	24
2.2. Rūpnieciskā īpašuma pārkāpumi un to radītie kaitējumi.....	27
2.3. Izglītojošie materiāli par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem	29
3. Izpētes pakāpes analīze.....	31
4. Pētījuma metodoloģijas raksturojums	36
4.1. Pētījuma stratēģijas un metožu raksturojums	36
5. Rezultāti un diskusija	44
5.1. Anketēšanas rezultāti.....	44
5.2. Fokusgrupas diskusijas rezultāti.....	63
5.3. Interviju rezultāti	68
SECINĀJUMI	77
IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI.....	81
PIELIKUMI.....	85
1. pielikums Jauniešu anketas paraugs	86
2. pielikums Fokusgrupas diskusijas vienošanās veidlapas paraugs ar respondentiem	91
3. pielikums Fokusgrupas diskusijas jautājumi	92
4. pielikums Fokusgrupas diskusijas transkripts	93

5. pielikums	Intervijas vienošanās veidlapas paraugs ar respondentiem.....	100
6. pielikums	Intervijas jautājumi Karīnai Breimanei.....	101
7. pielikums	Karīnas Breimanes intervijas transkripts	102
8. pielikums	Intervijas jautājumi Egīlam Misītim.....	107
9. pielikums	Egīla Misīša intervijas transkripts	108
10. pielikums	Intervijas jautājumi Terēzei Vētrai	112
11. pielikums	Terēzes Vētras intervijas transkripts.....	113

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

EUIPO – European Union Intellectual Property Office (Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma birojs)

IKT – Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas

INTA – International Trademark Association (Starptautiskā preču zīmju asociācija)

MIP – Medijpratība un informācijpratība

ODLIS – Online Dictionary for Library and Information Science (Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes tiešsaistes vārdnīca)

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural organization (Apvienoto Nāciju Izglītības, Zinātnes un Kultūras organizācija)

IEVADS

Temata aktualitāte, temata norobežojums

Valsts vispārējās vidējās izglītības standartā pašlaik ir noteikts, ka skolēniem jāattīsta izpratne par intelektuālā īpašuma tiesībām (“Noteikumi par valsts vispārējās vidējās”, 03.09.2019). Mācību programma ietver tādas tēmas kā intelektuālā īpašuma tiesiskais regulējums, intelektuālā īpašuma veidi, kā arī intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība un īstenošana. Turklāt Latvijas Patentu valde piedāvā bezmaksas mācību materiālus par intelektuālo īpašumu skolēniem, skolotājiem un plašai sabiedrībai. Kopumā var uzskatīt, ka Latvijas jauniešiem ir labas zināšanas un prasmes par intelektuālo īpašumu, ņemot vērā to, ka valsts mācību programmā uzsvars tiek likts uz intelektuālā īpašuma izglītību, kā arī Latvijas Patentu valdes resursu pieejamību.

Izpratne par intelektuālā īpašuma nozīmi veicina jauniešu vēlmi apzināties un cienīt citu intelektuālo īpašumu. Tas, savukārt, palīdz novērst tādus pārkāpumus kā plaģiātisms, pirātisms un rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumi. Pārkāpjot intelektuālā īpašuma tiesības, rodas dažādas sekas un kaitējumi, piemēram, drauds veselībai, juridiskās sekas, ietekme uz ekonomiku, radošuma un inovācijas zudums un ētiski apsvērumi. Kopumā intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpšana vai intelektuālā īpašuma tiesību neievērošana var radīt ievērojamus kaitējumus jauniešiem, nozarēm, kas balstās uz šīm tiesībām, un sabiedrībai kopumā.

Lai novērstu šīs problēmas, ir svarīgi ne tikai izglītēt jauniešus par intelektuālā īpašuma tiesībām un to ievērošanas nozīmi, bet arī pašiem jauniešiem būt ieinteresētiem, apzināt un gūt izpratni par šīm īpašumtiesībām, kā arī aktuālajai informācijai, pazīmēm un ieteikumiem, kas var palīdzēt nepārkāpt šīs tiesības.

Šajā pētījumā uzmanība tiks pievērsta Latvijas jauniešiem, kas ir studenti vecumā no 18 līdz 30 gadiem. Šie jaunieši ir nozīmīga demogrāfiskā grupa attiecībā uz rūpnieciskā īpašuma tiesībām un pārkāpumiem. Viņi kā patērētāji ir aktīvi tirgus dalībnieki, un tāpēc viņus tieši ietekmē ar intelektuālo īpašumu saistītie jautājumi.

Problēmsituācija un pētījuma problēma

Starptautiskā bibliotēku asociāciju un institūciju federācija (International Federation of Library Associations and Institutions, turpmāk tekstā IFLA) ir identificējusi vairākas problēmas, ar kurām saskaras jauniešu informācijpratība, tostarp viltus ziņu izplatība, grūtības orientēties milzīgajā informācijas daudzumā tiešsaistē un kritiskās domāšanas prasmju trūkums jauniešu vidū. Iespējams zemo informācijpratības iemaņu dēļ, piemēram, spējas atrast, novērtēt vai izmantot informāciju, jauniešiem nav izpratnes par juridiskajām un ētiskajām sekām, kas

saistītas ar viltotu preču izmantošanu, izplatīšanu un citiem intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem (IFLA, 2019).

Analizējot pētījumus par situāciju Latvijā, Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja (turpmāk tekstā EUIPO) 2022. gada publiskotais apkopojums “Intelektuālais īpašums un jaunatne. Rezultātu 2022. gada pārskats” (*Intellectual Property and Youth Scoreboard 2022*) liecina, ka 46% no Latvijas jauniešiem vecumā no 15 līdz 24 gadiem apzināti ir iegādājušies kādu viltotu preci un 41% jauniešu nespēj pateikt atšķirību par to, vai avoti, kuros tiek iegādāti viltojumi vai patērēts nelegāls saturs, ir likumīgi vai nelikumīgi (EUIPO, 2022).

Analizējot datus par jauniešu attieksmi pret intelektuālo īpašumu visā Eiropas Savienībā, ieskaitot Latviju, būtu nepieciešami papildu pētījumi, lai novērtētu konkrēto informācijpratības zināšanu un prasmju līmeni rūpnieciskā īpašuma tiesību jomā Latvijas jauniešu vidū.

Izpētes pakāpe, novitāte

Informācijpratības situācijas izpēte Latvijas jauniešu vidū ir nozīmīga vairāku iemeslu dēļ, piemēram, efektīvas informācijas izmantošanas nodrošināšana, izglītības rezultātu uzlabošana, inovāciju un radošuma veicināšana. Informācijpratība ir ļoti svarīga attiecībā uz spēcīgāku un radošāku novatorismu, jo tā ļauj cilvēkiem rast jaunas idejas, noteikt likumsakarības, kritiski domāt un izprast radošo darbu autoru ieguldījumu, kā arī aizsargāt pašiem savu radīto. Izpētot jauniešu informācijpratības stāvokli, politikas veidotāji var izstrādāt stratēģijas inovāciju un radošuma veicināšanai, kam var būt pozitīva ekonomiskā un sociālā ietekme.

Maģistra darba izpētes pakāpi veido Latvijas Universitātē veikti pētījumi no Latvijas Universitātes e-resursu repozitorija “DSpace”, kā arī ārzemju pētījumi no EUIPO pētniecības un datu centra, kas nodrošina datus un analīzi par intelektuālo īpašumu Eiropas Savienības mērogā un citiem tiešsaistes brīvpiekļuves avotiem. Galvenokārt tiek apskatīti pētījumi par informācijpratību un pētījumi par jauniešu attieksmi pret intelektuālā īpašuma pārkāpumiem. Latvijā pētījumi par jauniešu informācijpratību attiecībā uz rūpnieciskā īpašuma pārkāpumiem vai to radītajiem kaitējumiem līdz šim nav veikti.

Pētnieciskajā procesā kā avots izpētes pakāpei tiek izmantots Santas Lozdas veiktais pētījums "Patentu informācijas centra loma patentinformācijpratības veicināšanā" (2017).

Papildinot izpētes pakāpi, tiek apskatīts pētījums, kas novērtē pieaugušo informācijpratību – “Ceļā uz informācijpratības novērtēšanu Latvijā – UNESCO medijpratības un informācijpratības kompetenču matrica praksē” (Holma u.c. 2014). Šajā pētījumā tika izmantota UNESCO Medijpratības un informācijpratības (turpmāk tekstā MIP) kompetenču

matrica un jaukta pētījuma metodoloģija, kas ietvēra fokusgrupu intervijas, verbālos protokolus un zināšanu anketas, lai analizētu Ķekavas novada izlases grupas informācijpratību.

Izpētes pakāpes analīzē tiek ietverti arī Eiropas mēroga pētījumi. Viens no tiem ir EUIPO publicētais rezultātu apkopojums ar nosaukumu “Intelektuālais īpašums un jaunatne. Rezultātu 2022. gada pārskats” (*Intellectual Property and Youth Scoreboard 2022*) (EUIPO, 2022), kas kalpo kā vērtīgs un lietderīgs instruments, lai atbalstītu jauniešus visā Eiropā un arī patērētājus apzinātas izvēles pieņemšanā. Kā papildinošs avots šim pētījumam ir rezultātu pārskats ar nosaukumu “Intelektuālais īpašums un jaunatne. Rezultātu 2019. gada pārskats” (*Intellectual Property and Youth Scoreboard 2019*) (EUIPO, 2019).

Izpētes pakāpē iekļauts arī pētījums ar nosaukumu “Intelektuālais īpašums un jaunatne. Rezultātu 2019. gada pārskats” (*Intellectual Property and Youth Scoreboard 2019*), ko 2019. gadā veica Starptautiskā Preču zīmju asociācija (turpmāk tekstā INTA). Šajā pētījumā tiek aplūkoti jauniešu, jo īpaši Z paaudzes, paradumi rūpnieciskā īpašuma tiesību kontekstā.

Šī maģistra darba novitāte ir tā, ka šis pētījums aizpilda būtisku plaisu esošajā problēmas izpētē. Līdz šim Latvijā nav veikts neviens pētījums, kurā būtu īpaši aplūkota jauniešu informācijpratība saistībā ar rūpnieciskā īpašuma pārkāpumiem un ar tiem saistīto kaitējumu. Koncentrējoties uz šo līdz šim neizpētīto jomu, pētījums sniedz vērtīgu ieskatu šajā jomā un veicina vispusīgāku izpratni par jauniešu informācijpratības situāciju Latvijā. Var atzīmēt arī tā nozīmīgumu, visaptverošo pieeju un ieguldījumu esošajā zināšanu klāstā. Tam ir potenciāls sniegt informāciju politiskiem lēmumiem, izglītības praksei un turpmākiem pētījumiem, kas vērsti uz jauniešu informācijpratības uzlabošanu un intelektuālā īpašuma tiesību ievērošanas kultūras veicināšanu.

Pētījuma mērķis

Noskaidrot Latvijas studējošo jauniešu priekšstatus un rīcību saistībā ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem.

Uzdevumi

1. Iepazīties ar Latvijas intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības apmācību avotiem un mācību materiāliem.
2. Iepazīties un analizēt vadlīnijas, reglamentējošos dokumentus un pētījumus, kas nodrošina jauniešu informētību par intelektuālā īpašuma aizsardzību Latvijā un pasaulē.
3. Atlasīt un analizēt iepriekš veiktus pētījumus.
4. Analizēt izmantotos terminus un salīdzināt to skaidrojumus.

5. Aprakstīt pragmatisma un UNESCO MIP modeli.
6. Plānot pētījuma metodoloģiju.
7. Apzināt studējošo jauniešu informācijpratību par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem, veicot anketēšanu.
8. Veikt intervijas ar rūpnieciskā īpašuma nozares pārstāvjiem.
9. Veikt fokusgrupas diskusiju ar jauniešiem.
10. Analizēt iegūtos datus .
11. Apkopot rezultātus un izdarīt secinājumus.

Pētījuma objekts un priekšmets

Pētījuma objekts ir rūpnieciskā īpašuma aizsardzība. Pētījuma priekšmets ir Latvijas studējošo jauniešu vecumā no 18 līdz 30 gadiem informācijpratība par rūpniecisko īpašumu.

Pētījuma jautājumi

Maģistra darbā tiek izvirzīti šādi pētījuma jautājumi:

- 1) Kā jaunieši vērtē savas zināšanas un prasmes darbā ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem?
- 2) Kā pieejamie izglītojošie materiāli par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem ietekmē jauniešu zināšanas un paradumus, patērējot vai iegādājoties kādu preci vai pakalpojumu?
- 3) Vai jaunieši apzinās rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu reālās sekas un kaitējumus?

Teorētiskā bāze

Maģistra darba teorētiskajā bāzē izmantota filozofiskā pieeja pragmatisms. Pragmatisma teorija varētu būt noderīga, pētot jauniešu informācijpratību saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Pragmatisms ir filozofiska pieeja, kas uzsver rīcības un ideju praktiskās sekas. Tā uzskata, ka idejas vai rīcības vērtība ir tās spēja radīt rezultātus, kas ir noderīgi un nozīmīgi indivīdiem un sabiedrībai.

Pētot jauniešu informācijpratību saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem, pragmatisma teorija varētu būt noderīga vairākos aspektos. To varētu izmantot, lai saprastu, kā jaunieši uztver rūpnieciskā īpašuma tiesību ievērošanas vai pārkāpšanas praktiskās sekas. Piemēram, jaunieši, iespējams, biežāk ievēros rūpnieciskā īpašuma tiesības, ja viņi sapratīs praktiskos ieguvumus, piemēram, inovāciju atbalstīšanu un ekonomiskās izaugsmes

veicināšanu. Turklāt, pragmatisma teorija varētu būt noderīga, lai saprastu, kā jaunieši uztver savas informācijas meklēšanas uzvedības praktiskās sekas. Piemēram, ja jaunieši saprot, ka rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpšana var radīt negatīvas sekas viņiem pašiem un sabiedrībai kopumā, viņi var būt motivētāki meklēt precīzu un uzticamu informāciju par šo tematu. Visbeidzot, pragmatisma teorija varētu būt noderīga, izstrādājot pasākumus, kuru mērķis ir uzlabot jauniešu informācijpratību saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesībām. Koncentrējoties uz dažādu informācijas meklēšanas paradumu praktiskajām sekām, intervences pasākumus varētu izstrādāt tā, lai veicinātu paradumus, kas, visticamāk, dos pozitīvus rezultātus.

Lai pētītu jauniešu informācijpratību vairākos kontekstos, tostarp paradumus rūpnieciskā īpašuma kontekstā, tiek izmantota Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]*) MIP kompetenču matrica “Globālā medijpratības un informācijpratības novērtējuma sistēma: valstu gatavība un kompetences” (*Global Media and Information Literacy Assessment Framework: country readiness and competencies*). Šī kompetenču matrica nodrošina sistēmu medijpratības un informācijpratības prasmju attīstīšanai un novērtēšanai dažādās jomās un sarežģītības līmeņos, kā arī tā ir noderīga pētniecībā, jo tā sniedz visaptverošu kompetenču kopumu, ko var izmantot, lai izstrādātu pētījuma jautājumus un novērtētu rezultātus. Piemēram, pētīt jauniešu informācijpratību rūpnieciskā īpašuma kontekstā, varētu izmantot šo medijpratības un informācijpratības kompetenču matricu, lai noteiktu konkrētas kompetences, kas attiecas uz šo jomu, piemēram, prasmi kritiski izvērtēt avotu ticamību, krāpšanas vai viltošanas pazīmes. Maģistra darba izstrādē šī matrica palīdz pilnveidot informācijpratības skaidrojumu, kā arī izmantoto pētniecības metožu, piemēram, aptaujas jautājumu veidošanu.

Pētniecības metodes

Maģistra darba mērķu sasniegšanai tiek izmantotas kvalitatīvās un kvantitatīvās pētniecības metodes. Pētījuma galvenā pētniecības metode ir anonīma tiešsaistes aptauja, kas veidota rīkā QuestionPro. Galvenajai pētniecības metodei papildus tiek izmantota fokusgrupas diskusija un intervijas ar rūpnieciskā īpašuma jomas pārstāvjiem.

Empīriskā bāze

Empīrisko bāzi veido Latvijā studējošo jauniešu (vecumā no 18 līdz 30 gadiem) sniegtās atbildes uz aptaujā un fokusgrupas diskusijā sagatavotajiem jautājumiem, kā arī jomas pārstāvju viedoklis, kas iegūts intervijās.

Darba teorētiskā un praktiskā nozīme

Pētījumam par Latvijas jauniešu informācijpratību rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu un to kaitējumu kontekstā var būt gan teorētiska, gan praktiska nozīme.

Pētījums var veicināt teorētisko izpratni par faktoriem, kas ietekmē jauniešu attieksmi un uzvedību saistībā ar rūpnieciskā īpašuma pārkāpumiem. Tas var palīdzēt noteikt motivāciju un iemeslus, kas liek jauniešiem iesaistīties šādā praksē. Pētījums var arī atklāt sociālo un kultūras faktoru, piemēram, vienaudžu ietekmes un normu nozīmi jauniešu attieksmes un uzvedības veidošanā saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Pētījuma rezultātus var izmantot, lai tālāk attīstītu un precizētu esošās teorijas, kas saistītas ar jauniešu likumpārkāpumiem.

Pētījums var būt noderīgs, izstrādājot izglītības programmas un intervences jeb atbalsta pasākumus, kuru mērķis ir novērst rūpnieciskā īpašuma pārkāpumus jauniešu vidū. Rezultāti var palīdzēt noteikt konkrētas stratēģijas un vēstījumus, kas ir visefektīvākie, lai veicinātu atbildīgu un likumīgu uzvedību saistībā ar intelektuālo īpašumu. Pētījums var arī sniegt informāciju par politikas izstrādi saistībā ar intelektuālā īpašuma aizsardzību un īstenošanu. Piemēram, secinājumus var izmantot, lai izstrādātu mērķtiecīgas izpildes stratēģijas vai izglītojošas kampaņas, kas pielāgotas jauniešu attieksmei un uzvedībai. Visbeidzot, pētījums var palīdzēt izstrādāt korporatīvās sociālās atbildības politiku, kas vērsta uz atbildīgas un ētiskas uzvedības veicināšanu saistībā ar intelektuālo īpašumu. Rezultātus var izmantot, lai izstrādātu paraugpraksi uzņēmumiem un organizācijām, kas balstās uz intelektuālo īpašumu, jo īpaši tiem, kuru mērķauditorija ir jaunieši kā patērētāji vai produktu un pakalpojumu lietotāji.

Darba struktūra

Maģistra darbs sastāv no ievada, teorētiskās daļas, rezultātu un diskusiju daļas, secinājumiem un pielikumiem. Ievadā tiek aprakstīta pētījuma aktualitāte, pētījuma problēma, teorētiskā bāze, empīriskā bāze, pētījuma galvenie uzdevumi, mērķis, pētījuma jautājumi un pētniecības metodes, ar kurām tiek īstenoti pētījuma uzdevumi un galvenais mērķis.

Darba pamatdaļā ietilpst piecas nodaļas. Pirmajā nodaļā tiek skaidroti pētījumā izmantotie termini un jēdzieni, analizēta pētījuma teorētiskā bāze un aprakstīta izvēlēta pragmatisma pieeja un UNESCO kompetenču modelis.

Otrajā nodaļā tiek veikts izpētes pakāpes raksturojums, kas ietver gan Latvijā, gan ārvalstīs veiktus pētījumus.

Trešajā nodaļā tiek skatīts un analizēts rūpnieciskais īpašums, iekļaujot informāciju par šo tiesību pārkāpumiem un radītajiem kaitējumiem. Turklāt, tiek aprakstīta Latvijas situācija, kas attiecināma uz izglītojošiem materiāliem par šo tematiku.

Ceturtajā nodaļā tiek raksturota pētījuma metodoloģija, iekļaujot izmantotās pētniecības metodes un pētījuma gaitas aprakstu.

Piektajā nodaļā tiek atspoguļots pētījumā iegūtie rezultātu apkopojums, kā arī diskusija, kurā veikts salīdzinājums ar izvēlētajām teorijām un citu pētījumu datiem.

Secinājumu daļā atspoguļotas atbildes uz pētījumā izvirzītajiem jautājumiem, papildinot atbildes ar priekšlikumiem un ieteikumiem, kas varētu palīdzēt šīs jomas pārstāvjiem apzināties situāciju Latvijā.

Maģistra darba beigu daļā pievienoti pielikumi, kas atspoguļo pētījumā izmantotos datus, kā arī izmantoto informācijas avotu saraksts.

1. PĒTĪJUMA TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS

Lai taptu pētījuma teorētiskā bāze, tiek izmantots filozofijas virziens pragmatisms un UNESCO MIP kompetenču matrica. Šī teorētiskā kombinācija nodrošina svarīgu pamatu jauniešu informācijpratības izpētei par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Pragmatisms uzsver praktisku risinājumu nozīmi, kas risina reālas problēmas, savukārt MIP kompetenču matrica nodrošina strukturētu pieeju, lai novērtētu un attīstītu indivīdu mediju un informācijpratību. Piemērojot šo sistēmu, pētniecībā var koncentrēties uz konkrētu jomu apzināšanu, kurās jauniešiem var trūkt informācijpratības prasmju saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem, un izstrādāt mērķtiecīgus pasākumus un ieteikumus, lai novērstu šīs nepilnības. Šāda pieeja var palīdzēt nodrošināt, ka pētījums ir praktisks, atbilstošs un efektīvs, risinot konkrēto problēmu.

Nodaļas sākumā tiek analizēti ar pētījuma tēmu saistītie pamatjēdzieni un termini, skaidrojot to nozīmi un aktualitāti. Šī galveno jēdzienu un terminu izpēte kalpo par būtisku pamatu, lai izprastu pētījuma jautājumus par jauniešu informācijpratību attiecībā uz rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Izveidojot skaidru izpratni par šiem jēdzieniem, pētījuma mērķis ir sniegt visaptverošu un pamatotu skatījumu uz šo tematu, kas ļautu efektīvāk un jēgpilnāk izpētīt jauniešu informācijpratības vajadzības saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesībām.

1.1. Pētījumā lietoto terminu un jēdzienu skaidrojums

Lai nodrošinātu kvalitatīva maģistra darba izstrādi, ir svarīgi jau pašā sākumā sniegt skaidrojumu par galvenajiem pētījumā izmantotajiem terminiem un jēdzieniem. Šajā nolūkā maģistra darba sākuma apakšnodaļā galvenā uzmanība pievērsta galveno jēdzienu, kas tiks izmantoti visā pētījumā, definēšanai un analīzei. Šie termini ir "intelektuālais īpašums", "rūpnieciskais īpašums", "informācija" un "informācijpratība". Sniedzot rūpīgu šo galveno terminu skaidrojumu, darbs var izveidot stingru pamatu turpmākai pētījuma rezultātu analīzei un apspriešanai.

Ir svarīgi saprast, ka termins "**intelektuālais īpašums**" tika atzīts 20. gadsimta otrajā pusē, kad Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācija 1967. gadā izveidoja un pieņēma Intelektuālo konvenciju. Šī konvencija definēja intelektuālā īpašuma primārās formas un oficiāli ieviesa terminu "intelektuālais īpašums" pasaules juridiskajā terminoloģijā (Baltvilka & Greivulis, 2006).

Saskaņā ar Latvijas Patentu valdes izdoto metodisko materiālu vispārējās izglītības un profesionālās vidējās izglītības pedagogiem "Ceļojums rūpnieciskā īpašuma pasaulē" intelektuālais īpašums ir definēts kā cilvēka jaunrades rezultāts, tostarp literatūras un mākslas

darbi, izgudrojumi, kā arī tirdzniecībā izmantojami apzīmējumi vai dizaini. Intelektuālā īpašuma aizsardzībai ir izšķiroša nozīme, lai nodrošinātu, ka autori var saņemt atzinību un atlīdzību par savu darbu. Grāmatā skaidrots, ka galvenie intelektuālā īpašuma aizsardzības veidi ir patenti, preču zīmes, autortiesības, rūpnieciskie dizainparaugi un komercnoslēpumi. Patenti nodrošina izgudrojumu tiesisko aizsardzību, dodot izgudrotājam ekskluzīvas tiesības izgudrojumu izgatavot, izmantot un pārdot noteiktu laiku. Preču zīmes aizsargā vārdus, logotipus vai simbolus, kas identificē un atšķir preces un pakalpojumus no citiem. Autortiesības aizsargā oriģināldarbus, piemēram, mūziku un literatūru, savukārt dizaini aizsargā izstrādājumu izskatu jeb ārējo veidolu. Ar komercnoslēpumiem aizsargā konfidenciālu informāciju, piemēram, formulas vai uzņēmējdarbības plānus, kas dod konkurences priekšrocības (Jozus, 2018).

Intelektuālajam īpašumam ir būtiska nozīme inovāciju un radošuma veicināšanā. Svarīgi ir atzīmēt, ka intelektuālais īpašums nav viennozīmīgs jēdziens, bet gan ietver divas atšķirīgas tiesību grupas: rūpniecisko īpašumu un autortiesības, blakustiesības. Rūpnieciskais īpašums ietver tiesību objektus, kas ir jāreģistrē attiecīgajās iestādēs. No otras puses, autortiesības un blakustiesības, piemēram, izpildītāju un producentu tiesības, nav jāreģistrē, un tās automātiski tiek piešķirtas oriģināldarbu autoriem. Šajā darbā galvenā uzmanība tiek pievērsta jauniešu informācijpratības izpētei par rūpnieciskā īpašuma tiesībām, kā arī par to pārkāpumiem un kaitējumu, kas rodas, ja šīs tiesības tiek pārkāptas. Šādi tiesību pārkāpumi ir uzskatāms piemērs plašākam rūpnieciskā īpašuma aspektam. Tāpēc darba autore uzskata, ka ir ļoti svarīgi sniegt detalizētu rūpnieciskā īpašuma jēdziena skaidrojumu un izpēti.

Termins "**rūpnieciskais īpašums**" tiek plaši lietots kopš 19. gadsimta beigām, un tas attiecas uz lielāko intelektuālā īpašuma tiesību grupu. Rūpnieciskais īpašums tiek uzskatīts par visplašāko un vissvarīgāko intelektuālā īpašuma veidu, jo tas aptver plašu gala rezultātu un inovāciju klāstu, kam ir būtiska ietekme uz ekonomisko un sociālo attīstību (Poļakovs, 1999). Maģistra darba otrajā nodaļā ir padziļināti aplūkoti rūpnieciskā īpašuma jēdziena izpratne un interpretācija.

Ikdienas kontekstā "**informācija**" ir dati, kas sniedz mums sīkāku informāciju par objektiem, notikumiem un apstākļiem, palīdzot mums meklēt atbildes, pieņemt lēmumus un risināt problēmas. Šī maģistra darba vajadzībām sevišķi svarīga ir piedāvātā informācijas definīcija. Saskaņā ar Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes tiešsaistes vārdnīcā ODLIS sniegto definīciju, informācija jebkurā formā veicina zināšanas, kas ir informācija, kura tiek uztverta un novērtēta indivīda dzīves pieredzes kontekstā un integrēta viņa kognitīvajā uztverē (ODLIS, n.d.).

Terminu "**informācijpratība**" sākotnēji 1974. gadā sāka lietot Pauls Zurkovskis (*Paul Zurkowski*). Tas attiecas uz zināšanām un prasmēm, kas nepieciešamas, lai atrastu, novērtētu un efektīvi izmantotu informāciju jaunu zināšanu un prasmju radīšanai, taču pēdējos gados šis termins ir ieguvis lielāku nozīmi, jo informācijas un digitālo tehnoloģiju izplatīšanās ir palielinājusi nepieciešamību cilvēkiem orientēties un saprast viņiem pieejamo milzīgo informācijas apjomu. Mūsdienās informācijpratība ir atzīta par būtisku prasmi daudzos izglītības un profesionālos kontekstos. Informācijpratību var uzskatīt par indivīda prasmju rādītāju dažādās ar informāciju saistītās darbībās. Saskaņā ar Latvijas Nacionālo terminoloģijas portālu informācijpratība tiek definēta kā "spēja atrast, atlasīt, izvērtēt, pārvaldīt un izmantot informāciju" ("Informācijpratība", b.g.). Šī interpretācija tiek piemērota arī maģistra darbā. Informācijpratības priekšnoteikumi un modeļi tiks sīkāk aplūkoti nākamajā apakšnodaļā.

Informācijpratība mūsdienās tiek uzskatīta par ļoti svarīgu iemaņu dažādās nozarēs un profesionālajā vidē. Tā kalpo kā rādītājs indivīda kompetencei veikt dažādus ar informāciju saistītus uzdevumus, tostarp, bet ne tikai, atrast, atlasīt, novērtēt, pārvaldīt un efektīvi izmantot informāciju. Augsts informācijpratības līmenis ir ļoti svarīgs jauniešiem saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību identificēšanu un izmantošanu vairāku iemeslu dēļ. Piemēram, rūpnieciskā īpašuma tiesību apzināšanās. Informācijpratības iemaņas ļauj jauniešiem efektīvi atrast, novērtēt un izprast informāciju, kas saistīta ar rūpnieciskā īpašuma tiesībām. Tas ietver zināšanas par to, kā identificēt preču zīmes, patentus, autortiesības un citus intelektuālā īpašuma veidus, un izpratni par to juridiskajām sekām. Ja jauniešiem nav atbilstošas informācijpratības, viņiem var būt grūti precīzi noteikt un izprast rūpnieciskā īpašuma tiesības, kas var radīt juridiskas un ētiskas problēmas, izmantojot vai pārkāpjot šādas tiesības.

Informācijpratības nozīme gadu gaitā ir guvusi pasaules mēroga atzinību, un ārpus akadēmiskajām aprindām ir izstrādāti dažādi prasmju un apmācības kursi, lai veicinātu interneta lietotprasmi un pašu informācijpratību. Arī starptautiskās organizācijas, piemēram, UNESCO, ir veikušas iniciatīvas šajā jomā. Informācijpratība, kas definēta kā spēja identificēt, atrast, novērtēt, organizēt, radīt, izmantot un nodot informāciju, lai risinātu jautājumus vai problēmas, tiek uzskatīta par priekšnoteikumu efektīvai līdzdalībai informācijas sabiedrībā un par cilvēka pamattiesībām uz mūžizglītību (UNESCO, 2003).

1.2. Pētījumā izmantotās teorijas

Maģistra darba mērķis ir izpētīt Latvijas jauniešu attieksmi un uzvedību attiecībā uz informāciju, kas saistīta ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to izraisītajiem zaudējumiem. Izpratne par jauniešu informācijpratības priekšrocībām un trūkumiem ir ļoti svarīga, lai noteiktu nepilnības, kurās būtu iespējams veikt uzlabojumus, un attiecīgajos

izglītošanas pasākumos atbilstoši uzsvērt jautājumus par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem.

1.2.1. Pragmatisms

20. gadsimta beigās radās filozofiskā tradīcija, ko dēvē par pragmatismu, un tā tiek plaši uzskatīta par piemērotu filozofisko ietvaru jaukta tipa pētījumiem (Mārtinsone u.c. 2016).

Pragmatisms, kurā uzsvars tiek likts uz teorijas praktisko pielietojumu, šim pētījumam ir nozīmīgs vairākos aspektos. Vispirms pragmatisms iesaka teoriju apvienot ar praksi, norādot, ka teorijas nozīmi un lietderību var novērtēt, izmantojot tās praktisko pielietojumu. Pētījuma kontekstā tas varētu nozīmēt, ka nepietiek ar rūpnieciskā īpašuma tiesību teorētisko aspektu izpratni, bet šo zināšanu praktiskajai pielietošanai ir izšķiroša nozīme, lai risinātu jautājumu, piemēram, par jauniešu paradumu iepirkt viltotas preces tiešsaistē. Tas sasaucas ar pragmatismu, jo uzsver praktisko iemaņu, piemēram, informācijpratības un tehnoloģiju lietošanas prasmju būtiskumu, lai mazinātu risku uzķerties uz krāpnieciskiem interneta veikaliem vai tirgotājiem sociālajos tīklos. Jauniešu teorētiskās un praktiskās zināšanas par rūpnieciskā īpašuma tiesībām ir atkarīgas ne tikai no vispārējiem informētības veicināšanas pasākumiem, bet arī no viņu informācijpratības līmeņa, tostarp spējas strādāt ar tehnoloģijām un informāciju. Tas saskan ar pragmatisma uzvaru uz teorijas un prakses integrāciju, jo tiek uzsvērtas praktiskās prasmes, tostarp informācijpratība, kas ir būtiska, lai jaunieši varētu efektīvi orientēties un pieņemt informētus lēmumus saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesībām.

Pragmatisma pirmās paaudzes aizsācēji bija "klasiskie pragmatiski" Čārlzs Sanderss Pīrss (*Charles Sanders Peirce*) un Viljams Džeimss (*William James*), un nozīmīgu ieguldījumu deva arī Džosija Roiss (*Josiah Royce*). Šos agrīnos pragmatiskus ietekmēja sava laika zinātniskā revolūcija, jo īpaši evolūcijas teorija, un viņi pievērsās teorētiskai izpētei, jēgai un patiesības būtībai, bet Džeimss pētīja arī patiesību reliģijā. Otrā pragmatistu paaudze, ko joprojām dēvē par "klasisko", pragmatisma filozofijā pievērsās politikai, izglītībai un sociālajai uzlabošanai, lielā mērā pateicoties dziļajai Džona Džūija (*John Dewey*) un Džeinas Adamsas (*Jane Addams*) ietekmei, kura aizsāka sociālā darba profesiju kā pragmatisma ideju izpausmi un 1931. gadā saņēma Nobela miera prēmiju (Pearce, 2020; Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2021).

Pragmatismam kā filozofiskai pieejai ir raksturīgs atšķirīgs skatījums tā galveno pārstāvju vidū, taču viņiem ir kopīga izpratne, ka pamatprincips ir derīgums jeb spēkā esamība, un ka teorijai jābūt integrētai ar praksi. Pragmatisms bieži tiek izmantots bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes pētniecībā, jo tas atbilst nozares praktiskajai specializācijai, kas vērsta uz informācijas izmantošanu, informācijas lietotprasmi un teorijas integrāciju reālajā informācijas praksē, lai risinātu praktiskas problēmas un izaicinājumus.

Kopumā pētījumā ir lietderīgi iekļaut pragmatisma principus, kas uzsver teorijas praktisko pielietojumu, lai izprastu informācijpratības un tehnoloģiju lietošanas prasmju lomu rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu jautājuma risināšanā Latvijas jauniešu vidū.

1.2.2. UNESCO Medijpratības un informācijpratība kompetenču matrica

Pētot jauniešu informācijpratību saistībā ar rūpniecisko īpašumu, var izmantot UNESCO medijpratības un informācijpratības kompetenču matricu, lai noteiktu konkrētas prasmes, kas attiecas uz šo jomu, piemēram, spēju kritiski izvērtēt avota ticamību un atklāt krāpšanas vai viltojumu pazīmes. Šīs matricas iekļaušana maģistra darba izstrādē var uzlabot informācijpratības konceptualizāciju un noteikt pētniecības metožu, tostarp aptaujas jautājumu, izstrādi, lai nodrošinātu to atbilstību identificētajām kompetencēm rūpnieciskā īpašuma jomā.

UNESCO par prioritāti izvirza mediju un informācijpratības veicināšanu, kas ietver spēju efektīvi izmantot medijus, meklēt un analizēt informāciju, kritiski izvērtēt mediju vēstījumus un piedalīties mediju satura veidošanā. Iedzīvotājiem, kas ir informēti un aktīvi izglītoti plašsaziņas līdzekļu un informācijas jomā, ir būtiska nozīme demokrātiskas sabiedrības stipruma un stabilitātes nodrošināšanā. UNESCO MIP modelis ir atbilde uz informācijas, komunikācijas, mediju un izglītības vides nepārtraukto attīstību. UNESCO atzīst tehnoloģiju un plašsaziņas līdzekļu potenciālu veicināt attīstību un stiprināt cilvēku tiesības būt informētiem un aktīviem pilsoņiem. Tomēr ir ļoti svarīgi nodrošināt, lai šie sasniegumi dotu labumu visiem sabiedrības locekļiem un nevienu neatstātu novārtā. MIP koncepcija kalpo kā instruments šī mērķa sasniegšanai, veicinot kritisko domāšanu, piekļuvi informācijai un spēju radīt un kopīgot plašsaziņas līdzekļu saturu. UNESCO atzīst, ka pratībai ar plašsaziņas līdzekļiem un informāciju ir izšķiroša nozīme, lai indivīdi varētu īstenot savas tiesības uz vārda brīvību un piekļuvi informācijai, kas ir nostiprinātas Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā. Organizācija arī uzskata, ka MIP ir ilgtspējīgas attīstības priekšnoteikums, jo tā dod cilvēkiem iespēju pieņemt informētus lēmumus un pilnvērtīgi piedalīties sabiedrības dzīvē. UNESCO uzskata, ka, gudri izmantojot informāciju, plašsaziņas līdzekļus un IKT rīkus, tostarp internetu, ikviens var gūt labumu no iespējām, ko sniedz tehnoloģiju attīstība un strukturālās sociokultūras, ekonomikas un politikas pārmaiņas (UNESCO, 2013). Maģistra darbā tiek izmantota šī sistēma kā teorētisks modelis, lai novērtētu jauniešu medijpratības un informācijpratības prasmes saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesībām un to pārkāpumiem.

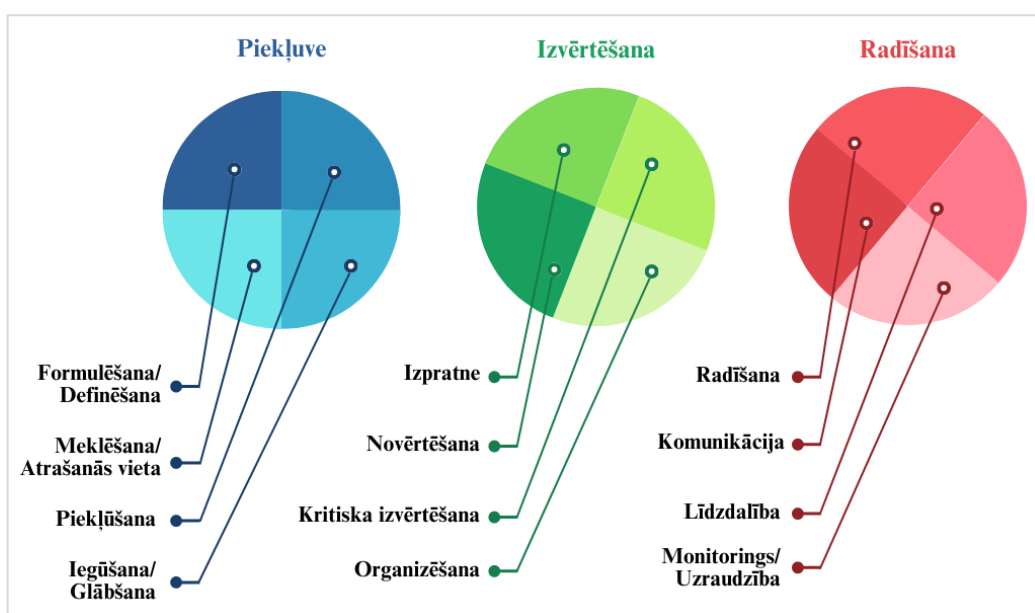
UNESCO norāda uz dažādiem pratības veidiem, tostarp mediju, informācijas, IKT un digitālo pratību, kuru mērķis ir attīstīt cilvēku spēju piekļūt informācijai un plašsaziņas līdzekļiem, tos novērtēt, radīt un dalīties ar tiem, izmantojot dažādus tehnoloģiskos rīkus. Šīs kompetences veicina cilvēktiesības, jo īpaši vārda brīvību un piekļuvi informācijai, kas ir

būtiski maģistra darba pētījumā par jauniešu informācijpratību attiecībā uz rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radīto kaitējumu. Šīs prasmes prasa kritisku un reflektīvu domāšanu un izpratni par plašsaziņas līdzekļu un informācijas sniedzēju funkcijām sabiedrībā. Šīs prasmes ir nepieciešamas visiem sabiedrības locekļiem, tostarp jauniešiem, lai viņi būtu informēti un piedalītos sabiedrības, ekonomikas un politikas attīstībā. Ir ļoti svarīgi integrēt šīs prasmes, lai veicinātu cilvēku līdzdalību zināšanu sabiedrībā (UNESCO, 2013).

UNESCO MIP modelis ir piemērots un noderīgs pētījumā par jauniešu informētību par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un to pārkāpumiem. MIP modelis nodrošina visaptverošu sistēmu, lai novērtētu jauniešu kompetences kritiski izvērtēt un analizēt plašsaziņas līdzekļu vēstījumus, efektīvi meklēt un izmantot informāciju un sekmīgi iesaistīties informācijas materiālu izveidē. Piemērojot UNESCO MIP modeli, pētījumā var nodrošināt visaptverošu pieeju jauniešu informētības par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un pārkāpumiem izpētei, ņemot vērā viņu mediju un informācijpratības prasmes, attieksmi un uzvedību. Tas var sniegt vērtīgu ieskatu par plašsaziņas līdzekļu un informācijpratības lomu jauniešu izpratnes par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un pārkāpumiem veidošanā un viņu iesaistē.

MIP novērtēšanas sistēmā medijpratība, informācijpratība, IKT un digitālā pratība tiek vērtētas kā visaptveroša un savstarpēji saistīta kompetence. Kompetence attiecas uz indivīda spēju izmantot savus iekšējos resursus, tostarp prasmes, zināšanas un attieksmi, kā arī ārējos resursus, piemēram, datubāzes, kolēģus un instrumentus, lai efektīvi risinātu konkrētu problēmu reālās situācijās. Kompetenci var noteikt tikai konkrētā kontekstā un scenārijā (UNESCO, 2013).

Pētījumā izvēlētais UNESCO MIP modelis, kas ietver trīs pamatkompetenču grupas – piekļuvi, novērtēšanu un radīšanu (sk. 1.1. att.).

1.1. att. **MIP pamatkompetenču grupas** (UNESCO, 2013, p. 56)

UNESCO MIP modelī pamatkompences ir sadalītas grupās, katrā no tām izdalot četrus aspektus. Tādējādi tiek iegūtas 12 kompetences. Šajā pētījumā galvenā uzmanība pievērsta informācijpratības pamatkompetencei. Pirmais aspekts – "**piekļuve**" (sk. 1.1. tabulu) – tiek uzskatīts par izšķirošu un ietver spēju identificēt vajadzību pēc informācijas un atrast noderīgu informāciju un plašsaziņas līdzekļu saturu no dažādiem avotiem un formātiem, piemēram, drukātiem, audio, vizuāliem un digitāliem. Informāciju var iegūt no fiziskiem vai elektroniskiem avotiem, tostarp bibliotēkām, muzejiem, personīgajiem failiem vai citiem avotiem.

1.1. tabula

MIP kompetenču tabula – piekļuve (UNESCO, 2013, p. 59)

<i>Kompetence</i>	<i>Aspekti</i>	<i>Informācijpratības kompetences</i>
<i>1. Piekļuve</i>	<i>1.1. Nepieciešamības pēc informācijas noteikšana un formulēšana</i>	<i>1. Noteikt un formulēt informācijas specifiku un apjomu, izmantojot dažādus resursus.</i>
	<i>1.2. Informācijas meklēšana un atrašanās vieta noteikšana</i>	<i>2. Meklēt un atrast informāciju.</i>
	<i>1.3. Piekļuve informācijai un tās sniedzējiem</i>	<i>3. Efektīvi un ētiski piekļūt vajadzīgajai informācijai, kā arī informācijas sniedzējiem.</i>
	<i>1.4. Informācijas izguve un uzglabāšana</i>	<i>4. Izgūt un saglabāt informāciju, izmantojot dažādas metodes un rīkus.</i>

Mūsdienu jaunieši saskaras ar aizvien vairāk izaicinājumiem, kas saistīti ar informācijpratību. Pieaugot interneta resursu skaitam, jauniešiem kļūst arvien grūtāk saprast, kāda informācija viņiem ir vajadzīga, kur to meklēt un kā to atrast efektīvi un atbilstoši ētikas principiem. Turklāt viņi arvien biežāk saskaras ar rūpnieciskā īpašuma pārkāpumiem tiešsaistes vidē. Tomēr, attīstot kompetenci informācijas pieejamības ziņā, jaunieši ir labāk sagatavoti šo problēmu pārvarēšanai. Izmantojot šo kompetenci, viņi var noteikt un formulēt savas informācijas vajadzības, efektīvi meklēt un atrast informāciju, piekļūt informācijai ētiskā veidā, kā arī iegūt un saglabāt informāciju, izmantojot dažādas metodes un rīkus. Tas var ļaut viņiem ātrāk un precīzāk atrast vajadzīgo informāciju, kā arī organizēt un saglabāt to turpmākai lietošanai. Galu galā tas var kalpot lietotājam un padarīt viņa ikdienas darbu efektīvāku un lietderīgāku.

Otrais MIP aspekts – "**izvērtēšana**" (sk. 1.2. tabulu) ietver informācijas kritisku analīzi un izvērtēšanu. Tas ietver spēju atšķirt faktus no viedokļiem, identificēt pamatā esošās vērtības

un ideoloģijas, kā arī novērtēt informācijas kvalitāti. Ņemot vērā mūsdienās pieejamās informācijas pārpilnību, indivīdiem jābūt arī tehniskajām prasmēm, lai efektīvi organizētu, atlasītu un apkopotu informāciju. Lai izvērtētu informāciju un tās galveno vēstījumu, ir svarīgi izprast arī informācijas sniedzēju funkcijas un darbības.

1.2. tabula

MIP kompetenču tabula – izvērtēšana (UNESCO, 2013, p. 59)

<i>Kompetence</i>	<i>Aspekti</i>	<i>Informācijpratības kompetences</i>
<i>2. Izvērtēšana</i>	<i>2.1. Izpratne par informāciju</i>	<i>5. Izprast informācijas un informācijas sniedzēju nozīmi sabiedrībā</i>
	<i>2.2. Informācijas un informācijas sniedzēju novērtēšana</i>	<i>6. Novērtēt, analizēt, salīdzināt, veidot un izmantot iegūtās informācijas standartus, tās izcelsmi, informācijas avotus un sniedzējus.</i>
	<i>2.3. Informācijas un tās avotu ticamības izvērtēšana, tostarp tās autentiskuma novērtēšana.</i>	<i>7. Izvērtēt un noteikt iegūtās informācijas ticamību un autentiskumu.</i>
	<i>2.4. Informācijas organizēšana</i>	<i>8. Apvienot un organizēt iegūto informāciju.</i>

MIP kompetences izvērtēšanas aspekts jauniešiem ir ļoti svarīgs, lai nākotnē varētu veikt apzinātus un godīgus pirkumus un izvairīties no rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Izpratne par interneta veikala autentiskumu, tā domēna nosaukumu un atsauksmēm par precēm, kā arī spēja salīdzināt cenas ir būtiskas jauniešu prasmes. Attīstot šīs prasmes, viņi var novērtēt, pie kā vērsties, ja viņiem rodas aizdomas, ka ir iegādāta viltota prece, un zināt, kādi soļi ir jāveic. Turklāt informācijpratības novērtēšanas aspekts ietver izpratni par informācijas un informācijas sniedzēju lomu sabiedrībā, informācijas avotu izvērtēšanu un salīdzināšanu, informācijas ticamības un autentiskuma noteikšanu, kā arī iegūtās informācijas organizēšanu. Šīs prasmes jauniešiem ir svarīgi attīstīt, lai mūsdienu informācijas pārbagātajā sabiedrībā kļūtu par atbildīgiem un informētiem patērētājiem.

Trešais MIP komponents ir **“radīšana”** (sk. 1.3. tabulu). Tā ietver ētisku un efektīvu informācijas, plašsaziņas līdzekļu satura un vispārīgu zināšanu izmantošanu, piemēram, intelektuālā īpašuma aspektus (UNESCO, 2013). MIP nozīmē ne tikai analītisko un izstrādes prasmju apguvi, bet tā ietver arī zināšanu apguvi par medijiem un informāciju, kā arī ētiskas attieksmes un vērtību veidošanu attiecībā uz to lietošanu. MIP lietotāji ir ne tikai pasīvi patērētāji, bet arī aktīvi piedalās demokrātiskajos procesos un uzrauga tos. Līdz ar tīmekļa vietņu parādīšanos ikviens, kam ir atbilstoša piekļuve IKT un prasmes, var radīt, kopīgot, apmainīties un uzraudzīt informāciju un plašsaziņas līdzekļu ziņojumus. Tāpēc plašsaziņas līdzekļu veidošana, zināšanu radīšana, to izmantošana un ietekmes monitorings ir būtiski MIP

komponenti. Labi pārzinot MIP, cilvēki var ne tikai būt radoši, inovatīvi un sadarboties, bet arī iegūt spēju atbildīgi un ētiski izmantot jeb šajā kontekstā radīt plašsaziņas līdzekļus un informāciju.

1.3. tabula

MIP kompetenču tabula – radīšana (UNESCO, 2013, p. 59)

<i>Kompetence</i>	<i>Aspekti</i>	<i>Informācijpratības kompetences</i>
<i>3. Radīšana</i>	<i>3.1. Zināšanu radīšana un radoša izpausme</i>	<i>9. Inovatīvi, ētiski un radoši radīt jaunu informāciju un zināšanas konkrētam mērķim.</i>
	<i>3.2. Ētiska un efektīva informācijas un zināšanu komunikācija</i>	<i>10. Ētiski, likumīgi un efektīvi izplatīt informāciju un zināšanas, izmantojot piemērotus plašsaziņas līdzekļu kanālus un rīkus.</i>
	<i>3.3. Piedalīšanās sociāli publiskās aktivitātēs</i>	<i>11. Ētiski, efektīvi un lietderīgi sadarboties ar informācijas sniedzējiem, lai, izmantojot dažādus līdzekļus, nodrošinātu pašizpausmi, starpkultūru dialogu un demokrātisku līdzdalību.</i>
	<i>3.4. Radītās informācijas un zināšanu izmantošanas un ietekmes monitorings</i>	<i>12. Uzraudzīt radītās un izplatītās informācijas, zināšanu ietekmi, kā arī tās izmantošanu un izmantot arī citus informācijas sniedzējus.</i>

Jauniešu informācijpratībai ir ļoti svarīga kompetence radīt saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Piesakoties lekcijām par intelektuālā īpašuma tiesībām un piedaloties intelektuālā īpašuma izpratni veicinošos konkursos, kampaņās vai citos izpratni veicinošos pasākumos, jaunieši var radīt un radoši paust savas zināšanas par šo tēmu. Šī kompetence ļauj viņiem arī ētiski un efektīvi nodot šo informāciju citiem un piedalīties sociāli publiskās aktivitātēs, piemēram, ziņot par pārkāpumiem, lai citus brīdinātu. Izmantojot šo kompetenci, jaunieši var aktīvi piedalīties rūpnieciskā īpašuma tiesību veicināšanā un aizsardzībā un veicināt informētākas un atbildīgākas sabiedrības veidošanu.

MIP kompetences ir ļoti noderīgas, lai izstrādātu pētniecības metodoloģiju, lai raksturotu jauniešu informācijpratības līmeni saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Iekļaujot 1.1., 1.2., 1.3. tabulā apkopotās kompetences pētījuma dizainā, būs iespējams novērtēt, cik lielā mērā jauniešiem piemīt prasmes, zināšanas un attieksme, kas nepieciešama, lai novērtētu, analizētu un salīdzinātu informāciju par intelektuālā īpašuma tiesībām, kā arī lai radītu un izplatītu informāciju ētiskā un efektīvā veidā. Lai novērtētu šīs kompetences, pētījuma metodoloģija ietver aptauju un fokusgrupu izmantošanu, lai iegūtu datus par jauniešu izpratni par intelektuālā īpašuma tiesībām un viņu spēju identificēt un ziņot par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Novērtēšanas modelis novērtē informācijpratības kompetences trīs līmeņos, proti, pamatlīmenī, vidējā un augstākajā līmenī.

Lai gan UNESCO vadlīnijas paredz dažāda veida datu vākšanu, lai noteiktu MIP līmeni valstī, jauniešu informācijpratības pētījums aprobežojas ar kompetenču novērtēšanu.

Pamatlīmenī tiek pieņemts, ka respondentam ir elementāras zināšanas vai pieredze informācijpratības jomā, bet, lai tās efektīvi izmantotu, ir nepieciešams pilnveidoties. MIP vidējā līmenī norāda, ka indivīdam ir pienācīgas informācijpratības prasmes, kā arī pieredze to veicināšanā, bet vēl trūkst dažu kompetenču. Augstākais MIP līmenis liecina, ka indivīdam ir izcilas informācijpratības prasmes, viņš to aktīvi popularizē un pielieto savā ikdienas dzīvē (UNESCO, 2013, p. 60).

Secinājumi

Pragmatisms ir noderīgs teorētiskais ietvars, kas tiek iekļauts šajā pētījumā par informācijpratību un rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem jauniešu vidū Latvijā. Pragmatisms uzsver teorijas praktisku pielietošanu reālās situācijās, un šajā gadījumā tas palīdzēs izprast, kā jaunieši izmanto savas informācijpratības prasmes ar IKT, lai risinātu šo jautājumu. Izmantojot pragmatisku pieeju, pētījumā var koncentrēties uz praktiskiem risinājumiem, kas būs efektīvi rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu problēmas risināšanā, nevis tikai uz teorētiskām koncepcijām. Turklāt pragmatisms atzīst, ka zināšanas nepārtraukti attīstās un, ka pētījumam jābūt atvērtam jaunām idejām un perspektīvām. Kopumā pragmatisma kā teorētiskā ietvara iekļaušana var palīdzēt nodrošināt, ka pētījums ir atbilstošs, praktisks un efektīvs, risinot rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu problēmu jauniešu vidū Latvijā.

Balstoties uz UNESCO MIP modeļa un pragmatisma principiem, šī pētījuma mērķis ir izpētīt Latvijas jauniešu attieksmi un uzvedību pret informāciju, kas saistīta ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un no tiem izrietošo kaitējumu. MIP modelis nodrošina visaptverošu sistēmu, lai izprastu jauniešu informācijpratības līmeni saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Izmantojot šo modeli, būs iespējams novērtēt jauniešu informācijpratības kompetences attiecībā uz informācijas un zināšanu radīšanu, izplatīšanu, iesaistīšanos un monitoringu. Modelis novērtē informācijpratību trīs līmeņos – pamata, vidējā un augstākā, un pētījumā galvenā uzmanība tiek pievērsta studējošo jauniešu kompetences novērtēšanai šajās jomās. Analizējot šajā novērtējumā iegūtos datus, ir iespējams gūt dziļāku izpratni par Latvijas jauniešu informācijpratības līmeni un noteikt tās jomas, kurās nepieciešami uzlabojumi. Tas palīdz izstrādāt mērķtiecīgas iniciatīvas, lai uzlabotu jauniešu informācijpratības prasmes un veicinātu izpratni par rūpnieciskā īpašuma tiesību ievērošanas nozīmi.

2. RŪPNIECISKAIS ĪPAŠUMS

Neraugoties uz to, ka rūpnieciskais īpašums ir nozīmīga intelektuālā īpašuma apakšnozare, Latvijā un daudzviet citur pasaulē tas nav plaši pazīstams. Tomēr cilvēki ar to saskaras ikdienā, dažkārt pat nenojaušot par to. Rūpnieciskā īpašuma tiesības cita starpā aptver izgudrojumu patentus, pusvadītāju izstrādājumu topogrāfijas, preču zīmes un dizainparaugus, un tās ir ļoti svarīgas mūsdienu ekonomiski attīstītajā pasaulē (“Rūpnieciskā īpašuma institūciju un”, 01.01.2016). Ja šīs tiesības netiek efektīvi aizsargātas, var tikt kavēta inovācija un radošums, uzņēmumi var ciest no negodīgas konkurences un patērētāji var būt pakļauti viltotu vai standartiem neatbilstošu produktu ietekmei.

Rūpnieciskā īpašuma tiesību aizsardzībai ir izšķiroša nozīme inovāciju un radošuma veicināšanā dažādās nozarēs, tostarp tehnoloģiju, lauksaimniecības, modes un pārtikas nozarē. Piešķirot ekskluzīvas tiesības izgudrotājiem, radītājiem un uzņēmumiem, rūpnieciskā īpašuma tiesības stimulē un atalgo viņu ieguldīto laiku, finanses un resursus, lai izstrādātu jaunus produktus un pakalpojumus, kas var pozitīvi ietekmēt sabiedrību kopumā. Aizsargājot izgudrotāju un radītāju tiesības, rūpnieciskā īpašuma tiesības kalpo kā tiesiskais regulējums, kas veicina labvēlīgu vidi pētniecībai, attīstībai un komercializēšanai. Šis regulējums ne tikai veicina inovāciju kultūru, bet arī nodrošina līdzekļus, lai indivīdi un uzņēmumi varētu gūt labumu no saviem intelektuālajiem sasniegumiem. Ar rūpnieciskā īpašuma aizsardzību piešķirtās ekskluzīvās tiesības kalpo kā turpmākas attīstības veicinātājs un sekmē ekonomikas izaugsmi, ļaujot izgudrotājiem un radītājiem gūt peļņu no saviem izgudrojumiem un darbiem (WIPO, 2020).

Rūpnieciskā īpašuma tiesību aizsardzība ir stūrakmens, kas veicina inovāciju, radošumu un progresu dažādās nozarēs. Tā atalgo un stimulē izgudrotājus, radītājus un uzņēmumus ar savu intelektuālo darbību sniegt ieguldījumu sabiedrības uzlabošanā, vienlaikus nodrošinot arī aizsardzību pret pārkāpumiem un negodīgu praksi.

2.1. Rūpnieciskā īpašuma tiesību raksturojums

Rūpnieciskā īpašuma tiesības attiecas uz juridiskajām tiesībām, kas piešķirtas izgudrotājiem, izgudrojumu radītājiem un intelektuālā īpašuma īpašniekiem. Šo tiesību mērķis ir aizsargāt viņu radītos darbus no citu personu neatļautas izmantošanas. Rūpnieciskais īpašums aptver plašu jomu loku:

- **Patenti** tiek piešķirti, lai aizsargātu izgudrojumus, un dod īpašniekam ekskluzīvas tiesības izgudrojumu ražot, izmantot un pārdot noteiktu laiku.

- **Preču zīmes** aizsargā logotipus, nosaukumus un citas atšķirības zīmes, kas identificē produktus vai pakalpojumus.
- **Dizainparaugi** attiecas uz produkta dekoratīvajiem vai estētiskajiem aspektiem vai izskatu.
- **Ģeogrāfiskās izcelsmes norādes** ir apzīmējums, ko izmanto uz produktiem, kuriem ir konkrēta ģeogrāfiskā izcelsme un kuriem piemīt īpašības, reputācija vai raksturojums, kas būtībā ir attiecināms uz šo izcelsmes vietu.
- **Augu šķirņu aizsardzība** ir intelektuālā īpašuma veids, kas piešķir ekskluzīvas tiesības pārdot, pavairot un izmantot jaunu augu šķirni uz noteiktu laiku. Šī aizsardzība veicina ieguldījumus augu selekcijā un jaunu augu šķirņu attīstībā (WIPO, 2020).

Šajā maģistra darba pētījuma nodaļā galvenā uzmanība tiks pievērsta patentu, preču zīmju un dizainparaugu raksturošanai kā galvenajiem rūpnieciskā īpašuma tiesību veidiem. Šie rūpnieciskā īpašuma veidi ir īpaši nozīmīgi, jo ar tiem ikdienā visbiežāk saskaras jaunieši, jo īpaši ņemot vērā pieaugošo digitālo plašsaziņas līdzekļu pieejamību. Atšķirībā no citiem rūpnieciskā īpašuma tiesību veidiem, piemēram, ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm un augu šķirņu aizsardzībai, patenti, preču zīmes un dizainparaugi, visticamāk, ir vairāk saistīti ar jauniešu interesēm un darbībām.

Patentējot izgudrojumu, tā īpašnieks iegūst ekskluzīvas tiesības, kas viņam dod tiesības novērst izgudrojuma neatļautu izmantošanu, ražošanu vai pārdošanu. Parasti patenti ir derīgi noteiktu laiku, bieži vien aptuveni 20 gadus. Kā nosacījums patenta tiesību iegūšanai īpašniekam ir jāatklāj izsmeļoša informācija par izgudrojumu publiski pieejamos patenta dokumentos. Pēc aizsardzības perioda beigām izgudrojums kļūst publiski pieejams, ļaujot ikvienam to brīvi izmantot, ražot vai izplatīt. Tādējādi patentu sistēmas mērķis ir sniegt labumu visiem:

- Patentaizsardzības periodā uzņēmumi un izgudrotāji var gūt maksimālu peļņu no saviem izgudrojumiem.
- Tādējādi viņi tiek atalgoti par ieguldīto darbu un tiek veicināta inovācija, kas savukārt dod labumu patērētājiem un sabiedrībai kopumā.
- Izgudrojuma izpaušana papildina sabiedrības zināšanu kopumu, dodot iespēju un iedvesmu turpmākai pētniecībai un izgudrojumiem (WIPO, 2020).

“Preču zīmi var veidot apzīmējums, kam piemīt atšķirtspēja – tāds raksturīgo īpašību kopums, kas attiecīgo preču vai pakalpojumu patērētājiem nodrošina iespēju atšķirt ar šo preču zīmi marķētās preces vai pakalpojumus no tādiem, kuriem ir cita izcelsme, un to preču zīmju

reģistrā var atveidot tā, ka var skaidri un nepārprotami noteikt, kas ir preču zīmes īpašniekam piešķirtās aizsardzības priekšmets” (Patentu valde, 2023).

Preču zīmju tiesības nodrošina ekskluzīvu aizsardzību, piešķirot īpašniekam tiesības aizliegt citiem izmantot identiskas vai līdzīgas preču zīmes attiecībā uz līdzīgām precēm vai pakalpojumiem. Preču zīmju aizsardzības ilgums dažādās valstīs ir atšķirīgs, bet parasti tas ir atjaunojams vairākus gadus (WIPO, 2016). Latvijā pēc preču zīmes reģistrēšanas tā sākotnēji tiek aizsargāta uz 10 gadiem. Pēc sākotnējā termiņa reģistrāciju var atjaunot bezgalīgi ik pēc desmit gadiem, tādējādi nodrošinot nepārtrauktu preču zīmes aizsardzību. Atjaunojot preču zīmes reģistrāciju, īpašnieks saglabā ekskluzīvas tiesības izmantot preču zīmi un neļaut citiem izmantot maldinoši līdzīgas preču zīmes saistībā ar līdzīgām precēm vai pakalpojumiem (“Preču zīmju likums”, 06.02.2020).

Preču zīmes aizsardzība palīdz uzņēmumiem veidot zīmola reputāciju, veicināt patērētāju uzticēšanos un atšķirt savus piedāvājumus no konkurentiem. Attiecībā uz jauniešiem preču zīmes ir īpaši svarīgas, jo viņi saskaras ar plašu preču un zīmolu klāstu. Viņi paši var būt patērētāji un pieņemt lēmumus par pirkumiem, pamatojoties uz zīmola atpazīstamību un uzticēšanos. Turklāt jaunieši, kas ir uzņēmēji vai iesaistās radošos pasākumos, var censties izveidot savus zīmolus un aizsargāt savas preču zīmes, lai tirgū atšķirtu savus produktus vai pakalpojumus.

Dizainparauga tiesībām ir būtiska nozīme, lai aizsargātu produkta vai priekšmeta vizuālo izskatu un estētiskos aspektus. Iegūstot dizainparauga tiesības, īpašnieks iegūst tiesības neļaut citiem bez atļaujas replicēt jeb kopēt, izmantot vai pārdot aizsargāto dizainparaugu. Šis aizsardzības veids ne tikai veicina radošumu un mudina uzņēmumus ieguldīt līdzekļus vizuāli pievilcīgu un inovatīvu produktu izstrādē, bet arī ietekmē patērētāju izvēli, jo estētiskā pievilcība kļūst par nozīmīgu faktoru, ja konkurējošo ražotāju tehniskās īpašības ir līdzīgas (WIPO, 2016).

Dizains ir priekšmeta vai detaļas ārējais izskats, ko nosaka tā unikālās īpašības vai dekoratīvie elementi. Tas ietver tādus elementus kā forma, līnijas, krāsas, virsmas tekstūra vai izmantotie materiāli (Patentu valde, 2020). Dizains iemieso vizuālās īpašības, kas izstrādājumu padara atšķirīgu un vizuāli pievilcīgu. Tas ietver vispārējās estētiskās un vizuālās īpašības, kas veicina izstrādājuma izskatu. Būtībā dizains ietver ārējos vizuālos aspektus, kas priekšmetu vai tā dekoratīvos elementus atšķir no citiem.

Mūsdienu ekonomikā dizaina nozīme pārsniedz tā estētiskos aspektus. Tam ir izšķiroša nozīme patērētāju uzmanības piesaistīšanā, jo īpaši jauniešu, kuriem piemīt ievērojamas radošās spējas iesaistīties jaunu dizainu izveidē, kā arī sekot līdzi jaunākajām modes tendencēm. Tā kā tirgū ir pieejams plašs produktu klāsts, kas bieži vien piedāvā līdzīgas

funkcijas, patērētāji ir tendēti izvēlēties dizainu, kas viņiem vizuāli rezonē, vienlaikus nepārsniedzot viņu budžeta ierobežojumus. Jo īpaši jaunieši ļoti vēlas jaunākos dizainus, kas dažkārt var būt dārgi vai pat pakļauti viltošanai. Tādējādi dizaina pievilcībai un unikalitātei ir milzīga nozīme, ietekmējot patērētāju izvēli un veidojot mūsdienu ekonomikas attīstību.

Rūpnieciskā dizainparauga tiesību ilgums dažādās valstīs ir atšķirīgs, un katra jurisdikcija nosaka īpašu aizsardzības termiņu. Minimālais aizsardzības termiņš parasti ir desmit gadi, lai gan dažās valstīs tas var būt pat ilgāks. Lai nodrošinātu, ka dizainparaugs tiek aizsargāts maksimāli ilgi, īpašniekiem bieži vien ir regulāri, parasti ik pēc dažiem gadiem, jāatjauno reģistrācija (WIPO, 2020). Latvijā dizainparauga reģistrācijas derīguma termiņš ir pieci gadi, sākot no pieteikuma iesniegšanas dienas. Pēc tam, beidzoties šim sākotnējam termiņam, reģistrāciju var atjaunot uz piecu gadu secīgiem periodiem, nodrošinot nepārtrauktu aizsardzību. Šo atjaunošanas procesu var veikt, līdz dizainparaugs sasniedz maksimālo aizsardzības termiņu, kas ir 25 gadi no sākotnējā pieteikuma datuma. Ievērojot atjaunošanas prasības, dizainparaugu īpašnieki Latvijā var nodrošināt savu intelektuālā īpašuma tiesību ilgmūžību un saglabāt savu radošo dizainparaugu aizsardzību valsts tiesiskajā regulējumā (Patentu valde, 2020).

2.2. Rūpnieciskā īpašuma pārkāpumi un to radītie kaitējumi

Rūpnieciskā īpašuma tiesību aizsardzība ir būtiska, lai veicinātu inovācijas un radošumu dažādās jomās – no tehnoloģijas līdz lauksaimniecībai un no modes līdz pārtikai. Piešķirot izgudrotājiem, radītājiem un uzņēmumiem ekskluzīvas tiesības, rūpnieciskā īpašuma tiesību akti mudina tos ieguldīt laiku, naudu un resursus jaunu produktu un pakalpojumu izstrādē, kas var dot labumu visai sabiedrībai kopumā. Vienlaikus rūpnieciskā īpašuma tiesības nodrošina arī tiesisko aizsardzību tiem, kuru tiesības ir pārkāptas, ļaujot viņiem pieprasīt kompensāciju un novēršot negodīgu konkurenci (WIPO, 2020).

Jaunu izgudrojumu un inovāciju tiesību pārkāpumu ietekme var būtiski ietekmēt jauniešus, jo īpaši tos, kuri aktīvi iesaistās radošās darbībās un rada jaunas idejas un produktus. Tā kā jaunieši bieži cenšas sekot līdzi jaunākajiem tehnoloģiskajiem sasniegumiem un tendencēm, viņi var būt īpaši neaizsargāti pret viltotu preču, tostarp jaunāko bezvadu austiņu, tālruņu un citu tehnoloģiju ierīču, vilinājumu.

Rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumi, piemēram, inovatīvu produktu viltošana un neatļauta kopēšana, rada ievērojamu risku gan patērētājiem, gan sabiedrībai kopumā. Viltojumiem bieži vien trūkst kvalitātes, uzticamības un drošības standartu, kas raksturīgi oriģināliem ražojumiem (OECD & EUIPO, 2022). Jaunu izgudrojumu un inovāciju tiesību pārkāpšana kavē tehnoloģiju attīstību un mazina motivāciju turpmākai pētniecībai un attīstībai.

Ja jaunie novatori un radītāji redz, ka viņu idejas un darbi tiek atdarināti bez piekrišanas, tas mazina viņu motivāciju ieguldīt laiku, resursus un radošumu jaunos projektos. Tas var demoralizējoši ietekmēt jaunos uzņēmējus, kuri ar saviem izgudrojumiem un inovācijām cenšas radīt pozitīvu ietekmi (OECD & EUIPO, 2023). Ļoti svarīgi ir palielināt jauniešu informētību par intelektuālā īpašuma pārkāpumu negatīvajām sekām. Izglītojot viņus par rūpnieciskā īpašuma tiesību ievērošanas nozīmi, iespējams iedvest ētiskas atbildības sajūtu, godīgumu un izpratni par izgudrotāju un radītāju smago darbu un izdomu. Mudinot jauniešus atbalstīt oriģinālus produktus, ne tikai veicinās godīgu konkurenci, bet arī sekmēs vidi, kas veicina inovācijas, rosina nepārtrauktu attīstību un nodrošina augstas kvalitātes un drošu produktu pieejamību tirgū.

Preču zīmes ieņem nozīmīgu lomu starp dažādiem rūpnieciskā īpašuma veidiem, jo īpaši, ja runa ir par mūsdienu jauniešu informētību. Saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem jaunieši bieži saskaras ar situācijām, kad viņi neapzināti vai apzināti iegādājas viltotus zīmolu apģērbus, aksesuārus, apavus un citas preces. Šādos gadījumos būtiska nozīme ir preču zīmēm, jo tās ir visatpazīstamākie zīmola autentiskuma un kvalitātes rādītāji. Mūsdienu patērētāju vidē jauniešus ļoti ietekmē tendences, mode un zīmolu atpazīstamība. Viņu lēmumus par pirkumiem nosaka tas, cik pievilcīgi ir iegādāties produktus ar labi zināmām preču zīmēm (EUIPO, 2022). Tomēr šī popularitāte un pieprasījums pēc zīmolu precēm padara preču zīmes arī uzņēmīgas pret viltošanu un neatļautu izmantošanu. Jaunieši, tiecoties pēc jaunākajām tendencēm un vēloties iegādāties zīmolu preces par pieņemamām cenām, var arī netīši atbalstīt viltotu preču tirdzniecību. Jauniešiem ir svarīgi arī izprast preču zīmju nozīmi. Viņiem jāapzinās iespējamie riski, kas saistīti ar viltotām precēm, tostarp pazemināta kvalitāte, negatīva ietekme uz likumīgiem uzņēmumiem un iespējamās juridiskās sekas (OECD & EUIPO, 2022). Veicinot izpratni par īstu preču zīmju nozīmi un viltojumu kaitīgo ietekmi, var palīdzēt jauniešiem izdarīt apzinātu izvēli, aizsargāt savas kā patērētāju tiesības un sniegt ieguldījumu cīņā pret intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem.

Jauniešus būtiski ietekmē pārkāpumi, kas saistīti ar inovatīvu un interesantu dizainu, jo īpaši ņemot vērā viņu aktīvo iesaistīšanos modes tendenču un vizuālās estētikas sekmēšanā dažādās jomās. Dizainiem ir izšķiroša nozīme, veidojot priekšmetu, tostarp apģērbus, aksesuārus un interjera priekšmetu, izskatu un pievilcību, kas īpaši interesē jauniešus. Izpratne par dizainparaugiem un dizainparaugu tiesību pārkāpumu sekām jauniešiem ir svarīga vairāku iemeslu dēļ. Izpratne par dizainparaugiem un to aizsardzību ļauj jauniešiem novērtēt radošumu, oriģinalitāti un pūles, ko dizaineri iegulda, izstrādājot unikālus un vizuāli pievilcīgus produktus. Apzinoties dizainparaugu vērtību, jaunieši var attīstīt dziļāku izpratni un cieņu pret dizaineru piešķirtajām intelektuālā īpašuma tiesībām, mudinot viņus atbalstīt īstus un autentiskus

produktus (EUIPO, 2022). Turklāt informētība par dizainparaugu tiesībām un pārkāpumiem palīdz jauniešiem kā patērētājiem pieņemt informētus lēmumus. Tādā veidā jaunieši var aktīvi veicināt godīgu konkurenci un radošuma saglabāšanu. Izvairoties no viltotiem vai atdarinātiem dizainparaugiem, jaunieši novērš neētisku praksi un neļauj tirgū nonākt pārkāpumu produktiem. Tādējādi tiek atbalstīti dizaineri un veicināta nepārtraukta inovatīvu un vizuāli saistošu dizainparaugu plūsma, no kā labumu gūst ne tikai radošā nozare, bet arī patērētāji kopumā.

2.3. Izglītojošie materiāli par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem

Pieeja izglītojošiem materiāliem par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem ir ļoti svarīga, lai dotu iespēju jebkurai izpratī intelektuālā īpašuma aizsardzības nozīmi un pārkāpumu sekas. Ir izstrādāti dažādi resursi un materiāli, lai izglītotu jauniešus par šīm tēmām. Šo materiālu mērķis ir sniegt skaidru un kodolīgu informāciju, kas pielāgota izglītojamo vajadzībām un interesēm. Tie var ietvert informatīvas rokasgrāmatas, interaktīvus informatīvos materiālus, kursus, gadījumu izpēti un saistošu multimediju saturu. Šie resursi ne tikai palielina izpratni par dažādiem rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu veidiem, bet arī uzsver to negatīvo ietekmi uz inovāciju, radošumu un godīgu konkurenci. Nodrošinot šādu materiālu pieejamību, pedagogi un organizācijas var sniegt jauniešiem zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas, lai orientētos sarežģītajā intelektuālā īpašuma tiesību jomā un veicinātu kultūru, kurā tiek respektēts radošums un inovācijas.

Patentu valde ir izstrādājusi visaptverošu tīmekļa vietnes sadaļu “Intelektuālais īpašums skolās”, kas veltīta izglītojošu materiālu par intelektuālā īpašuma tiesībām sniegšanai skolēniem un jauniešiem. Šajā sadaļā ir pieejami bagātīgi resursi un informācija gan latviešu, gan angļu valodā (Patentu valde, 2020). Tā kalpo kā vērtīga iespēja pētīt intelektuālā īpašuma jomu un gūt dziļāku izpratni par tās nozīmi. Materiāli aptver plašu tematu klāstu, tostarp patentus, preču zīmes, dizainparaugus un autortiesības, piedāvājot skaidrus skaidrojumus un praktiskus piemērus, lai atvieglotu tēmas apguvi.

Patentu valdes veidotajos mācību materiālos ir pieejams metodiskais materiāls “Ceļojums rūpnieciskā īpašuma pasaulē”, kas “šobrīd ir vienīgais šāda veida izdevums Latvijā un viens no retajiem Eiropas Savienības dalībvalstu vidū, kas starpdisciplināri un saturiski plaši apskata tādus rūpnieciskā īpašuma tematus, kā, piemēram, patenti, preču zīmes, dizainparaugi, ģeogrāfiskās izcelsmes norādes un aizsardzība pret viltojumiem” (Patentu valde, 2020). Tāpat arī interesentiem ir pieejama videolekcija “Ceļojums intelektuālā īpašuma pasaulē”, kas kalpo kā informatīvs un izglītojošs resurss par intelektuālo īpašumu un viltošanas bīstamību (Patentu valde, 2021). Šajā videolekcijā Patentu valdes un Valsts policijas pārstāves sniedz vērtīgu ieskatu intelektuālā īpašuma jēdzienā un tā aizsardzībā, īpaši pievēršoties viltošanas

jautājumam. Lekcija sākas ar ievadu par intelektuālā īpašuma tiesībām un to nozīmi inovāciju un radošuma veicināšanā. Pārstāves iedziļinās dažādos intelektuālā īpašuma veidos, piemēram, patentos, preču zīmēs un autortiesībās, uzsverot to nozīmi dažādās sabiedrības nozarēs. Turklāt videolekcijā uzmanība tiek pievērsta konkrētai tēmai par viltošanu, parādot kaitējumu, riskus un sekas, kas saistītas ar viltotiem produktiem. Valsts policijas pārstāve skaidro viltotu preču identificēšanas kritērijus un uzsver to kaitīgo ietekmi uz ekonomiku, veselību un drošību, kā arī patērētāju uzticēšanos. Tiek sniegti vizuāli piemēri, kas ilustrē atšķirības starp īstām precēm un viltojumiem, tādējādi uzlabojot skatītāju izpratni un spēju atpazīt viltotas preces. Tā kalpo kā vērtīgs mācību materiāls studentiem un jauniešiem, kuri vēlas izprast intelektuālā īpašuma aizsardzības nozīmi un riskus, kas saistīti ar viltotām precēm. Vizuālās prezentācijas vēl vairāk uzlabo mācību pieredzi, ļaujot skatītājiem attīstīt vērtīgu skatījumu un izdarīt apzinātu izvēli, lai izvairītos no viltojumiem.

Izglītības un zinātnes ministrijas iniciatīvas Tavaklase.lv ietvaros tapušais mācību video "Intelektuālais īpašums" ir jaunākais pieejamais mācību materiāls par šo tēmu. Šis mācību video ir tapis sadarbībā ar Patentu valdi un ir īpaši izstrādāts skolēniem, uzsverot intelektuālā īpašuma nozīmi un veicinot izpratni par tā pārkāpumiem. Šis ir apliecinājums izglītības perspektīvai, ka pat pašiem jaunākajiem radošo darbu autoriem ir jābūt apveltītiem ar zināšanām par intelektuālo īpašumu un tā nozīmi. Mērķējot uz skolēnu auditoriju, šajā materiālā ir atzīta nepieciešamība jau no mazotnes ieaudzināt cieņu un izpratni par intelektuālā īpašuma tiesībām.

Patentu valdes tīmekļa vietne ir vērtīgs resurss, kas piedāvā ne tikai Patentu valdes sagatavotos informatīvos materiālus. Tā nodrošina arī piekļuvi EUIPO – *"IdeasPowered@School"* (Idejas, kas tiek īstenotas skolā) sagatavotajiem mācību materiāliem. Projekts *"IP in Education"* (Intelektuālais īpašums izglītībā) ir EUIPO iniciatīva, kas veicina radošumu, inovācijas, uzņēmējdarbību un atbildīgu digitālo iesaistīšanos Eiropas jauniešu vidū (Patentu valde, 2021). Šī sadarbība starp Patentu valdi un EUIPO uzlabo tīmekļa vietnē pieejamo saturu, piedāvājot visaptverošu un daudzveidīgu resursu klāstu saistībā ar intelektuālo īpašumu.

Tiešsaistes platforma "viltotarealitate.lv" ir Patentu valdes pamatiniciatīva, kas veltīta cīņai pret viltošanu un sabiedrības izpratnes veicināšanai par intelektuālā īpašuma aizsardzības nozīmi. Kampanju sērijas "Viltotā realitāte" galvenais mērķis ir izglītēt cilvēkus par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu kaitīgo ietekmi uz dažādiem sabiedrības aspektiem. Īpašu uzmanību pievēršot jauniešu auditorijas iesaistei, platforma sniedz vairāk nekā tikai informāciju par viltošanu un ar to saistītajiem riskiem un kaitējumiem. Tā piedāvā saturu pievilcīgā un

saistošā veidā, lai tas uzrunātu jauniešus, uzsverot tiešo ietekmi, kādu rūpnieciskā īpašuma pārkāpumi var atstāt uz viņu dzīvi.

Secinājumi

Mūsdienās jauniešiem ir iespēja piekļūt visaptverošai informācijai par rūpnieciskā īpašuma tiesībām, to pārkāpumiem un kaitējumu. Ir izstrādāti dažādi izglītojoši materiāli, lai veicinātu izpratni un sniegtu vērtīgu ieskatu šajā plašajā jomā. Ir svarīgi atzīt, ka šie materiāli bieži vien ir izklaidēti pa atsevišķām tīmekļa vietņu sadaļām, tādējādi jauniešiem varētu būt grūtības tos atrast. Rezultātā jauniešiem, kam ir zemas informācijpratības prasmes vai līmenis, var nākties ieguldīt iespējami lielāku laiku un pūles šo resursu meklēšanā, apgrūtinot viņu piekļuvi zināšanām un izpratnei, kas nepieciešama, lai orientētos sarežģītajā rūpnieciskā īpašuma tiesību jomā. Lai veicinātu pieejamāku mācību pieredzi, būtu jācenšas apvienot un centralizēt šos izglītojošos materiālus, izveidojot lietotājam draudzīgāku platformu, kurā jaunieši var viegli piekļūt visaptverošai informācijai par rūpnieciskā īpašuma tiesībām, pārkāpumiem un zaudējumiem, ko tie var radīt. Racionalizējot piekļuvi šiem resursiem, var sniegt jaunākajai auditorijai zināšanas un izpratni, kas nepieciešama, lai pieņemtu apzinātus lēmumus, veicinātu intelektuālā īpašuma tiesību ievērošanu un mazinātu ar pārkāpumiem saistītos riskus.

3. IZPĒTES PAKĀPES ANALĪZE

Maģistra darba izpētes gaitā tika izmantoti dažādi pētījumi, kas ir saistīti ar jauniešu informācijpratību un informatīvo uzvedību rūpnieciskā īpašuma jomā. Šie pētījumi ir vērtīgi resursi, kas ļauj salīdzināt un sekmē secinājumu formulēšanu darba izstrādes gaitā. Pētot jauniešu informācijpratību, maģistra darba mērķis ir gūt ieskatu jauniešu izpratnē par rūpniecisko īpašumu, pārkāpumiem un to sekām. Pētījumā izmantotie pētījumi ir kā pamatbāze šīs tēmas izpētei un ieteikumu izstrādei jauniešu informācijpratības veicināšanai šajā jomā.

Līdz šim nav veikts neviens pētījums, kurā būtu īpaši aplūkota Latvijas jauniešu informācijpratība par rūpnieciskā īpašuma aizsardzību vai šo tiesību pārkāpumiem. Tomēr ir pētījums, kas aptver līdzīgu apakštēmu, pētot Patentu informācijas centra lomu patentpratības veicināšanā. Tas ir Santas Lozdas 2017. gada aizstāvētais maģistra darbs "**Patentu informācijas centra loma patentu informācijpratības veicināšanā**" (Lozda, 2017), kas ir noderīgs izpētes pakāpē pētījumam par jauniešu informācijpratību rūpnieciskā īpašuma tiesību, pārkāpumu un to seku jomā vairākos aspektos. Šī pētījuma mērķis bija novērtēt PATLIB centra Patentu tehniskās bibliotēkas efektivitāti patentinformācijpratības veicināšanā. Tas tika

panākts, novērtējot patentu informācijas lietotāju informācijpratību, pieredzi un zināšanas, kā arī izpētot Patentu informācijas centra iniciatīvas un pasākumus patentu informācijpratības veicināšanai.

Šis darbs pievēršas Patentu informācijas centra lomai patentinformācijpratības veicināšanā. Lozda sniedz ieskatu par to, kā līdzīgas iestādes var veicināt jauniešu informācijpratību rūpnieciskā īpašuma tiesību jomā. Kā arī, maģistra darbā tiek pētīta patentu informācijpratības nozīme inovāciju un ekonomiskās izaugsmes veicināšanā. Lozda aplūko, kā patentu informācijpratība var palīdzēt indivīdiem un uzņēmumiem izprast patentēšanas procesu, izvairīties no patentu pārkāpumiem un aizsargāt savu intelektuālo īpašumu. Šī informācija ir būtiska izpētes pakāpes analīzē, jo tā uzsver informācijpratības par rūpnieciskā īpašuma tiesībām nozīmi jauniešu turpmākajā karjerā un ekonomiskajos panākumos. Visbeidzot darbā ir aplūkotas stratēģijas, kā veicināt informācijpratību patentu jomā, tostarp tehnoloģiju izmantošana un sadarbība ar citām iestādēm. Šīs stratēģijas var sniegt vērtīgu ieskatu par to, kā veicināt jauniešu informācijpratību par rūpnieciskā īpašuma tiesībām, jo īpaši izmantojot tehnoloģijas un sadarbojoties ar skolām, bibliotēkām un citām organizācijām.

Maģistra darba pētījums "**Publisko bibliotēku bibliotekāru informācijpratība**" (Vihmane, 2018), kuru veikusi Aiga Vihmane 2018. gadā ir noderīgs pētījumam par jauniešu informācijpratību attiecībā uz rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Lai gan pētījums ir vērsts uz publisko bibliotēku darbiniekiem, tas sniedz vērtīgu skatījumu par informācijpratības novērtēšanu un uzlabošanu.

Latvijas Universitātes Sociālo un politisko pētījumu institūta pētnieču Baibas Holmas, Dainas Pakalnas, Līgas Krūmiņas un Jeļenas Avanesovas veiktais pētījums "**Ceļā uz informācijpratības novērtēšanu Latvijā – UNESCO medijpratības un informācijpratības kompetenču matrica praksē**" (Holma, Krūmiņa, Pakalna un Avanesova, 2014), kurā izmantota UNESCO Medijpratības un informācijpratības matrica, lai novērtētu pieaugušo informācijpratību Latvijā, var būt noderīgs pētījumam par jauniešu informācijpratību rūpnieciskā īpašuma tiesību jomā, pārkāpumiem un to sekām. Pētījumā īpaši pievērsta uzmanība informācijpratības novērtēšanai Ķekavas novadā Latvijā, mērķauditorija ir iedzīvotāji vecumā no 25 līdz 62 gadiem. Pētījuma teorētiskais ietvars uzsver informācijpratības nozīmi saistībā ar vispārējo labklājību. Pētījumā izmantotā pētījuma metodoloģija ir rūpīgi izstrādāta, un, lai iegūtu visaptverošus datus, tajā izmantotas trīs savstarpēji papildinošas pētniecības metodes.

Lai gan pētījumā galvenā uzmanība pievērsta pieaugušo informācijpratībai, MIP modelis var kalpot par pamatu arī jauniešu informācijpratības novērtēšanai. Iekļaujot šo resursu

pētījumā, varētu attīstīt iepriekšējo pētījumu rezultātus un gūt vispusīgāku izpratni par jauniešu informācijpratību rūpnieciskā īpašuma kontekstā.

Papildus Latvijā veiktajiem pētījumiem izpētes pakāpes analīzē ir iekļauti divi EUIPO rezultātu apkopojumi par intelektuālo īpašumu un jaunatni, kā arī INTA pētījums par Z paaudzi. Šie pētījumi sniedz vērtīgu ieskatu par jauniešu informācijpratību un uzvedību saistībā ar rūpnieciskā īpašuma aizsardzību un to radītajiem kaitējumiem, ko var salīdzināt un pretstatīt ar Latvijā veikto pētījumu rezultātiem. Analizējot šos pētījumus, ir iespējams gūt plašāku izpratni par to, kāda ir Latvijas jauniešu informācijpratība un uzvedība salīdzinājumā ar citu reģionu un valstu jauniešiem.

2022. gada EUIPO rezultātu apkopojums par intelektuālo īpašumu un jaunatni **“Intelektuālais īpašums un jaunatne. Rezultātu 2022. gada pārskats”** (*Intellectual Property and Youth Scoreboard 2022*) (EUIPO, 2022) ir nozīmīgs resurss pētījumam par jauniešu informācijpratību Latvijā saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem. EUIPO rezultātu apkopojumā ir visaptverošs pārskats par Eiropas Savienības jauniešiem vecumā no 15 līdz 24 gadiem, viņu attieksmi, uzvedību un zināšanām par intelektuālā īpašuma tiesībām. Tajā iekļauti arī dati par viltošanas un pirātisma izplatību jauniešu vidū, kā arī par jauniešu informētību par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu radīto kaitējumu. Jo īpaši rezultātu apkopojumā sniegti dati par to jauniešu procentuālo daļu, kuri pēdējo 12 mēnešu laikā apzināti ir iegādājušies viltotu preci. Tajā iekļauti arī dati par to jauniešu īpatsvaru, kuri spēj atšķirt likumīgus un nelikumīgus digitālā satura avotus, piemēram, mūziku un filmas. Šie dati var sniegt ieskatu par Latvijas jauniešu informācijpratību un viņu spēju izprast intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu juridiskās un ētiskās sekas. Turklāt rezultātu apkopojums sniedz informāciju par jauniešu informētību par rūpnieciskā īpašuma tieša pārkāpuma kaitējumu, piemēram, ietekmi uz veselību. Piemēram, tajā iekļauti dati par to, cik procentuāli jaunieši uzskata, ka viltotu zāļu vai kosmētikas lietošana var kaitēt veselībai. Šī informācija var būt noderīga, lai saprastu, kāds ir Latvijas jauniešu informētības līmenis par viltotu produktu lietošanas iespējamo kaitīgumu.

EUIPO veiktajā 2022. gada pētījumā atklājās svarīgi secinājumi, kas ir tieši saistīti ar jauniešu informācijpratību rūpnieciskā īpašuma tiesību kontekstā. Pētījumā tika uzsvērts, ka jaunieši izmanto dažādas metodes, lai pārbaudītu avotu likumību, apsverot iespēju iegādāties preces tiešsaistē. Saskaņā ar EUIPO pētījuma datiem puse respondentu (50%) norādīja, ka viens no veidiem, kā pārbaudīt avotu likumību, ir pārbaudīt, vai ir pieejama tirgotāja vai uzņēmuma kontaktinformācija. Tas liecina, ka jaunieši atzīst, cik svarīgi ir pārbaudīt avota autentiskumu, pārbaudot kontaktinformāciju, kas ir būtisks informācijpratības aspekts (EUIPO, 2022). Pētījumā arī noskaidrots, ka aptuveni trešdaļa respondentu kā avotu legalitātes pārbaudei

izmanto avotus, ko izmantojuši citi viņiem pazīstami cilvēki (34%), vai avotus bez negatīvām atsauksmēm (30%). Tas norāda, ka jaunieši var paļauties uz sociālo apstiprinājumu un vienaudžu ieteikumiem, kas ne vienmēr var būt uzticami, lai noteiktu avota autentiskumu. Tas norāda uz nepieciešamību uzlabot informācijpratības prasmes, lai kritiski izvērtētu avotus, pamatojoties uz objektīvākiem kritērijiem. Turklāt pētījums atklāja, ka līdzīga daļa respondentu ņem vērā, vai avots ir augsti novērtēts tiešsaistes meklēšanas rezultātos, vai meklē marķējumus un norādes par maksāšanas metodēm. Tas liek domāt, ka jaunieši, iespējams, izmanto meklētājprogrammu rangū un maksājumu metožu rādītājus kā aptuvenus avota uzticamības rādītājus. Tomēr šie faktori ne vienmēr norāda uz avota ticamību, tādējādi uzsverot, cik svarīgi ir attīstīt kritiskās izvērtēšanas prasmes kā daļu no informācijpratības. Apkopojot EUIPO pētījuma rezultātus, var secināt, ka jauniešiem ir svarīgi apgūt informācijpratību rūpnieciskā īpašuma tiesību kontekstā. Tajā uzsvērta nepieciešamība jauniešiem attīstīt kritiskās domāšanas prasmes, objektīvi izvērtēt avotus un nepaļauties tikai uz sociālo apstiprinājumu vai virspusējiem avota ticamības rādītājiem. Informācijpratībai ir izšķiroša nozīme, lai dotu jauniešiem iespēju pieņemt apzinātus lēmumus un izvairīties no viltotu preču vai krāpniecisku avotu upuriem tiešsaistes vidē (EUIPO, 2022).

Kopumā jauniešiem saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību identificēšanu un izmantošanu ir ļoti svarīgi apgūt labas informācijpratības prasmes, jo tās ļauj precīzi identificēt intelektuālo īpašumu, apzināties pārkāpumu riskus, izprast ētiskos apsvērumus un izpētīt uzņēmējdarbības iespējas.

Turklāt EUIPO 2019. gada pētījuma rezultātu apkopojums **“Intelektuālais īpašums un jaunatne. Rezultātu 2019. gada pārskats”** (*Intellectual Property and Youth Scoreboard 2019*) (EUIPO, 2019) ir ceturtais izdevums šai ikgadējai publikācijai, kurā sniegts izsmeļošs pārskats par intelektuālā īpašuma tiesību ekonomisko un juridisko situāciju Eiropas Savienībā. 2019. gada rezultātu apkopojumā ir iekļauti arī dati par jauniešu attieksmi un uzvedību attiecībā uz rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Piemēram, tajā ir sniegta informācija par to, cik liela procentuālā daļa jauniešu uzskata, ka ir pieņemami iegādāties viltotas preces. Salīdzinājumā ar 2022. gada EUIPO rezultātu apkopojumu ir dažas atšķirības attiecībā uz sniegto datu un statistikas datu fokusu, kā arī konkrētajiem izmantotajiem rādītājiem. Piemēram, 2019. gada rezultātu apkopojumā sniegti dati par Eiropas Savienībā iesniegto patentu un preču zīmju pieteikumu skaitu, savukārt 2022. gada rezultātu apkopojumā lielāka uzmanība pievērsta jauniešu attieksmei un uzvedībai attiecībā uz šo īpašumtiesību izpratni.

Maģistra darba izpētes pakāpē tiek iekļauts arī 2019. gada pētījums **“Z paaudzes ieskats: Zīmoli un viltotas preces”** (*Gen Z Insights: Brands and Counterfeit Products*), ko veikusi INTA (INTA, 2019). Pētījuma mērķis bija sniegt ieskatu jauniešu attieksmē pret

viltojumiem un intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības nozīmi. Pētījums ir noderīgs pētījuma izpētes pakāpei, jo sniedz ieskatu par jauniešu attieksmi pret intelektuālā īpašuma aizsardzību konkrētā kontekstā, proti, Amerikas Savienotajās Valstīs. Ziņojumā uzsvērti vairāki būtiski secinājumi, piemēram, 61% respondentu norādīja, ka viņi ir informēti par preču zīmju pārkāpumiem, un 40% uzskata, ka dažos gadījumos ir pieņemami izmantot ar autortiesībām aizsargātus materiālus bez atļaujas (INTA, 2019). Ziņojumā arī analizēti faktori, kas ietekmē jauniešu lēmumu pieņemšanu, kad runa ir par produktu vai pakalpojumu iegādi, piemēram, cena un zīmola reputācija. Runājot par jauniešu priekšstatiem rūpnieciskā īpašuma aizsardzības kontekstā, ir noskaidrots, ka ir nepieciešama plašāka izglītošana un izpratnes veicināšana par intelektuālā īpašuma aizsardzības nozīmi. INTA ziņojums liecina, ka daudzi jaunieši ir informēti par intelektuālā īpašuma jautājumiem un aizsardzības nepieciešamību, taču vēl ir daudz kas uzlabojams. Ir svarīgi sadarboties ar jauniešiem un izprast viņu attieksmi un uzvedību, lai izstrādātu efektīvas stratēģijas rūpnieciskā īpašuma tiesību veicināšanai un īstenošanai (INTA, 2019).

Secinājumi

Apskatot gan Latvijas, gan ārvalstu pētījumus par jauniešu informācijpratību un informētību par rūpnieciskā īpašuma tiesībām, ir konstatēts, ka ir nepieciešama plašāka izglītošana un izpratnes veicināšana par šiem jautājumiem. EUIPO 2022. gada rezultātu apkopojums “Intelektuālais īpašums un jaunatne. Rezultātu 2022. gada pārskats” (EUIPO, 2022) sniedz vērtīgu ieskatu par jauniešu attieksmi un uzvedību visā Eiropas Savienībā, tostarp par viņu zināšanām par viltojumu kaitīgumu un intelektuālā īpašuma aizsardzības nozīmi. Līdzīgi arī 2019. gada INTA pētījums par Z paaudzes ieskatu Amerikas Savienotajās Valstīs “Z paaudzes ieskats: Zīmoli un viltotas preces” (INTA, 2019) sniedz ieskatu par jauniešu attieksmi un uzvedību konkrētas valsts kontekstā.

Kopumā šie pētījumi liecina, ka, lai gan daudzi jaunieši ir informēti par intelektuālā īpašuma jautājumiem, viņu zināšanas un uzvedību vēl ir iespējams uzlabot. Izglītojošas kampaņas un mērķtiecīgi informēšanas pasākumi var būt efektīvi, lai veicinātu rūpnieciskā īpašuma tiesību nozīmi un atturētu jauniešus no iesaistīšanās viltošanas darbībās. Turklāt ir svarīgi turpināt šo centienu efektivitātes uzraudzību un novērtēšanu laika gaitā, lai nodrošinātu, ka jauniešiem ir nepieciešamās zināšanas un prasmes pieņemt apzinātus lēmumus par rūpnieciskā īpašuma tiesību jomu, kā, piemēram, iegādāties kādu preci vai pakalpojumu.

4. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJAS RAKSTUROJUMS

Maģistra darba ceturtajā nodaļā ir izklāstīta empīriskajā pētījumā izmantotā metodoloģija. Šajā nodaļā aplūkotas izmantotās pētījuma metodes, šo metožu analīze un pamatojums, kā arī teorētiskais un analītiskais fons. Šīs nodaļas pēdējā apakšnodaļā sniegta detalizēta informācija par empīrisko bāzi un pētījuma procesu.

4.1. Pētījuma stratēģijas un metožu raksturojums

Lai sasniegtu maģistra darba mērķi un atbildētu uz pētījumā izvirzītajiem jautājumiem, empīriskā pētījuma veikšanai tiek izmantota jaukta tipa pētniecības stratēģija, kas apvieno kvantitatīvo un kvalitatīvo pieeju. Iekļaujot dažādas pētniecības metodes, tiek iegūta pilnīgāka izpratne par pētījuma tēmu. Turklāt dažādu datu veidu integrēšana palīdz secinājumu izveidē, kas paaugstina pētījuma ticamību un nozīmīgumu. Pragmatisms kalpo par filozofisko pamatu jaukta pētījuma dizaina izmantošanai, kurā apvienotas abas pieejas. Šis dizains ļauj vispusīgi izpētīt kontekstus un procesus, piemēram, izmantojot kvalitatīvos datus tiek sniegts padziļināts ieskats un bagātīga izpratne par pētāmo tematu, savukārt, kvantitatīvie dati atvieglo vispārīnāšanu un konkrētāku rezultātu iegūšanu, ļaujot pētniekiem izdarīt plašākus secinājumus un noteikt likumsakarības, kas pārsniedz atsevišķu gadījumu robežas (Bryman, 2006). Integrējot gan kvalitatīvo, gan kvantitatīvo metodoloģiju, jauktā pētījuma dizains ietver pragmatisku koncepciju par vispiemērotāko instrumentu izmantošanu, lai risinātu pētījuma jautājumus un panāktu visaptverošu izpratni par pētāmo problēmu.

Kvalitatīvās metodes socioloģijā attiecas uz pētnieciskajām pieejām, kas balstās uz interpretācijas paradigmu un kuru mērķis ir iegūt dziļāku izpratni par sociālām parādībām, pētot individuālo cilvēka pieredzi (Zepa, 22.06.2022). Galvenā uzmanība tiek pievērsta aprakstošu, bagātīgu datu vākšanai, izmantojot tādas metodes kā intervijas, novērojumi un dokumentu analīze (Creswell, 2003). Kvalitatīvajā pētniecībā tiek mēģināts atklāt ar pētījuma tēmu saistītās nozīmes, pieredzi un sociālo kontekstu. Tas ļauj pētniekiem iedziļināties cilvēku uzvedības, attieksmes, uzskatu un mijiedarbības sarežģītībā. Atšķirībā no kvantitatīvajiem pētījumiem, kas koncentrējas uz skaitliskajiem datiem un statistisko analīzi, kvalitatīvie pētījumi uzsver kvalitatīvo datu interpretāciju un izpratni, bieži izmantojot tematisko analīzi vai citas kvalitatīvās analīzes metodes.

Kvantitatīvās metodes socioloģijā ir pētniecības pieejas, kas balstās uz matemātiskām un statistiskām metodēm, lai pētītu un analizētu sociālās parādības (Nikišins, 22.06.2022). Mērķis ir kvantitatīvi noteikt un izmērīt mainīgos lielumus, kas ļauj veikt statistisko analīzi un vispārīnāt secinājumus attiecībā uz lielāku kopumu. Kvantitatīvajos pētījumos parasti izmanto

strukturētas aptaujas, eksperimentus vai esošas datu kopas, lai sistemātiski un standartizēti vāktu datus. Ar kvantitatīvajām metodēm iegūtie dati parasti ir objektīvi, jo tie balstās uz izmērāmiem un novērojamiem faktoriem, nevis uz pētnieka personīgām aizspriedumiem vai uzskatiem (Payne & Payne, 2004).

Pētījumā izmantotas anketēšanas, fokusgrupas diskusijas un intervēšanas metodes. Pētījuma sākotnējā posmā tiek izmantota kvantitatīvā pētniecības metode aptaujas anketas veidā, kas ļauj sistemātiski vākt datus no lielas dalībnieku izlases. Šī kvantitatīvā metode sniedz statistisku ieskatu un ļauj noteikt vispārējas tendences un modeļus. Pētījuma tēmas kontekstā aptaujas metodes izmantošana ne tikai palīdz noteikt jauniešu informācijpratību, bet arī sniedz ieskatu viņu informācijpratības līmenī attiecībā uz rūpnieciskā īpašuma tiesībām un to pārkāpumiem. Papildinot kvantitatīvos rezultātus, pētījumā iekļauta fokusgrupu diskusija, lai padziļināti izpētītu dalībnieku pieredzi, attieksmi un perspektīvas. Šis kvalitatīvais komponents ļauj niansētāk izpētīt tematu, iegūstot bagātīgu un konteksta raksturojošu informāciju, kā arī individuālos viedokļus un personiskos stāstus, kas papildina pētījuma rezultātus.

Daļēji strukturētajās intervijās intervijās tiek sniegts jomas pārstāvju skatījums uz šo pētījuma tematu, kā arī viedoklis par jauniešu attieksmi un zināšanām attiecībā uz pētījuma tēmu. Izmantojot vairākas pētniecības metodes, kas ietver jaukto pētījuma dizaina aspektus, pētījums tiecas sniegt visaptverošu un pilnvērtīgu priekšstatu par jauniešu attieksmi un uzvedību saistībā ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem.

Izmantojot šajā pētījumā izvēlēto pētniecisko pieeju, tika integrēti kvantitatīvie un kvalitatīvie dati, izmantojot secīgi izskaidrojošu jaukta tipa pētījuma dizainu. Pētījuma sākotnējā posmā tika veikta kvantitatīva aptaujas datu analīze, kas kalpoja par pamatu turpmākajām datu vākšanas darbībām, proti, fokusgrupas diskusijai un dalībnieku atlasei. Šāds dizains ļauj vispusīgāk interpretēt kvantitatīvos rezultātus, jo īpaši dzīves kvalitātes aptauju kontekstā, apkopojot papildu kvalitatīvos datus (Mārtinsone, Pipere & Kamerāde, 2016)

4.1.1. Aptaujas metodoloģija

Maģistra darba kvantitatīvajā pētījumā kā primārā datu vākšanas metode ir izmantota anketēšana, izmantojot tiešsaistes aptauju rīku QuestionPro. Šī metode ir pazīstama ar savu ērtumu un spēju savākt lielu datu apjomu no plašas pētījuma dalībnieku izlases. Sistemātiska datu vākšana, izmantojot standartizētu jautājumu kopumu, ļauj precīzi atspoguļot pašreizējo situāciju (Mārtinsone & Pipere, 2011). Aptaujas var klasificēt, pamatojoties uz vairākiem faktoriem, tostarp pārvaldes veidu (mutiska vai rakstiska), mijiedarbības līmeni (klātienē vai

attālināti), procedūru (individuāla vai grupu) un izmantoto jautājumu veidu (slēgti, daļēji atvērti, atvērti, skalas, izkārtojuma un demogrāfiskie jautājumi) (Pipere, 2011).

Ir vairāki iemesli, kāpēc tiešsaistes aptauju rīki ir noderīgi mūsdienu pētniecībā. Tie ļauj efektīvi vākt datus no lielas un daudzveidīgas izlases, ko var būt grūti un laikietilpīgi panākt, izmantojot tradicionālās aptaujas metodes. Otrkārt, tiešsaistes aptauju rīki sniedz pētniekam iespēju viegli izstrādāt un pielāgot aptaujas, lai tās atbilstu konkrētām pētījuma vajadzībām. Treškārt, tiešsaistes aptaujas rīku izmantošana var palīdzēt samazināt ar datu apkopošanu saistītās izmaksas, piemēram, drukāšanas un pasta izdevumus. Turklāt tiešsaistes aptauju rīki bieži nodrošina automatizētus datu analīzes un vizualizācijas rīkus, kas pētniekiem var palīdzēt viegli analizēt un interpretēt aptauju rezultātus. Visbeidzot, tiešsaistes apsekojumu rīki ļauj viegli izplatīt aptaujas, izmantojot dažādus tiešsaistes kanālus, piemēram, sociālos plašsaziņas līdzekļus un e-pastu, kas var palīdzēt palielināt aptauju sasniedzamību un atbilžu skaitu.

QuestionPro ir piemērota izvēle kā tiešsaistes aptaujas rīks studentu pētījumiem Latvijā, pateicoties tā dažādajām priekšrocībām. Tā kā to ir abonējusi Latvijas Universitāte, tas nodrošina piekļuvi dažādiem jautājumu veidiem, ļaujot veidot aptaujas dažādos formātos, piemēram, ar atbilžu variantiem, matricas un vērtējuma skalas jautājumiem. Šāda pielāgošanās ir atbilstoša pētījuma specifiskajām vajadzībām. Turklāt QuestionPro lietotājam draudzīgā saskarne vienkāršo aptaujas izveides procesu, padarot to pieejamu pat tiem, kam ir ierobežota pieredze aptauju programmatūras izmantošanā. Turklāt rīks piedāvā pielāgošanas iespējas, ļaujot pētniekam personalizēt aptaujas ar motīviem, logotipiem un foniem, tādējādi uzlabojot vizuālo pievilcību un respondentu iesaisti. QuestionPro nodrošinātās visaptverošās analītikas un pārskatu veidošanas iespējas ļauj padziļināti analizēt iegūtos datus, veicinot saturīgu ieskatu un interpretāciju. Papildus tam vairāku valodu, tostarp latviešu valodas, nodrošinājums ļauj efektīvi veikt un saprast aptaujas Latvijas vietējā kontekstā. Apskatot kopumā, QuestionPro ir piemērots un vērtīgs rīks studentu pētījumiem, kas atbilst Latvijas Universitātē veikto pētījumu specifiskajām prasībām un mērķiem. QuestionPro piedāvā ieteikumus, lai optimizētu aptaujas izveides procesu. Galvenie apsvērumi, izmantojot rīku, ir:

- Skaidri definēt aptaujas mērķi, lai iesaistītu respondentus;
- Izmantot atbilstošus aptaujas jautājumus, pamatojoties uz pētījuma mērķi;
- Iekļaut progresa joslu, lai respondenti būtu informēti un motivēti aptaujas pildīšanas procesā;
- Izmantot mērķauditorijai viegli saprotamu valodu;
- Izvairīties no sarežģītiem jautājumiem, kas var izraisīt atteikšanos no aptaujas;
- Saglabāt konsekventas vērtēšanas skalas, lai nodrošinātu precizitāti;

- Organizēt aptauju loģiskā secībā, lai nodrošinātu respondentu interesi;
- Izvairīties no neobjektīviem vai maldinošiem jautājumiem, lai nodrošinātu objektīvu datu vākšanu;
- Rūpīgi pārbaudīt aptauju pirms izplatīšanas (QuestionPro, n.d.).

Anketēšana tika izvēlēta kā metode, lai iegūtu visaptverošu informāciju par jauniešu informācijpratību saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un ar tiem saistītajiem kaitējumiem. Mērķis bija izpētīt dažādus aspektus, tostarp jauniešu informācijpratības pašvērtējumu, to, cik lielā mērā viņu vidū tiek veicināta informācijpratība, kādas metodes, pēc jauniešu domām, ir piemērotas informācijpratības veicināšanai šajā tematikā un kādus šķēršļus viņi saredz, kad runa ir par jauniešu informācijpratību par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem.

Lai iegūtu informāciju par jauniešu informācijpratību, tika izmantota anketa ar dažādiem jautājumu veidiem, tai skaitā atvērtiem, vairāku atbilžu variantu un viena atbilžu varianta jautājumiem un Likerta skalas. Iekļaujot atvērtos jautājumus, tika iegūti kvalitatīvi dati, kas pēc būtības tika analizēti, izmantojot kvantitatīvo kontentanalīzes metodi. Aptaujā (sk. 1. pielikumu) tika ietverti dažādi informācijpratības aspekti, tostarp trīs MIP pamatkompetences. Piemēram, respondentiem tika piedāvāti apgalvojumi saistībā ar piekļuvi un lūgts izteikt savu piekrišanu vai nepiekrišanu: *“Es zinu, kur internetā atrast aktuālāko informāciju un uzticamus ieteikumus, lai iepirktos droši”*. Šī visaptverošā anketas struktūra ļāva izpētīt vairākus jauniešu informācijpratības aspektus. Izvēlētie anketas jautājumi galvenokārt ir vērsti uz divām MIP pamatkompetencēm, proti, piekļuvi un novērtēšanu. Sakarā ar iespējamo apjomīgumu, kas rastos, iekļaujot visas 12 kompetences, konkrētās kompetences sadaļā "radīšana" anketā netika plaši aplūkotas. Apzinoties, cik svarīgi ir izpētīt jauniešu radīšanas aspektu rūpnieciskā un intelektuālā īpašuma kontekstā, ieteicams anketu papildināt ar atsevišķu aptauju, kas veltīta padziļinātai šī īpašā temata izpētei. Šāda papildu aptauja ļautu detalizētāk izpētīt jauniešu radošo praksi un rezultātus, sniedzot vērtīgu ieskatu par viņu iesaisti un izpratni par intelektuālā īpašuma radīšanu kopumā.

Aptaujas anketas datu vākšana notika no 2023. gada 20. aprīļa līdz 10. maijam. Pētījuma aptauja tika veidota, izmantojot interneta aptauju rīku QuestionPro. Šajā pētījumā tika izmantota "sniega pikas" metode, kas atviegloja pētījuma dalībnieku izlasi. Izmantojot šo metodi, pētnieks sākotnēji apzina un atlasa personas, kurām piemīt noteiktas pētījumam būtiskas īpašības. Pēc tam šiem dalībniekiem tiek lūgts ieteikt un piesaistīt citus potenciālos dalībniekus, kas atbilst noteiktajiem kritērijiem (Mārtinsone & Pipere, 2011). Līdzīgi kā sniega pikas, kas ripo no kalna un uzkrāj arvien vairāk sniega, izlase pieaug, jo dalībnieki iesaka un iesaista citus pētījuma procesā. Šī metode piedāvā nejaušas izlases paņēmieni, kas var būt īpaši

noderīgs gadījumos, kad mērķauditoriju ir grūti sasniegt vai piekļūt tai ar tradicionālajām izlases metodēm. Izmantojot dalībnieku kontaktus un tīklus, sniega pikas metode ļauj paplašināt un dažādot izlasi, bagātinot datu ieguves procesu un uzlabojot pētījuma kopējās atziņas. Lai izplatītu aptaujas anketu, darba autore uzrunāja studentus vecumā no 18 līdz 30 gadiem no sava kontaktu loka, izmantojot dažādus tiešsaistes saziņas līdzekļus, piemēram, elektronisko pastu un sociālos tīklus. Studenti tika aicināti dalīties ar anketu kopā ar saviem vienaudžiem, kas arī studē. Mērķis bija iegūt vismaz 300 atbildes. Galu galā kopumā tika sasniegti 382 dalībnieki, un no tiem 250 respondenti sniedza pilnīgas atbildes uz anketas jautājumiem. Anketā iegūtie dati tika apstrādāti un atspoguļoti, izmantojot programmu Microsoft Excel, lietojot izklājlapu funkcionalitāti. Datu analīzē tika ņemtas vērā tikai to dalībnieku atbildes, kuri aizpildīja visus jautājumus anketā.

4.1.2. Fokusgrupas diskusijas metodoloģija

Fokusgrupas diskusijas ietver daļēji strukturētu interviju norisi ar grupu, kurās mijiedarbība starp dalībniekiem un iegūtie rezultāti ir galvenie fokusgrupas procesa komponenti. Fokusgrupas diskusijas tiek izmantotas, lai gūtu ieskatu par attieksmi, viedokļiem, vērtībām, gaidām un perspektīvām, padarot tās par vērtīgu prognozēšanas instrumentu. Ieteicams, lai grupas lielums būtu ierobežots, parasti nepārsniedzot 10–12 dalībniekus, jo lielākas grupas var traucēt dalībnieku mijiedarbību un kavēt vienlīdzīgu līdzdalību. Diskusijas sarunu grupas sesijas ilgums parasti ir no 1 līdz 2 stundām. Viena no ievērojamām šīs pētniecības metodes priekšrocībām ir tā, ka tajās tiek atspoguļota dalībnieku savstarpējā dinamika un mijiedarbība, kas sniedz vērtīgus empīriskus datus. Turklāt pētnieki var izpētīt negaidītas tēmas vai jautājumus, kas rodas grupā, un dalībniekiem ir iespēja lūgt paskaidrojumus un, iespējams, mainīt savu viedokli grupas mijiedarbības rezultātā. Tomēr ir svarīgi apzināties iespējamus trūkumus, piemēram, risku, ka dominējošās personības diskusijā aizēno pārējos, un iespējamo neobjektivitāti, ko rada dalībnieku atlases process. Galu galā fokusgrupas diskusijas panākumi ir atkarīgi no tās izveides kvalitātes un sesiju vadošā moderatora prasmēm (Jennings, 2005).

Ir apzināti dažādi paņēmieni, ko moderators var izmantot, lai veicinātu produktīvu diskusiju un būt efektīvs moderators:

- Uzturēt diskusiju pie tēmas: moderatoram ir izšķiroša loma fokusgrupas diskusijas vadīšanā un nodrošināšanā, lai tā joprojām būtu saistīta ar pētījuma tēmu;

- Veicināt aktīvu līdzdalību: prasmīgam moderatoram jārada vide, kurā dalībnieki jūtas iedrošināti dot savu ieguldījumu un aktīvi iesaistīties diskusijā. Moderators mērķis ir piedalīties minimāli, ļaujot dalībniekiem pašiem vadīt sarunu;
- Uzsvērt dalībnieku ieguldījuma vērtību: moderatoram ir svarīgi uzsvērt katra dalībnieka ieguldījuma nozīmi pētījumā. Šāda pieeja veicina sadarbības sajūtu un mudina atklāti dalīties viedokļos un pieredzē;
- Pieņemt pētnieka lomu: moderatoram vajadzētu ieņemt nevis skolotāja, bet gan pētnieka lomu, paužot savu interesi izprast dalībnieku viedokļus. Šāda pieeja veicina nehierarhisku atmosfēru un mudina dalībniekus brīvi izteikt savas domas;
- Prasmīgs moderators spēj vadīt diskusiju tādā tempā, kas ļauj padziļināti izpētīt visus fokusgrupas norādījumos iekļautos jautājumus. Tas nozīmē līdzsvarot vajadzību pēc padziļinātām atbildēm, vienlaikus nodrošinot, ka diskusija nekļūst stagnējoša vai pārāk laikietilpīga;
- Fokusgrupas norādījumu pārzināšana: moderatora efektivitāte ir atkarīga no tā, cik labi viņš pārzina fokusgrupas norādījumus, kas kalpo par ceļvedi diskusijai. Labi sagatavots moderators var viegli orientēties savos norādījumos un iekļautajos jautājumos;
- Elastība un pielāgošanās spējas: sekmīgs moderators ir elastīgs, pielāgojot diskusijas gaitu, pamatojoties uz dalībnieku ieguldījumu un jaunām tēmām. Ja rodas vērtīgas atziņas, viņš var novirzīties no plāna, vienlaikus saglabājot koncentrēšanos uz pētījuma mērķiem;
- Moderatoram aktīvi jāuzrauga diskusijas tonis un dinamika, nodrošinot, ka diskusija joprojām ir cieņpilna un iekļaujoša. Viņam jāiejaucas, ja kāds dalībnieks dominē sarunā vai ja rodas konflikti, kas jāatrisina;
- Veikt ātrus spriedumus: efektīviem moderatoriem ir spēja ātri spriest, kad un kā iejaukties diskusijā. Viņi spēj atpazīt iespējas apkopot galvenos punktus, lūgt paskaidrojumus vai pārorientēt sarunu, lai nodrošinātu tās produktivitāti (Mack, Woodsong, MacQueen, Guest & Namey, 2005).

Fokusgrupu daudzpusība veicina to plašu izplatību mūsdienās. Fokusgrupas var izmantot kā patstāvīgu metodi kvalitatīvu datu vākšanai vai integrēt ar citām kvalitatīvām un kvantitatīvām metodēm jauktu metožu dizaina ietvaros. Tās var veikt gan kontrolētā laboratorijas vidē, gan reālā vidē, ļaujot pētniekiem pētīt un potenciāli ietekmēt sociālo dinamiku (Mārtinsone & Pipere, 2011).

Fokusgrupas diskusijas dalībnieki tika atlasīti, izmantojot pētījumam izstrādāto anketu. Anketas pēdējā jautājumā (sk. 3. pielikumu) jaunieši tika aicināti izteikt savu vēlmi piedalīties fokusgrupas diskusijā, norādot savu gatavību turpmāk iesaistīties pētījumā, sniedzot savu elektroniskā pasta adresi. Sākotnēji bija paredzēts, ka piedalīsies seši dalībnieki, taču dažādu apstākļu dēļ galīgais dalībnieku skaits bija četri. Tomēr ir svarīgi atzīmēt, ka tas neietekmēja procesu ar jebkādiem negatīviem aspektiem. Fokusgrupas diskusija notika attālināti, izmantojot tiešsaistes saziņas platformu Microsoft Teams. Pirms diskusijas dalībniekiem tika lūgts sniegt piekrišanu, ka viņu atbildes tiks izmantotas pētījuma ietvaros, kas ietvēra fokusgrupas diskusijas ierakstīšanu datu analīzes vajadzībām (sk. 2. pielikumu). Ierakstītā diskusija tika transkribēta, lai atvieglotu secinājumu analīzi (sk. 4. pielikumu).

4.1.3. Intervijas metodoloģija

Papildus esošajiem datiem, kas tika iegūti no jauniešiem, tika iegūtas arī papildu atziņas, intervējot jomas pārstāvjus, kuri ikdienā tieši strādā ar sabiedrības informēšanu par rūpniecisko īpašumu un tā aizsardzību. Šo interviju mērķis bija sniegt salīdzinošu perspektīvu, izpētīt jomas pārstāvju viedokli un pieredzi saistībā ar jauniešu perspektīvām. Tika veiktas daļēji strukturētas intervijas, lai panāktu līdzsvaru starp iepriekš definētu jautājumu ietvaru, vienlaikus ļaujot dalībniekiem elastīgi izvērst savas zināšanas. Intervijas tika veiktas, izmantojot tiešsaistes saziņas platformu Microsoft Teams, ņemot vērā dalībnieku ērtības un vēlmes. Pirms katras intervijas tika saņemta informēta piekrišana. Interviju audioieraksti tika veikti ar atļauju, tādējādi nodrošinot diskusiju precīzu atspoguļojumu. Pēc tam tika sagatavoti interviju transkripti, lai atvieglotu rūpīgu analīzi un salīdzināšanu ar datiem, kas iegūti no intervijas dalībniekiem.

Interviju metode ir plaši atzīta par izplatītu pieeju kvalitatīvo datu iegūšanai. Tā ietver strukturētu sarunu vai interaktīvu dialogu starp intervētāju un intervējamo. Intervijas galvenais mērķis ir iegūt informāciju, kas atbilst pētījuma jautājumiem vai pārbauda pētījuma hipotēzi. Šajā vienvirziena dialogā intervētājs uzņemas lomu, uzdodot iepriekš sagatavotus jautājumus intervējamajam, kurš uzņemas galveno runas lomu, sniedzot savu viedokli un atziņas (Mārtinsone u.c., 2016). Šāda dinamika ļauj padziļināti izpētīt intervējamā pieredzi, viedokļus un zināšanas, veicinot visaptverošu izpratni par pētījuma tēmu. Turklāt intervijas var veikt dažādos formātos, piemēram, klātienē, pa tālruni vai tiešsaistē, atkarībā no loģistikas apsvērumiem un dalībnieku vēlmēm. Interviju metode pētniekiem sniedz iespēju elastīgi pielāgot jautājumu uzdošanas stratēģijas un meklēt padziļinātas atbildes, tādējādi ļaujot veikt apjomīgu iegūto datu analīzi.

Intervijas dalībnieku atlasē tika izmantota mērķtiecīgas izlases stratēģija, ko visbiežāk izmanto kvalitatīvajos pētījumos, lai atlasītu dalībniekus. Šī metode paredz apzināti atlasīt personas, kurām ir nepieciešamās zināšanas un pieredze, lai sniegtu izsmeļošas atbildes saistībā ar pētījuma jautājumiem (Mārtinsons & Pipere, 2011). Atbilstoši šai stratēģijai tika izvēlēti divi pārstāvji no Patentu valdes – iestādes, kas ir atbildīga par informētības veicināšanu un rūpnieciskā īpašuma tiesību aizsardzību Latvijā: Attīstības un starptautiskās sadarbības departamenta direktori Terēzi Vētru (sk. 11. pielikumu) un projektu koordinatori Karīnu Breimani (sk. 7. pielikumu). Turklāt tika iesaistīts arī pārstāvis no Valsts ieņēmumu dienesta – Muitas pārvaldes Riska vadības daļas Ierobežojumu un aizliegumu uzraudzības nodaļas vecākais muitas eksperts Egīls Misītis (sk. 9 pielikumu), kurš specializējas riska pārvaldībā un intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībā.

Šie dalībnieki tika uzskatīti par īpaši nozīmīgiem, jo viņu zināšanas ikdienas informācijas un rūpnieciskā īpašuma aizsardzības jomā papildināja esošos datus, kas tika iegūti no jauniešiem. Iekļaujot šīs galvenās ieinteresētās personas, pētījuma mērķis bija bagātināt izpratni par jauniešu perspektīvām, tās salīdzinot un pretstatot to nozares profesionāļu sniegtajām atziņām, kas aktīvi iesaistīti rūpnieciskā īpašuma tiesību jautājumu risināšanā.

Pirms intervijas veikšanas respondentiem tika lūgts sniegt atļauju izmantot viņu datus šajā pētījumā. Šis lūgums tika izteikts saskaņā ar vienošanās dokumentu, kurā bija izklāstīts intervijas ierakstīšana un datu izmantošana maģistra darba pētījuma vajadzībām (sk. 5. pielikumu).

Secinājumi

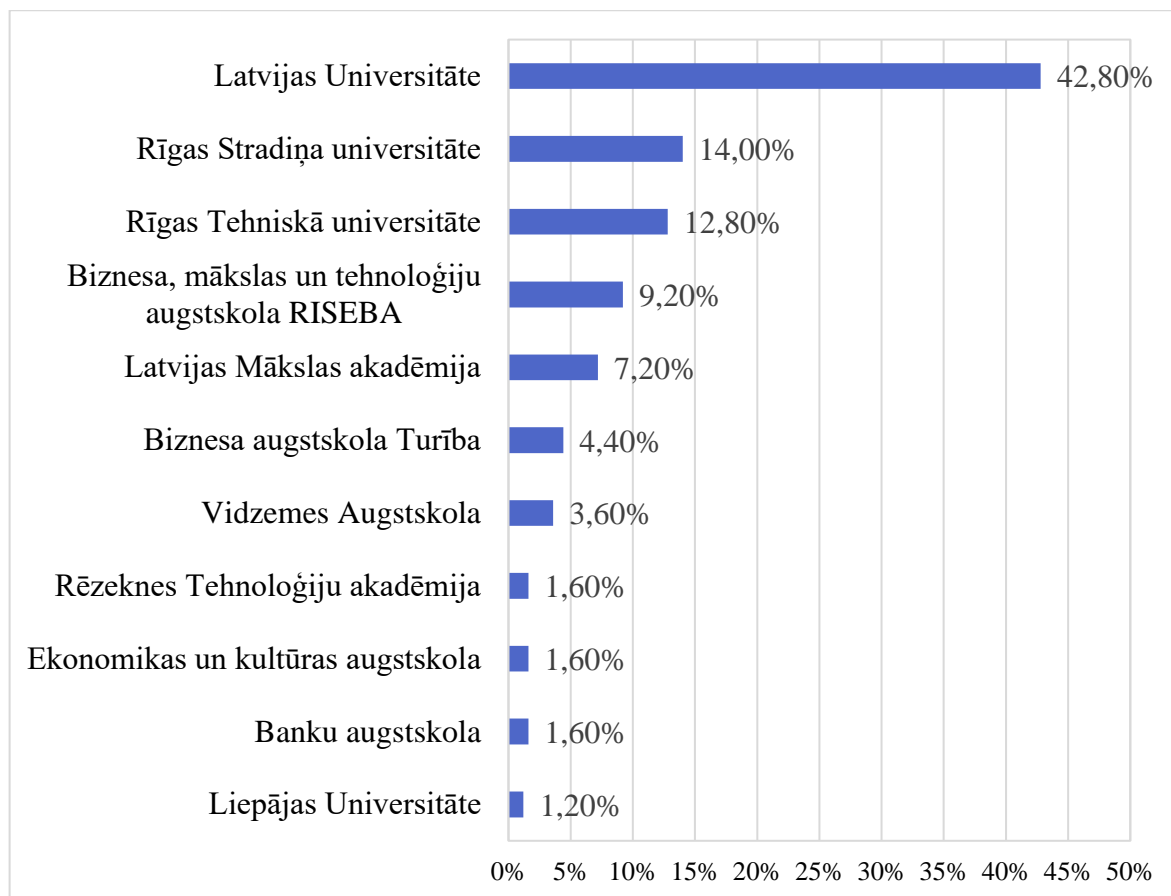
Atbilstošas pētniecības stratēģijas izvēle būtiski ietekmē kopējo pētījuma struktūru. Šajā pētījumā tika izmantota jaukta tipa pētniecības stratēģija, vienā pētījumā iekļaujot gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās datu ieguves metodes. Izmantojot anketu, varēja iesaistīt lielāku respondentu skaitu, kas ļāva apkopot datus no plašāka dalībnieku loka. Savukārt intervijas un fokusgrupas diskusija tika izmantota, lai iedziļinātos pētāmajā tēmā, veicinot vispusīgāku izpratni par dalībnieku viedokļiem un atziņām. Aptauja sniedza iespēju apkopot skaitliskos datus, atvieglojot statistisko analīzi un tendenču un likumsakarību noteikšanu. No otras puses, intervijas un fokusgrupas diskusija deva iespēju dalībniekiem dalīties pieredzē, viedokļos un personīgajos stāstos, tādējādi iegūstot bagātīgus kvalitatīvos datus, kas pētījuma rezultātiem piešķir noteiktību un kontekstu. Izmantojot vairākas pētniecības metodes, pētījums ļāva pārvarēt iespējamās ierobežojumus, kas saistīti ar paļaušanos tikai uz vienu metodi. Kvantitatīvo un kvalitatīvo pieeju iekļaušana pētījumā ļāva vispusīgāk izpētīt pētījuma jautājumus, tādējādi uzlabojot secinājumu pamatotību un ticamību.

5. REZULTĀTI UN DISKUSIJA

Rezultātu un diskusiju nodaļā ir sniegta visaptveroša anketēšanā, fokusgrupas diskusijā un intervijās iegūto datu analīze. Šīs nodaļas mērķis ir apkopot iegūtos rezultātus un sniegt dziļāku izpratni par pētījuma tēmu. Dati analizēti sistemātiski, ņemot vērā pētījuma izvirzītos jautājumus un mērķus. Nodaļa tiks strukturēta apakšnodaļās, kas atbilst dažādām izmantotajām datu vākšanas metodēm, ļaujot skaidri un organizēti izklāstīt rezultātus. Analīzē apzinātas galvenās tēmas un tendences, kas izriet no datiem, vienlaikus pētot arī jebkādas neatbilstības vai atšķirīgus viedokļus, ko pauduši pētījuma dalībnieki. Diskusijā pievērsta uzmanība secinājumu nozīmei, sasaistot tos ar esošo literatūru un teorētiskajiem ietvariem, kā arī sniedzot ieskatu un ieteikumus jauniešu informācijpratības veicināšanai rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu kontekstā.

5.1. Anketēšanas rezultāti

Šajā apakšnodaļā analizēti dati, kas iegūti no aptaujas anketas, kurā kopumā piedalījās 250 respondenti – studējošie vecumā no 18 līdz 30 gadiem. No tiem 136 norādīja, ka ir sievietes, 70 – vīrieši, bet 44 izvēlējās neatklāt savu dzimumu. Vislielākā respondentu vecuma grupa bija no 22 līdz 25 gadiem, kas veidoja 48% no izlases. Otra lielākā vecuma grupa bija no 18 līdz 21 gadam, kas veidoja 30% respondentu. Tikai 55 dalībnieki (22%) bija vecumā no 26 līdz 30 gadiem. Visi respondenti pašlaik ir studenti, no kurām lielākā daļa studē Latvijas Universitātē (42,8%), kam seko Rīgas Stradiņa universitāte (14%) un Latvijas Tehniskā universitāte (12,8%). Tikai trīs respondenti (1,2%) studē Liepājas Universitātē (sk. 5.1. att.).

5.1. att. Respondentu pārstāvētās mācību iestādes

Respondentiem tika piedāvātas vairākas izvēles iespējas, atbildot uz jautājumu "**Kuru no šiem rūpnieciskā īpašuma veidiem Tu patērē ikdienā?**". Analizējot respondentu skaitu, kuri izvēlējās katru no iespējām, rezultāti atklāj šādu kārtību (sk. 5.2. att.), kas attēloti nevis procentos, bet skaitļos, cik respondentu atzīmēja konkrēto apgalvojumu.

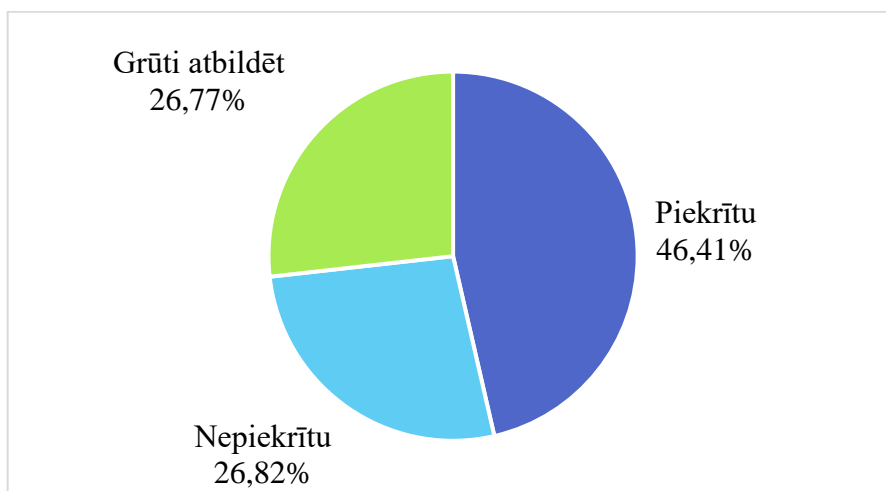
5.2. att. Respondentu ikdienas patēriņš pa rūpnieciskā īpašuma veidiem

Pamatojoties uz aptaujā iegūtajām atbildēm par ikdienā patērētā rūpnieciskā īpašuma veidiem, var izdarīt vairākus secinājumus. Ir redzams, ka visbiežāk respondentu vidū patērētais rūpnieciskā īpašuma veids ir zīmolu apģērbi vai aksesuāri – 111 respondentu (44,4%) norādīja, ka tos ikdienā patērē. Tas liecina, ka šo respondentu dzīvē liela nozīme ir modei un personīgajam stilam. Otrajā vietā ir zīmolu apavi, kurus 100 (40%) respondenti ir izvēlējušies kā ikdienā patērējamu rūpniecisko īpašumu veidu. Tas norāda uz zīmolu apavu kā modes paziņojuma vai personīgās izvēles nozīmi ievērojamai respondentu daļai. Turklāt jāatzīmē, ka izplatīta izvēle ir arī zīmolu smaržas un gudrās ierīces jeb viedierīces, ko izvēlas attiecīgi 97 respondenti (38,8%) un 96 respondenti (38,4%).

Rezultāti attiecībā uz izpratni par ētiskajiem apsvērumiem un juridiskajām sekām, kas saistītas ar informācijas izmantošanu saistībā ar produktu vai preču logotipiem, krāsām, nosaukumiem un izskatu, liecina, ka respondentu informētības līmenis ir atšķirīgs (sk. 5.3. att.).

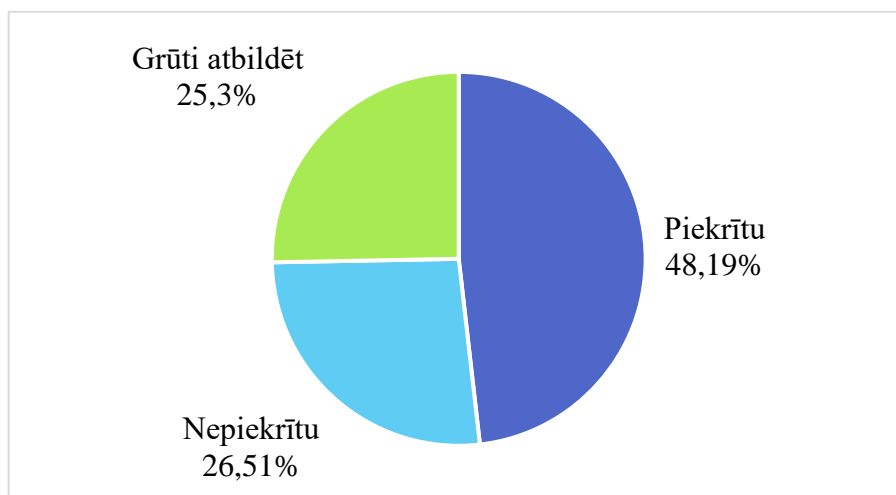
46,41% respondentu piekrita, ka viņiem dažkārt ir grūti izprast ētiskos un juridiskos aspektus, kas saistīti ar šādas informācijas izmantošanu. Tas liecina, ka ievērojamai daļai respondentu, iespējams, nav pietiekamas izpratnes par sekām, kas saistītas ar rūpnieciskā īpašuma izmantošanu ikdienas dzīvē. No otras puses, 26,82% respondentu nepiekrita šim apgalvojumam, kas norāda uz labāku izpratni vai pārliecību par savām zināšanām par ētiskajiem un juridiskajiem aspektiem, kas saistīti ar šādas informācijas izmantošanu. Tas

liecina, ka ievērojamai daļai dalībnieku ir augstāks informācijpratības līmenis un viņi labāk apzinās intelektuālā īpašuma izmantošanas ētiskos un juridiskos aspektus.

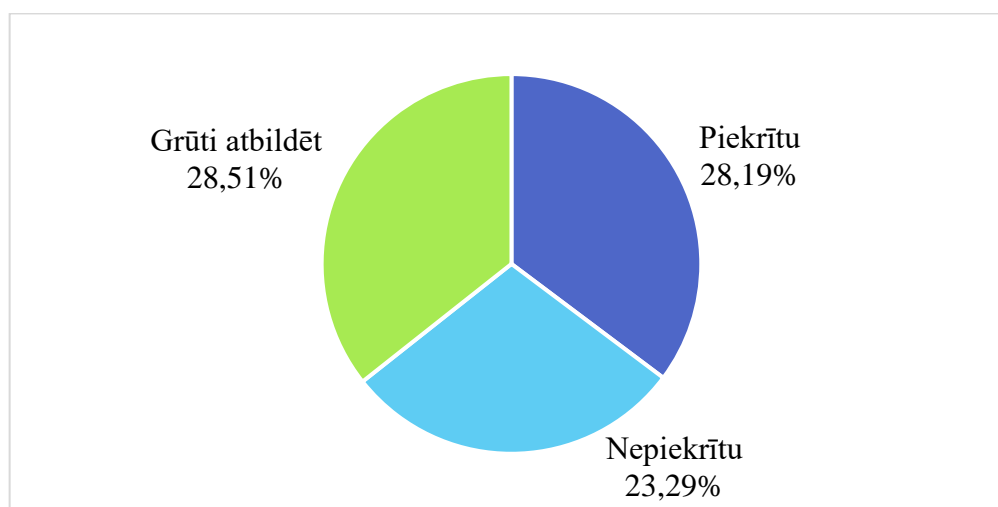
5.3. att. Grūtības saprast ētiskos apsvērumus un juridiskās sekas, kas saistītas ar tādas informācijas izmantošanu kā produkta vai preces logo, krāsas, nosaukumi vai pat izskats un forma

Dati par apgalvojumu "**Kad es iepērkos internetā, es gandrīz vienmēr pārlicinos par sniegtās informācijas drošumu un ticamību**" liecina, ka 48,19% respondentu piekrīt šim apgalvojumam (sk. 5.4. att.). Savukārt 26,51% respondentu apgalvojumam nepiekrīt, norādot, ka, iepērkoties tiešsaistē, viņi ne vienmēr par prioritāti izvirza informācijas uzticamību un ticamību. Turklāt 25,3% respondentu bija grūti sniegt viennozīmīgu atbildi uz šo jautājumu. Šie rezultāti liecina par indivīdu atšķirīgo skatījumu un pieeju, kad runa ir par informācijas ticamības novērtēšanu, iepērkoties tiešsaistē.

5.4. att. Iepērkoties internetā, gandrīz vienmēr pārlicinos par sniegtās informācijas drošumu un ticamību

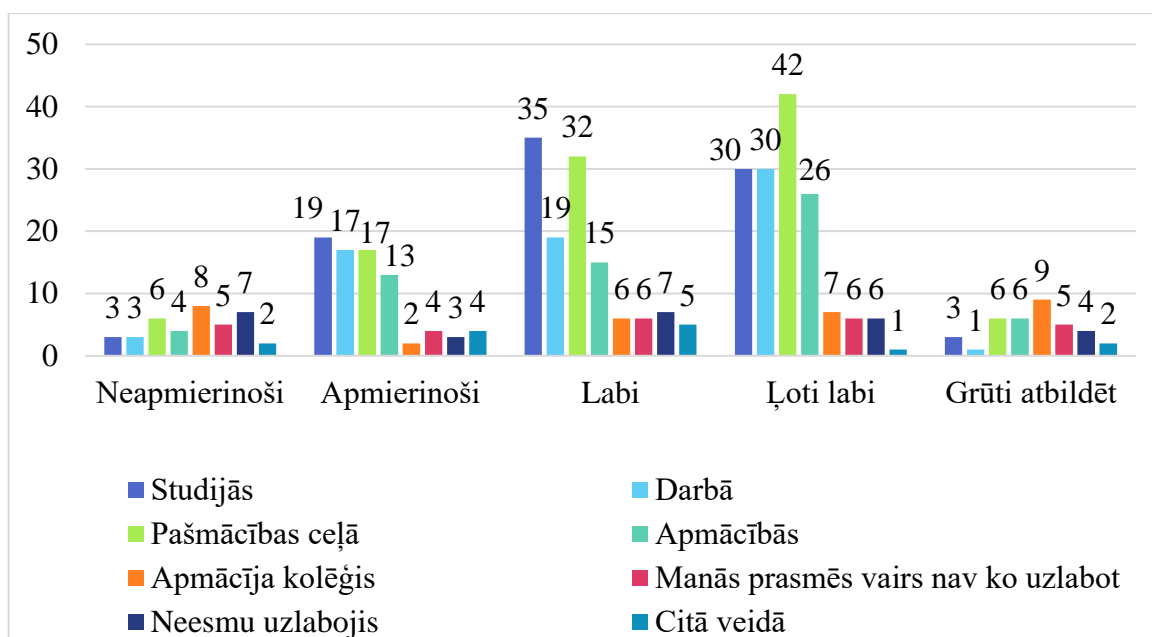
Uz apgalvojumu "Es zinu, kur internetā atrast aktuālāko informāciju un uzticamus ieteikumus, lai iepirktos droši" respondenti sniedza dažādas atbildes (sk. 5.5. att.). Saskaņā ar iegūtajiem datiem 28,19% respondentu piekrita apgalvojumam, norādot, ka viņi jūtas pārliecināti par savām spējām atrast uzticamu informāciju un uzticamus padomus drošai iepirkšanās veikšanai internetā. No otras puses, 23,29% aptaujāto apgalvojumam nepiekrita, norādot, ka viņiem nav tāda paša līmeņa zināšanu vai informētības par uzticamu avotu atrašanu. Turklāt 28,51% respondentu bija grūti sniegt pārliecinošu atbildi uz šo jautājumu. Šie secinājumi liecina par atšķirīgajiem indivīdu priekšstatiem un pārliecības līmeņiem attiecībā uz piekļuvi aktuālai un uzticamai informācijai, kad runa ir par drošiem iepirkšanās paradumiem tiešsaistē.

5.5. att. **Zinu, kur internetā atrast aktuālāko informāciju un uzticamus ieteikumus, lai iepirktos droši**

Tie 28,19% respondentu, kuri piekrita, uzrāda augstāku informācijpratības līmeni, savukārt 23,29% respondentu, kuri nepiekrita, norāda uz zemāku informācijpratības līmeni. 28,51% respondentu, kuriem bija grūti atbildēt, norāda uz atšķirīgu informācijpratības līmeni. Šie secinājumi uzsver informācijpratības prasmi, lai efektīvi orientētos tiešsaistes informācijā.

Turpinājumā apskatīti iegūtie dati par **jauniešu informācijpratības pašvērtējumu un veidiem, kādus jaunieši ir izmantojuši, lai paaugstinātu savu informācijpratību pēdējā gada laikā** (sk. 5.6. att.).

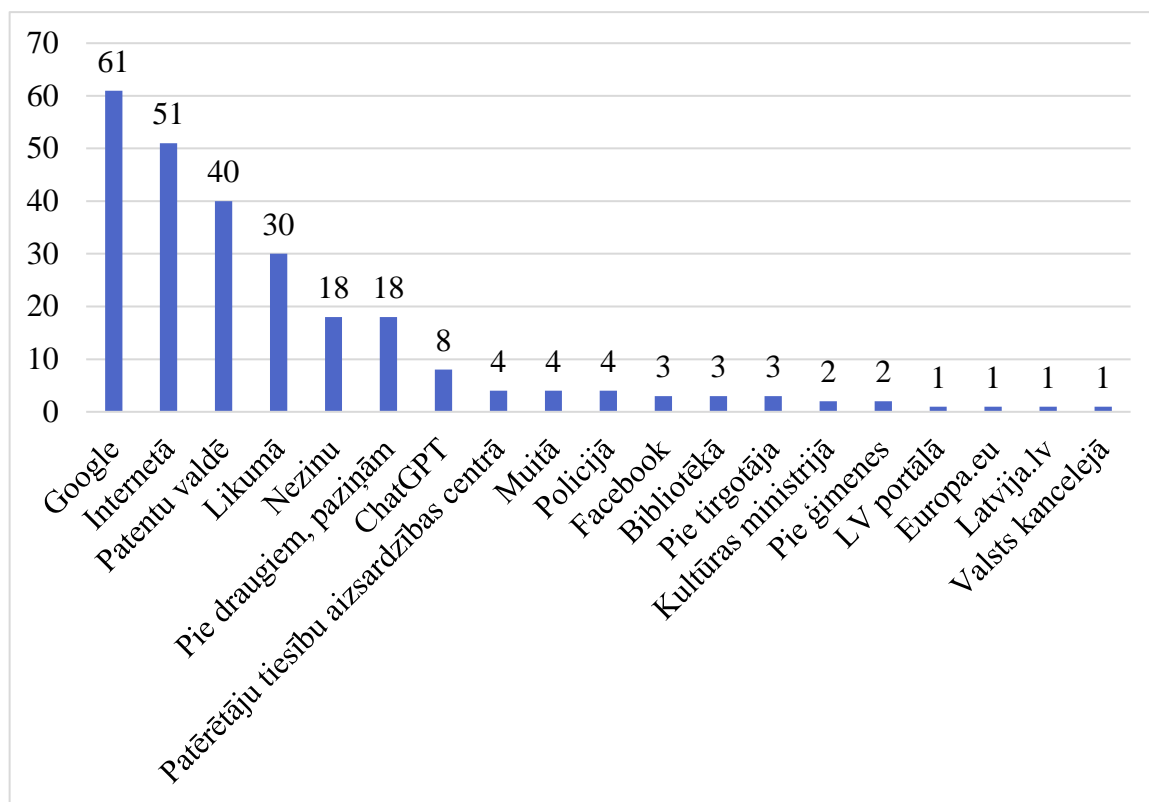
5.6. att. Jauniešu informācijpratības pašvērtējums un veidi, kā tas ir uzlabojies pēdējā gada laikā

Spriežot pēc iegūtajiem datiem, respondenti, kuri savas informācijpratības prasmes novērtēja kā "ļoti labas", norādīja par ievērojamiem uzlabojumiem vairākos veidos pēdējā gada laikā. No respondentiem, kuri savas prasmes novērtēja kā "ļoti labas", 30 respondenti (12%) ziņoja par uzlabojumiem studijās, bet tikpat liels skaits (30) pieredzēja prasmju uzlabošanu darba vidē. Turklāt 42 respondenti (16,8%) iesaistījās pašmācības procesā, lai pilnveidotu savu informācijpratību, un 26 respondenti (10,4%) piedalījās apmācībās. Turklāt 7 respondenti (2,8%) minēja, ka viņus apmācījuši kolēģi, un 6 respondenti (2,4%) uzskatīja, ka viņu prasmēs nav vairs ko pilnveidot, un tikai 1 respondents (0,4%) minēja citus prasmju uzlabošanas veidus. Saistībā ar likumsakarībām, kas novērotas to respondentu vidū, kuri savas prasmes novērtēja kā "ļoti labas", "labas" un "apmierinošas", ir redzams, ka lielākā daļa no viņiem norādīja uz uzlabojumiem vairākās savas dzīves jomās. Konkrēti, respondenti norādīja, ka viņi uzlabo savu informācijpratību, studējot, strādājot, pašmācības ceļā un piedaloties apmācībās.

Respondenti, kuri savu informācijpratību novērtēja kā "neapmierinošu", apgalvoja, ka pēdējā gada laikā ir uzlabota informācijpratība dažādos veidos. Visbiežāk minētie veidi ir kolēģa sniegtā apmācība (8 respondenti – 3,2%) un pašmācības ceļš (6 respondenti – 2,4%). Tas liek domāt, ka respondenti, kuru informācijpratības pašvērtējums ir zemāks, cenšas meklēt palīdzību un patstāvīgi apgūt zināšanas, lai uzlabotu savas prasmes.

Kopumā šie secinājumi uzsver respondentu atšķirīgo informācijpratības līmeni un viņu pieeju, lai attīstītu šo prasmi. Tas norāda, cik svarīgi ir veicināt informācijpratības kompetenci un sniegt pielāgotu atbalstu, pamatojoties uz katra indivīda pašvērtētajām spējām, kas ļauj efektīvi izvērtēt un izmantot informācijas resursus.

Tālāk sniegti aptaujas rezultāti par to, kur jaunieši vērstos rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu gadījumā (sk. 5.7.att.). Šī informācija ir ļoti svarīga, jo tā sniedz ieskatu par vēlamajiem veidiem un vietām, kā jaunieši varētu iegūt zināšanas un ieteikumus saistībā ar rūpnieciskā īpašuma aizsardzību.

5.7. att. Vietas, kur jaunieši vērstos rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu gadījumā

Apkopojot respondentu izvēlētos informācijas iegūšanas veidus un avotus par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem, iegūta vērtīga informācija par respondentu informācijas meklēšanas rīcību. Dati liecina, ka ievērojams skaits respondentu, lai iegūtu informāciju par šo tematu, izmantotu populāras meklētājprogrammas Google palīdzību (61 respondenti – 24,4%) un plašākus interneta resursus (51 respondenti – 20,4%). Tas norāda uz paļaušanos uz digitālajām platformām kā pieejamiem un ērtiem informācijas avotiem. Turklāt ievērojams skaits respondentu norādīja, ka viņi meklētu informāciju Patentu valdē (40 respondenti – 16%), kas liecina par atbildīgās oficiālās iestādes atzīšanu rūpnieciskā īpašuma tiesību jomā. Kā informācijas avotu respondenti minēja arī likumdošanu (30 respondenti – 12%), norādot uz rūpnieciskā īpašuma tiesības reglamentējošo tiesisko regulējumu un noteikumu atzīšanu. Tomēr jāatzīmē, ka ievērojama daļa respondentu puda neskaidrību un zināšanu trūkumu, jo atbildēja ar "nezinu" (18 respondenti – 7,19%). Tas uzsver nepieciešamību uzlabot informētību un izglītību par rūpnieciskā īpašuma tiesībām. Turklāt ievērojams skaits respondentu minēja, ka informāciju meklējuši pie draugiem un paziņām (18

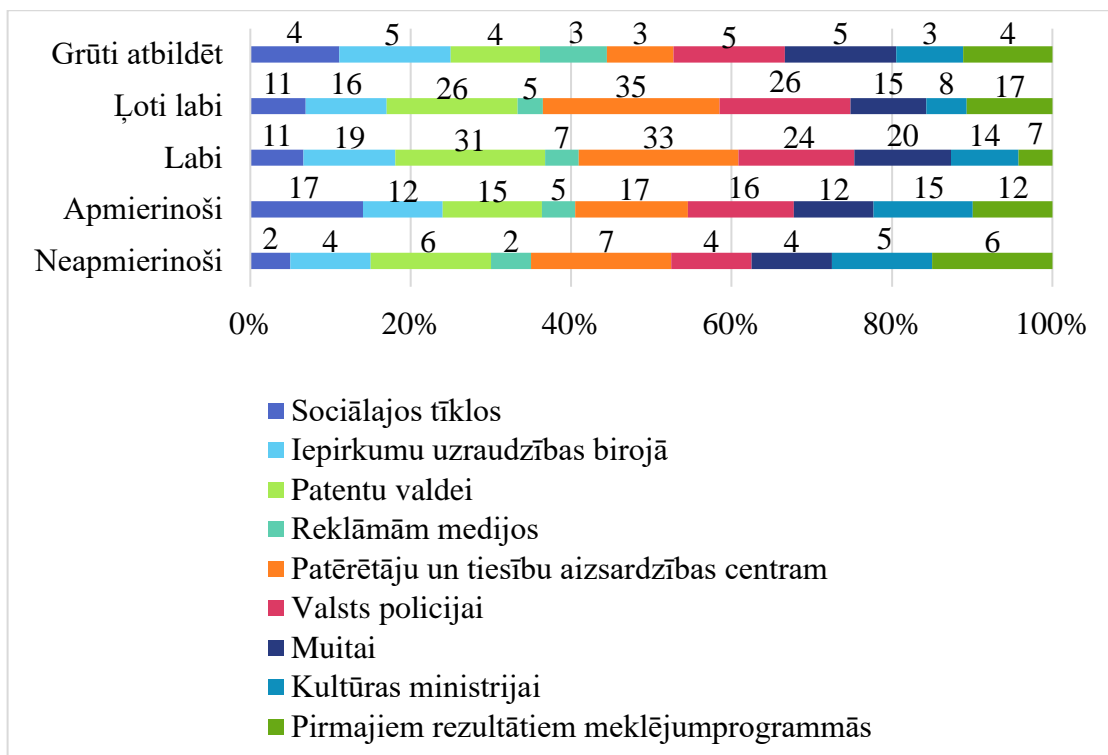
respondenti – 7,19%), tādējādi uzsverot personīgo kontaktu ietekmi informācijas iegūšanā par šo tematu.

Respondenti kā potenciālos informācijas ieguves avotus par rūpnieciskā īpašuma tiesībām norādīja arī vairākas Latvijas valsts iestādes, tostarp muitu, policiju, Kultūras ministriju un citus uzticamus avotus. Šīm iestādēm, visticamāk, ir nepieciešamās zināšanas un resursi, lai palīdzētu respondentiem vai novirzītu viņus uz attiecīgajām iestādēm, kas spēj atbildēt uz viņu jautājumiem. Šo uzticamo avotu pieminēšana liecina, ka respondenti (sk. 5.7. att.) atzīst, ka ir svarīgi meklēt palīdzību atzītās iestādēs, kas ir labi aprīkotas, lai sniegtu precīzus un visaptverošus norādījumus.

Papildus iepriekš minētajiem avotiem ir vērts atzīmēt, ka respondenti kā potenciālos informācijas avotus minēja arī ChatGPT (mākslīgā intelekta valodas modeli) un Facebook. Lai gan šie avoti var sniegt zināmas atziņas un atbildes, ir svarīgi veikt kritisku novērtējumu, paļaujoties uz tiem. Lai gan ChatGPT var sniegt atbildes uz dažādiem jautājumiem, precīzas un izsmeļošas informācijas iegūšanai ir ieteicams konsultēties ar autoritatīvām iestādēm, kas atbild par rūpnieciskā īpašuma tiesībām. Līdzīgi, ja tiek meklēta informācija sociālajā tīklā Facebook, ieteicams izmantot par rūpnieciskā īpašuma tiesībām atbildīgo oficiālo iestāžu lapas vai profilus, nevis paļauties uz informāciju no personīgajiem profiliem vai neoficiāliem avotiem. Tas uzsver, cik svarīgi ir pārbaudīt avotu uzticamību un kompetenci, lai nodrošinātu ar rūpnieciskā īpašuma tiesībām saistītās informācijas ticamību un precizitāti.

MIP modeļa piekļuves kompetences, piemēram, informācijas apjoma noteikšana un formulēšana, efektīva meklēšana un izguve, kā arī ētiska piekļuve, atbilst respondentu informācijas meklēšanas paradumiem un nepieciešamībai uzlabot piekļuves prasmes informācijpratības izglītībā.

Tālāk tiek analizēti dati, kas apkopoti par jautājumu "**Kuriem avotiem Tu uzticētos, ja meklētu informāciju par viltotām precēm vai sekām?**" (sk. 5.8. att.). Šīs aptaujas mērķis bija izpētīt respondentu priekšstatus par uzticamiem avotiem un viņu informācijpratības novērtējumu saistībā ar pētījuma jautājumiem. Izpētot respondentu uzticēšanos konkrētiem avotiem, varam gūt ieskatu viņu informācijas meklēšanas uzvedībā un novērtēt viņu informācijpratības līmeni, novērtējot informācijas ticamību saistībā ar viltotām precēm un ar to saistītajām sekām. Šāda analīze sniegs vērtīgu ieskatu respondentu informācijpratības prasmēs un parādīs viņu spēju efektīvi orientēties sarežģītajā informācijas par viltotām precēm klāstā.

5.8. att. Avoti, kuriem jaunieši uzticētos, meklējot informāciju par viltotām precēm vai sekām

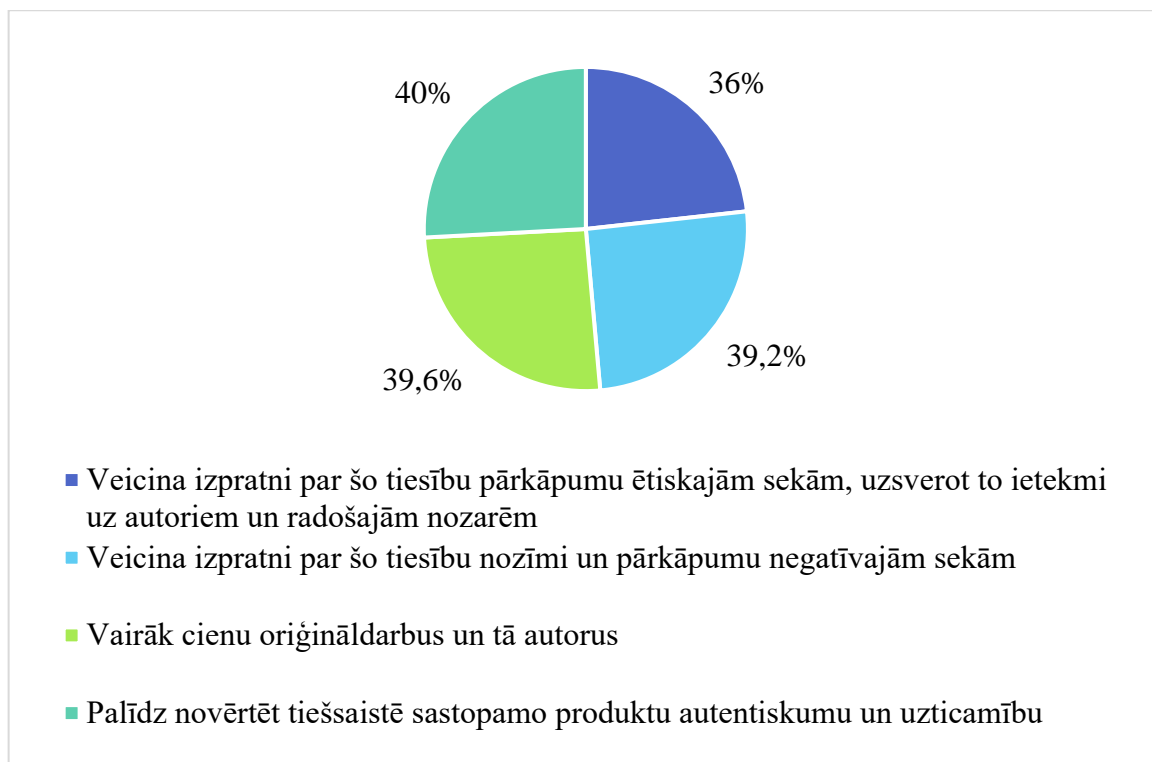
Respondenti, kuri savu informācijpratību vērtē kā "ļoti labu", parasti paļaujas uz sociālajiem tīkliem (11 respondenti – 4,39%) kā uzticamu avotu par konkrētiem jautājumiem, tādējādi uzsverot tiešsaistes tīklu nozīmi informācijas pieejamībā. Otrkārt, par uzticamiem avotiem tiek uzskatīti Iepirkumu uzraudzības birojs (16 respondenti – 6,4%), Patentu valde (26 respondenti – 10,4%) un Valsts policija (26 respondenti – 10,4%), kas liecina, ka respondenti atzīst šo iestāžu kompetenci un autoritāti jautājumos, kas saistīti ar viltotām precēm. Turklāt Patērētāju tiesību un aizsardzības centrs kopumā ir visuzticamākais avots, jo to izvēlas visvairāk respondentu (35 respondenti – 14%). Tas liecina, ka respondenti augstu vērtē iestādes, kas nodarbojas ar patērētāju tiesību un aizsardzības jautājumiem. Turklāt muitas (15 respondenti – 6%) un Kultūras ministrijai (8 respondenti – 3,2%) iekļaušana uzticamu avotu sarakstā liecina, ka respondenti atzīst oficiālo iestāžu nozīmi informācijas meklēšanas procesā. No avotiem, kurus respondenti atzina par uzticamiem, 17 respondenti (6,8%) norādīja, ka viņi paļaujas uz pirmajiem rezultātiem, ko sniedz meklētājprogrammas. Tomēr ir svarīgi atzīmēt, ka pirmie rezultāti meklētājprogrammās ne vienmēr ir precīzi un uzticami. Pastāv risks sastapties ar neoficiālām reklāmām vai neobjektīvu informāciju, kas var nesniegt visaptverošu vai uzticamu izpratni par attiecīgo tematu. Ir ļoti svarīgi, lai cilvēki kritiski izvērtētu informāciju, kas iegūta no meklētājprogrammu rezultātiem, un apsvērtu vairākus avotus, lai nodrošinātu vispusīgāku un precīzāku izpratni par attiecīgo tematu. Uzskatot reklāmu plašsaziņas līdzekļos par uzticamu

avotu, jāievēro piesardzība. Lai gan daži respondenti (5 respondenti – 2%) norādīja, ka tā ir uzticama izvēle, ir svarīgi apzināties, ka reklāmas bieži vien ir neobjektīvas un to mērķis ir reklamēt produktus vai pakalpojumus, nevis sniegt objektīvu informāciju. Ja vien reklāma nav no oficiāla avota, piemēram, valsts iestādes kampaņas, ieteicams meklēt papildu uzticamus avotus, lai nodrošinātu precizitāti un izvairītos no iespējamās dezinformācijas.

Respondentiem, kuri savas informācijpratības prasmes novērtēja kā neapmierinošas, uzticamu avotu izvēle bija atšķirīga. Daži respondenti minēja uzticamus avotus, piemēram, Patērētāju un tiesību aizsardzības centru, Valsts policiju, muitu un Kultūras ministriju, taču bija arī norādes uz mazāk uzticamiem avotiem, piemēram, sociālajiem tīkliem, reklāmu plašsaziņas līdzekļos un pirmajiem rezultātiem meklētājprogrammās (sk. 5.8. att.). Svarīgi atzīmēt, ka pat starp respondentiem ar zemākām informācijpratības prasmēm ir izpratne par nepieciešamību meklēt informāciju valsts pārvaldes iestādēs. Tomēr mazāk uzticamu avotu iekļaušana uzsver, cik svarīgi ir veicināt kritiskās izvērtēšanas prasmes un virzīt cilvēkus uz oficiāliem un autoritatīviem avotiem, lai iegūtu precīzu un uzticamu informāciju.

Respondentu izvēle attiecībā uz avota ticamību atbilst MIP modeļa izvērtēšanas aspektam. Šis aspekts uzsver kritisku informācijas analīzi un izvērtēšanu, tostarp spēju atšķirt faktus no viedokļiem, noteikt pamatā esošās vērtības un ideoloģijas un novērtēt informācijas kvalitāti. Respondentu veiktā avotu izvēle atspoguļo šo vērtēšanas prasmju nozīmi, jo viņi ņem vērā uzticamus avotus, piemēram, valsts pārvaldes iestādes un autoritatīvas institūcijas, vienlaikus apzinoties potenciālos riskus, kas saistīti ar neoficiālām reklāmām un neuzticamu informāciju, kas atrodama meklētājprogrammās un sociālajos tīklos. Informācijpratības kompetences veicināšana, kas vērsta uz izvērtēšanas prasmēm, var palīdzēt cilvēkiem orientēties plašajā pieejamās informācijas klāstā un pieņemt informētus lēmumus, pamatojoties uz ticamiem avotiem.

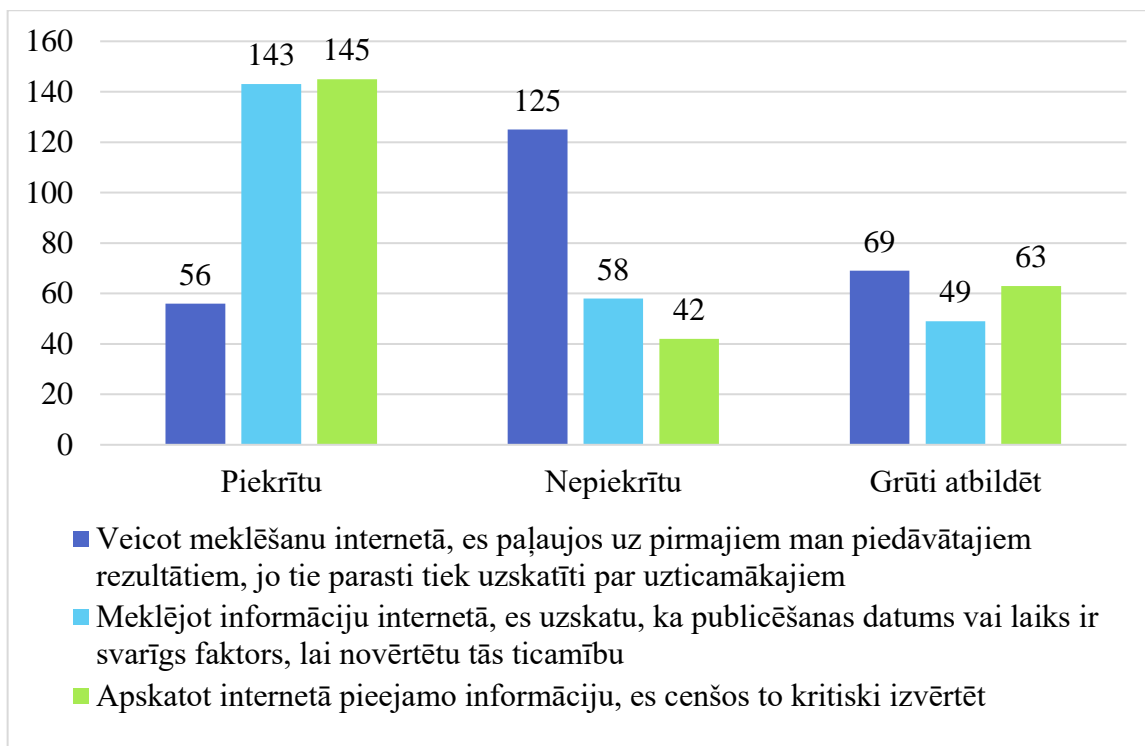
Aptaujas jautājumā par **izglītojošo materiālu ietekmi uz respondentu izpratni par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un ar tiem saistītajiem zaudējumiem** sniegtie rezultāti (sk. 5.10. att.) liecina, ka ievērojama daļa respondentu atbilžu – 40% – uzskata, ka izglītojošie materiāli palīdz viņiem novērtēt tiešsaistes produktu autentiskumu un uzticamību, veicinot uz informāciju balstītu lēmumu pieņemšanu. Nedaudz mazāka daļa respondentu – 39,6% – norāda, ka šie materiāli veicina lielāku cieņu pret oriģināldarbu un tā autoriem, uzsverot intelektuālā īpašuma vērtību kopumā. Turklāt 36% respondentu min, ka izglītojošie materiāli palielina izpratni par šo tiesību nozīmi un pārkāpumu negatīvajām sekām, tādējādi veicinot labāku izpratni par šo tematu. Papildus tam 39,2% respondentu min, ka izglītojošie materiāli palielina izpratni par šo tiesību nozīmi un pārkāpumu negatīvajām sekām, tādējādi veicinot labāku izpratni par šo tematu.

5.9. att. **Izglītojošo materiālu ietekme uz jauniešu izpratni par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un zaudējumiem**

Šie secinājumi liecina par izglītojošo materiālu pozitīvo ietekmi, uzlabojot respondentu izpratni par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un veicinot atbildīgu rīcību saistībā ar pētījuma tematu.

Aptaujas ietvaros tika noskaidrots **respondentu skatījums uz internetā pieejamās informācijas izvērtēšanu** (sk. 5.10. att.). Uz pirmo apgalvojumu "Veicot meklēšanu internetā, es paļaujos uz pirmajiem man piedāvātajiem rezultātiem, jo tie parasti tiek uzskatīti par uzticamākajiem" tika saņemtas dažādas atbildes. Lai gan 56 respondenti (22,4%) piekrita šim apgalvojumam, lielākā daļa no 124 respondentiem (gandrīz puse – 49,6%) tam nepiekrita, norādot uz zināmu kritisku novērtējumu attiecībā uz sākotnējo meklēšanas rezultātu ticamību. Turklāt 69 respondentiem (27,6%) bija grūti atbildēt uz šo jautājumu.

5.10. att. Jauniešu informācijas rezultātu izvērtēšanas paradumi

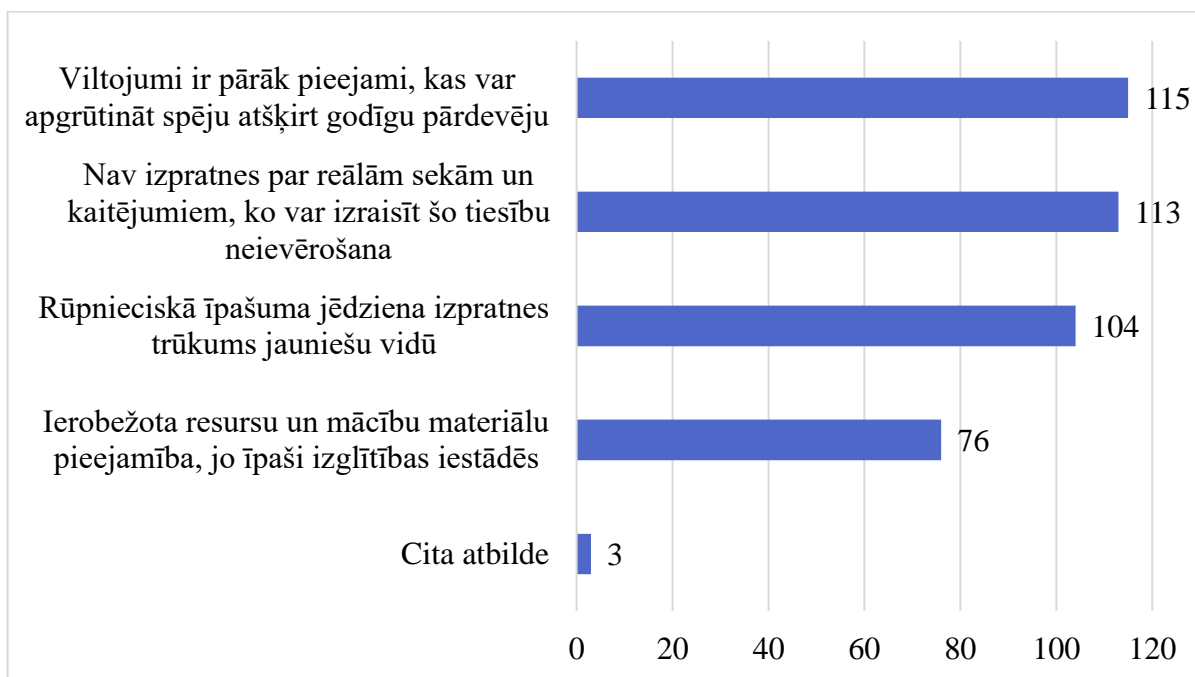
Pārejot pie otrā apgalvojuma "Meklējot informāciju internetā, es uzskatu, ka publicēšanas datums vai laiks ir svarīgs faktors, lai novērtētu tās ticamību". Šeit 143 (96,39%) respondenti piekrita, atzīstot publikācijas datuma kā ticamības rādītāja nozīmi. Tomēr 58 respondenti (23,20%) tam nepiekrita, bet 49 respondentiem (19,6%) bija grūti atbildēt, kas liecina par atšķirīgiem viedokļiem un iespējamām problēmām, vērtējot informāciju, pamatojoties uz datuma laika rādītājiem.

Savukārt trešais apgalvojums "Apskatot internetā pieejamo informāciju, es cenšos to kritiski izvērtēt" guva ievērojamu piekrišanu. Kopumā 145 respondenti (57,99%) atzina, ka ir svarīgi kritiski izvērtēt internetā pieejamo informāciju. No otras puses, 42 respondenti (16,80%) puda nepiekrīšanu, bet 63 respondentiem (25,2%) bija grūti atbildēt, norādot uz atšķirīgu pārlicības līmeni un grūtībām, veicot kritisku izvērtēšanu.

Šie rezultāti liecina par to, cik svarīgas ir informācijpratības kompetences, jo īpaši MIP modeļa izvērtēšanas aspekts. Spēja kritiski analizēt un izvērtēt informāciju ir būtiska, lai atšķirtu faktus no viedokļiem, identificētu tajos balstītās vērtības un novērtētu informācijas kvalitāti un ticamību.

Aptaujā respondentiem tika jautāts par **lielākajiem šķēršļiem, kas apgrūtina jauniešu informētību par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radīto kaitējumu**. Piedāvātie atbilžu varianti bija – apgērba pieejamība, izpratnes trūkums par sekām, ierobežota izpratne par rūpniecisko īpašumu un ierobežota resursu pieejamība izglītības iestādēs. Rezultāti

liecina (sk. 5.12. att.), ka ievērojams skaits respondentu, kopumā 115 jeb 46%, uzskata, ka viltotu apģērbu viegla pieejamība apgrūtina godīgu pārdevēju atšķiršanu, tādējādi veicinot rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu novēršanas problēmu. Tāpat 113 respondenti (45,2% kā galveno šķērslī norādīja izpratnes trūkumu par reālajām sekām un kaitējumu, kas var rasties, neievērojot tiesību noteikumus. Tas liecina, ka ir nepieciešamas plašākas izglītošanas un informēšanas iniciatīvas, lai uzsvērtu šādu pārkāpumu ietekmi.

5.11. att. Šķērslī jauniešu izpratnes veicināšanā par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem

Turklāt 104 respondenti kā šķērslī norādīja, ka jauniešu izpratne par rūpnieciskā īpašuma jēdzienu ir nepietiekama. Tas uzsver, cik svarīgi ir novērst zināšanu trūkumu un nodrošināt visaptverošu izglītību par rūpnieciskā īpašuma tiesībām. Papildus tam 76 respondenti (30,4%) pauda bažas par ierobežoto resursu un mācību materiālu pieejamību, jo īpaši izglītības iestādēs. Tas uzsver nepieciešamību pēc pieejamiem un visaptverošiem materiāliem, lai veicinātu informētību un izpratni.

Papildus sniegtajām iespējām 3 respondenti (1,2%) norādīja arī citus šķēršļus:

- Skolās, darba vietās vai jebkur citur par to netiek runāts pietiekami;
- Mūsdienu jaunieši ir degradēti un viņus tas pat neinteresē;
- Nav ieinteresētība par tēmu.

Šajās atbildēs uzsvērtā nepieciešamība pēc saistošām un atbilstošām pieejām, lai palielinātu jauniešu interesi un izpratni par rūpnieciskā īpašuma tiesībām.

Šie dati atbilst MIP modelim, jo īpaši informācijas izplatīšanas un pieejamības aspektiem. Novērtēšanas aspektā uzsvērtā kritiska informācijas analīze un izpratne, tostarp

rūpnieciskā īpašuma tiesību neievērošanas sekas. Piekļuves aspekts uzsvēr, cik svarīgi ir apzināt informācijas vajadzības un nodrošināt attiecīgo resursu pieejamību, jo īpaši izglītības iestādēs.

Aptaujā respondentiem tika lūgts sniegt **ieteikumus par labākajiem veidiem, kā veicināt jauniešu izpratni par rūpnieciskā īpašuma tiesībām**, pārkāpumiem un zaudējumu atlīdzību. Rezultāti atklāja dažādas idejas un metodes (sk. 5.12. att.), par katru no minētajiem veidiem atbildes tika uztvertas kā balsojums, jo daži no respondentiem minēja vairākus ieteikumus.

5.12. att. Jauniešu ieteikumi izpratnes veicināšanai par rūpnieciskā īpašuma tiesībām

Visbiežāk minētais ierosinājums ar 40 balsīm bija informēt medijus un iesaistīt sociālos tīklus. Tas uzsvēr, cik svarīgi ir izmantot populāras saziņas platformas, lai sasniegtu plašu auditoriju un efektīvi izplatītu informāciju. Turklāt 48 balsis tika atdotas par informācijas stāstīšanas nozīmi skolās un universitātēs kā līdzekli, lai iesaistītu un izglītotu jauniešus par rūpnieciskā īpašuma tiesībām.

Vēl viens nozīmīgs ieteikums, par kuru tika saņemtas 23 balsis, bija iesaistīt influencerus jeb ietekmētājus. Tas apliecina to personu ietekmi un sasniedzamību, kuras var

efektīvi nodot vēstījumus un radīt interesi jauniešu auditorijā. Tēmas skaidrošana ar podkāstu starpniecību saņēma 17 balsis, norādot uz šī medija pieaugošo popularitāti un tā potenciālu nodrošināt pieejamu un saistošu saturu.

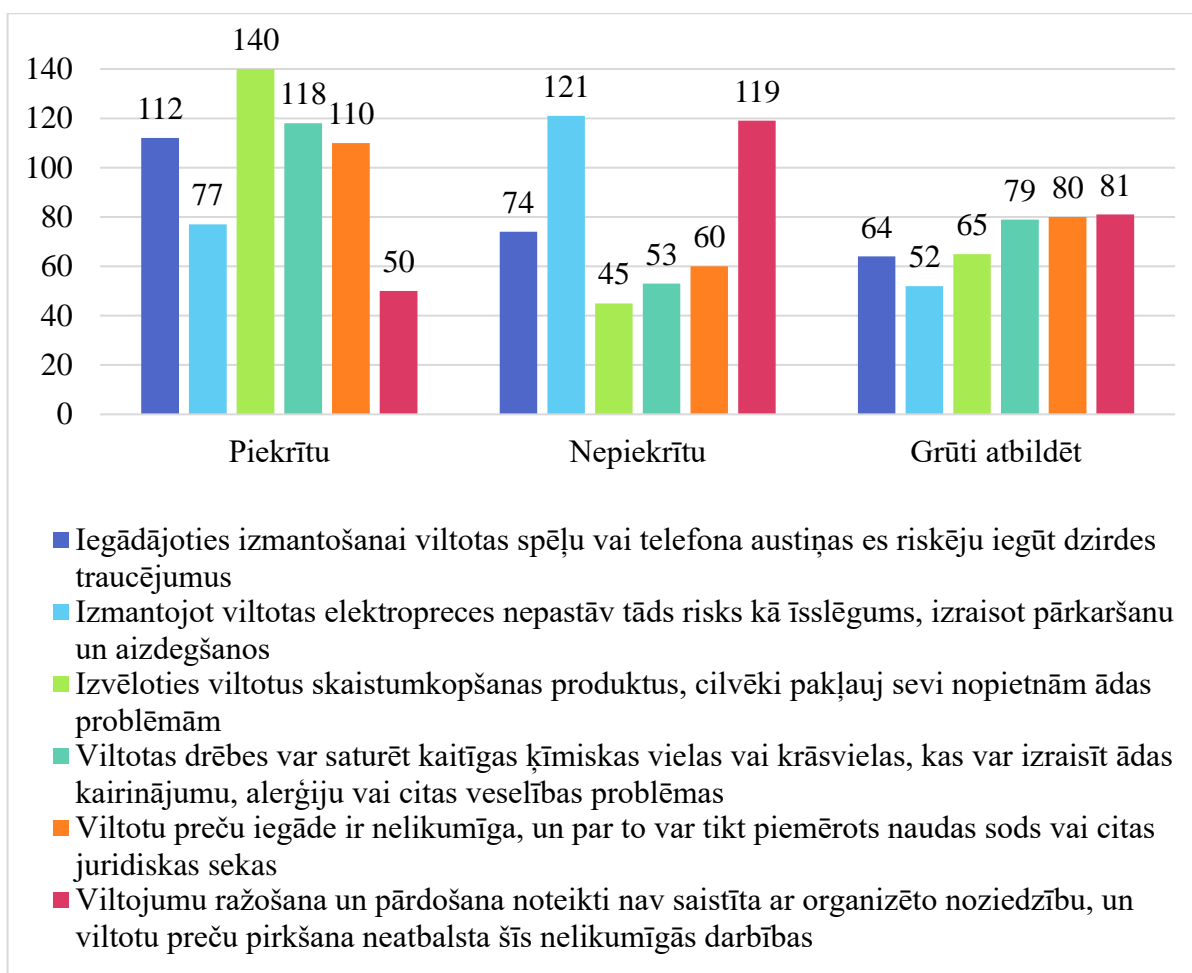
Atpmaksātas reklāmas un kampaņas saņēma attiecīgi 17 un 16 balsis, tādējādi uzsverot mērķtiecīgu reklāmas aktivitāšu nozīmi izpratnes veicināšanā. Televīzijas satura pilnveidošana ieguva 15 balsis, atzīstot televīzijas kā izglītojoša un informējoša medija potenciālu.

Retāk, bet tomēr interesanti ierosinājumi bija šādi: izmantot video animācijas (11 balsis), iekļaut informāciju vides reklāmās (10 balsis), izmantot bibliotēkas kā informācijas centrus (7 balsis) un publicēt informāciju laikrakstos (6 balsis). Šie ieteikumi liecina par radošu pieeju jauniešu sasniegšanai, izmantojot dažādus plašsaziņas līdzekļus un platformas.

Citi ierosinājumi ietvēra virkni ideju, piemēram, iesaistīties biznesa inkubatoros, veikt sabiedrisko pētījumu, organizēt konkursus, iesaistīt improvizācijas teātri vai komiķus, veidot spēles par šo tematu un izvietot informāciju lielveikalos vai lidostās. Lai gan šie ieteikumi tika minēti retāk, tie piedāvā atšķirīgas un unikālas pieejas, kas var būt efektīvas konkrētos apstākļos vai noteiktām mērķauditorijām.

Pragmatisms mudina apsvērt praktiskas pieejas un stratēģijas, kas dod efektīvus rezultātus. Ierosinātās metodes, piemēram, iesaistīt influencerus, izmantot medijus un sociālos tīklus, stāstīt un īstenot izglītojošas iniciatīvas, sasaucas ar pragmatismam raksturīgo koncentrēšanos uz praktisku risinājumu meklēšanu problēmu risināšanai.

Jautājuma rezultātos ir aplūkotas dažādas idejas, kā palielināt jauniešu informētību par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radīto kaitējumu. Lai gan EUIPO 2022. gada pētījums par jauniešiem un intelektuālo īpašumu, iespējams, tieši neattiecas uz šo aspektu, tas uzsver nepieciešamību pēc izglītojošām iniciatīvām un informatīvām kampaņām, lai apkarotu viltotu preču patēriņu jauniešu vidū (EUIPO, 2022). Abu pētījumu rezultāti atspoguļo, cik svarīgi ir īstenot efektīvas iniciatīvas, lai uzlabotu informētību un izpratni par intelektuālā īpašuma tiesībām.

5.13. att. Jauniešu attieksme pret viltotu preču riskiem un to radīto kaitējumu

No kopējā respondentu skaita 112 respondenti (44,8%) piekrīta, ka, iegādājoties viltotas spēļu vai telefona austiņas, var rasties risks, ka tiks bojāta dzirde. Tāpat 77 respondenti (30,8%) piekrīta, ka, lietojot viltotas elektropreces, nepastāv īssavienojumu, pārkaršanas un aizdegšanās risks.

Respondentu vidū bija arī bažas par veselības jautājumiem. 140 respondenti (56%) piekrīta, ka, izvēloties viltotus skaistumkopšanas produktus, cilvēki pakļauj sevi nopietnām ādas problēmām. Turklāt 118 respondenti (47,19%) atzina, ka viltotas drēbes var saturēt kaitīgas ķīmiskas vielas vai krāsvielas, kas var izraisīt ādas kairinājumu, alerģiju vai citas veselības problēmas.

Aptaujā tika aplūkotas arī viltotu preču iegādes juridiskās sekas. 110 respondenti (44%) piekrīta, ka viltotu preču iegāde ir nelikumīga un var novest pie soda naudām vai citām juridiskām sekām. Tas liecina, ka viņi apzinās ar viltotām precēm saistītos juridiskos riskus.

Tomēr 50 respondenti (20%) piekrīta, ka viltotu preču ražošana un pārdošana nav saistīta ar organizēto noziedzību un ka viltotu preču iegāde neatbalsta šīs nelikumīgās darbības.

Šāds skatījums liecina, ka ir nepieciešama tālāka izglītošana un informētība par viltojumu tirdzniecības saistību ar organizētās noziedzības tīkliem.

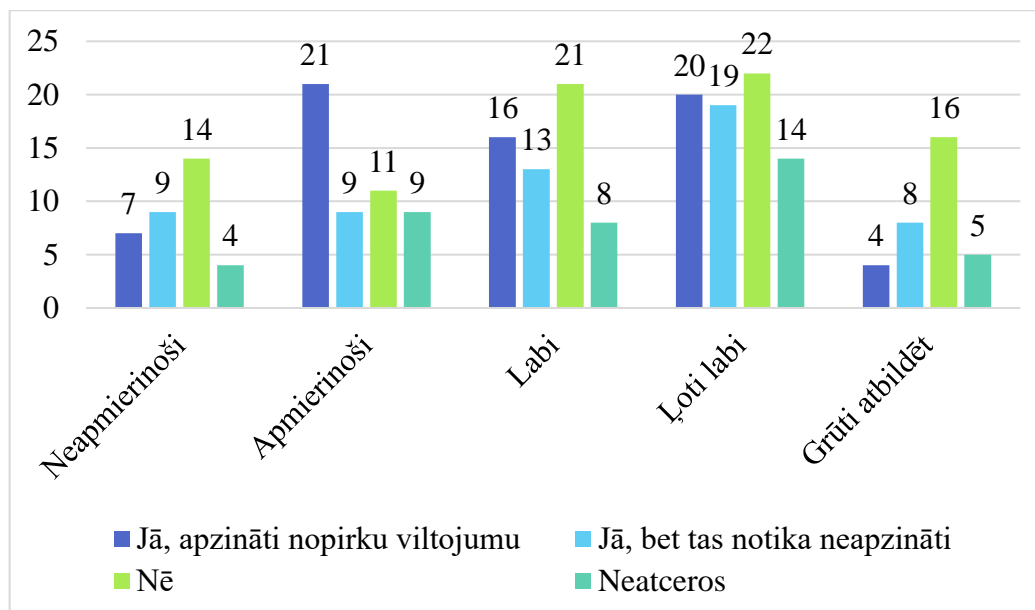
Šie rezultāti atbilst MIP modelim, ņemot vērā "izvērtēšanas" aspektu. Respondentu spēja kritiski analizēt un izvērtēt informāciju liecina par viņu izpratni par viltotu preču radītajiem riskiem un kaitējumu. Atšķirot oriģinālas un viltotas preces, respondenti demonstrē savas informācijpratības prasmes, novērtējot sastaptās informācijas ticamību un uzticamību. Papildus tam šie rezultāti attiecas arī uz MIP modeļa "piekļuves" aspektu. Respondentu informētība par riskiem un kaitējumu, kas saistīts ar viltotām precēm, norāda uz viņu piekļuvi attiecīgiem informācijas avotiem, piemēram, izglītojošiem materiāliem vai sabiedrības informēšanas pasākumiem. To respondentu skaits, kuri piekrīt šiem apgalvojumiem, norāda uz to, ka ievērojama daļa aptaujāto iedzīvotāju ir informēti par viltotu preču potenciālajiem draudiem.

Salīdzinot rezultātus par to, kam respondenti nepiekrīt un par ko ir grūti atbildēt, ir redzams, ka lielāks skaits respondentu pauda nepieprišanu apgalvojumiem salīdzinājumā ar tiem, kuriem bija grūti atbildēt. Tas liecina, ka ievērojamai daļai respondentu bija skaidrs viedoklis par viltotu preču riskiem un kaitējumu, nepiekrītot sniegtajiem apgalvojumiem. No otras puses, mazākam skaitam respondentu bija grūti atbildēt uz jautājumiem, kas liecina par neskaidrību vai zināšanu trūkumu par šo tematu. Attēlotie dati uzsver MIP modeļa "novērtēšanas" aspekta nozīmi, kas ietver informācijas kritisku izvērtēšanu un novērtēšanu. Atšķirīgie respondentu viedokļi un grūtības atbildēt norāda uz nepieciešamību nodrošināt visaptverošus izglītošanas pasākumus, lai sniegtu precīzu informāciju par riskiem un kaitējumu, kas saistīts ar viltotiem produktiem.

Pragmatisms saskan ar viltotu preču iegādes praktisko seku novērtēšanu. Tas uzsver, ka tiek ņemta vērā iespējamā negatīvā ietekme uz veselību, drošību un likumību, kas var ietekmēt indivīdu lēmumu pieņemšanu.

Maģistra darba pētījuma aptaujas jautājumos tiek pētīta respondentu attieksme pret viltotu preču radītajiem riskiem un kaitējumu. Gan INTA, gan EUIPO pētījumu, gan maģistra darba iegūtie rezultāti atspoguļo, cik svarīgi ir izprast viltotu preču iegādes iespējamās negatīvās sekas, piemēram, riskus veselībai, juridiskās sekas un atbalstu organizētajai noziedzībai.

Aptaujā respondentiem tika uzdots jautājums, **vai viņi kādreiz ir iegādājušies kāda zīmola viltojumu vai repliku**. Rezultāti ir salīdzināti arī ar respondentu pašvērtējumu par viņu informācijpratību (skat. 5.14. att.).

5.14. att. Jauniešu pieredze, iegādājoties viltotas preču zīmes vai replikas

No respondentiem, kuri savu informācijpratību novērtēja kā “neapmierinošu”, neliela daļa (7) atzina, ka apzināti iegādājušies viltojumu, savukārt nedaudz vairāk (9 respondenti – 2,59%) norādīja, ka viņi neapzināti iegādājušies viltojumu. Ievērojams skaits respondentu (14 respondenti – 5,6%) norādīja, ka nav pirkuši viltojumu, un daži respondenti (4 respondenti – 1,6%) nevarēja atcerēties, vai ir pirkuši viltojumu.

Respondenti, kuri savu informācijpratību novērtēja kā “apmierinošu”, lielāks skaits (21 respondenti – 8,4%) atzina, ka iegādājušies viltojumu, bet līdzīgs skaits (9 respondenti – 3,59%) minēja, ka tas noticis neapzināti. Mazāks respondentu skaits (11 respondenti – 4,39%) apgalvoja, ka nav pirkuši viltojumu, un daži respondenti (9 respondenti – 3,59%) nebija pārliecināti par saviem iepriekšējiem pirkumiem.

Starp tiem, kuri savu informācijpratību novērtēja kā “labu”, ievērojams skaits (16 respondenti – 6,4%) ziņoja, ka iegādājušies viltojumu, un nedaudz lielāks skaits (13 respondenti – 5,2%) norādīja, ka tas noticis neapzināti. Savukārt vairāk respondentu (21 respondenti – 8,4%) noliedza, ka būtu pirkuši viltojumu, un daži respondenti (8 respondenti – 3,2%) nevarēja atcerēties savus pirkumus.

Respondentu vidū, kuri savu informācijpratību novērtēja kā “ļoti labu”, ievērojams skaits (20 respondenti – 8%) atzina, ka ir iegādājušies viltojumu, un nedaudz lielāks skaits (19 respondenti – 7,6%) minēja, ka tas noticis neapzināti. Vairāk (22 respondenti – 8,79%) apgalvoja, ka nav pirkuši viltojumu, un ievērojams skaits (14 respondenti – 5,6%) nevarēja atcerēties savu pirkuma rīcību.

Starp respondentiem, kuriem bija “grūti novērtēt” savu informācijpratību, neliela daļa (4 respondenti – 1,6%) apgalvoja, ka viņi apzināti iegādājās viltojumu, un nedaudz vairāk (8

respondenti – 3,2%) minēja, ka tas notika neapzināti. Nedaudz vairāk respondentu (16 respondenti – 6,4%) noliedza, ka būtu pirkuši viltojumu, un pāris respondentu (5 respondenti – 2%) neatcerējās, ka būtu pirkuši viltojumu.

Analizējot šos rezultātus MIP modeļa kontekstā, redzams, ka respondentu pašvērtētā informācijpratība ir cieši saistīta ar viņu pieredzi, iegādājoties viltotas vai atdarinātas zīmolu replikas. Tiem, kuri savu informācijpratību novērtēja kā augstāku, bija lielāka varbūtība iegādāties viltojumu, apzināti vai neapzināti. MIP modeļa kompetences, kas varētu risināt šo jautājumu, ietver izpratni par informācijas un informācijas sniedzēju lomu sabiedrībā, iegūtās informācijas ticamības un autentiskuma novērtēšanu un kritisku informācijas analīzi, lai pieņemtu informētus lēmumus. Šo kompetenču uzlabošana var dot cilvēkiem iespēju izdarīt labāku izvēli un mazināt ar viltotām precēm saistītos riskus.

Gan maģistra darba pētījumā iegūtie aptaujas dati, gan EUIPO 2022. gada pētījums, kas tika ietverts darba izpētes pakāpē, attiecas uz viltotu preču iegādi. EUIPO pētījumā konstatēts, ka 52% respondentu pēdējo 12 mēnešu laikā tiešsaistē ir iegādājušies vismaz vienu viltotu preci. Tas saskan ar aptaujas rezultātiem, kas liecina, ka ievērojams skaits respondentu atzina, ka apzināti vai neapzināti ir iegādājušies viltotas preces (EUIPO, 2022).

No respondentiem 58 (23,3%) atzina, ka neapzināti iegādājušies viltotas preces. Aptaujā tika lūgts dalīties ar viņu viedokli un pieredzi, kā šāda situācija ir gadījusies. Respondentu pieredze atklāja virkni iemeslu, kāpēc viņi neapzināti iegādājās viltojumus, tostarp neņēma vērā produkta izcelsmi vai tirgotāju, saskārās ar situācijām ārzemēs, kur viltotas preces bija plaši izplatītas, un kļuva par krāpnieku upuriem.

Dažas no sniegtajām atbildēm atklāj iemeslus, kas ir šo neapzināto pirkumu pamatā. Piemēram, viens respondents minēja, ka iegādājās apavus, nelasot atsauksmes par tirgotāju, vienkārši vēloties ātri iegādāties modernu pāri. Cits respondents dalījās pieredzē, kad ārzemēs iegādājies T kreklu ar atpazīstamu logotipu, aizdomājoties, ka tas varētu būt viltots, bet tomēr veicot pirkumu. Vēlāk jaunietis atklāja, ka šādos tirgos bieži vien pārdod viltojumus. Cits respondents minēja, ka iegādājies peldkostīmu par labu cenu, nenojaušot, ka tajā nebūs logotipa. Atdzīstot to, ka tas noticis pirms vairākiem gadiem, un nepārbaudīja, vai prece ir īsta. Cits respondents uzsvēra, cik svarīgi ir pievērst uzmanību produktu aprakstiem, daloties pieredzē ar repliku tirgotāju, kura noteikumos un nosacījumos bija norādīta informācija par atdarinājumiem. Turklāt viens respondents minēja, ka, iegādājoties Apple planšetdatoru vietnē eBay, viņš nezināja, kā šajā platformā noteikt tā autentiskumu. Cits respondents pauda pārsteigumu par viltotu preču pārdošanas iespēju un izteica pieņēmumu, ka policija kontrolēs šādas darbības.

Šīs atbildes liecina par dažādiem faktoriem, kas veicina viltotu preču neapzinātu iegādi, piemēram, uzmanības trūkums detaļām, nezināšana par viltojumu izplatību konkrētos tirgos un ierobežotas zināšanas par viltotu preču identificēšanu.

Respondentu vidū bija 68 aptaujātie (27,3%), kuri atzina, ka apzināti iegādājušies viltotas preces. Jautāti par iemesliem, kāpēc viņi apzināti iegādājas viltojumus, daudzi respondenti kā galveno faktoru minēja cenu. Viens no galvenajiem apsvērumiem bija arī viltoto produktu pieejamība salīdzinājumā ar oriģināliem. Turklāt kā ietekmējošs faktors tika uzsvērtas viltojumu pieejamība tirgū.

Viens respondents minēja, ka pērk viltotas drēbes, norādot, ka cenas un kvalitātes attiecība ir salīdzināma ar oriģinālajām precēm, kas pieejamas vietējos veikalos. Tāpat respondents pauda pārlicību, ka liela daļa veikalos atrodamo firmas apģērbu zemas kvalitātes dēļ patiesībā varētu būt viltojumi. Cits respondents minēja, ka izvēlas viltotas preces, jo tās ir A klases replikas, kas ļoti līdzinās oriģināliem. Respondents uzskatīja, ka tikai tie, kam piemīt vērīga acs uz detaļām, spētu atšķirt oriģinālu no viltojuma. Respondentu vidū kopīga tēma bija pieejamība. Viena persona atzina, ka iegādājās viltotas preces, jo nevarēja atļauties oriģinālos izstrādājumus, bet tomēr augstu novērtēja vēlamo izskatu. Daži respondenti pauda, ka viņiem nav loģiska pamata tērēt pārmērīgas summas par oriģinālām zīmola precēm, ja salīdzināmas viltotu preču alternatīvas ir pieejamas par niecīgu cenu. Viņuprāt, nebija jēgas ieguldīt vairākas algas somā vai krekļā, ja viltotās versijas kalpoja tam pašam mērķim. Kā motivācija apzināti iegādāties viltojumus tika minēta arī sekošana jaunākajām tendencēm un zīmoliem. Tomēr respondenti apšaubīja autentisku preču iegādes par ievērojami augstākām cenām praktiskumu.

5.2. Fokusgrupas diskusijas rezultāti

Fokusgrupas diskusijā piedalījās četri dalībnieki vecumā no 18 līdz 25 gadiem, kuri pārstāv dažādas akadēmiskās izglītības jomas. Dalībnieku vidū bija Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes students, Latvijas Universitātes Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātes students, Rīgas Tehniskās universitātes studente, kura studē Inženierekonomikas un vadības fakultātē, un Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes students. Diskusijas laikā tika apspriesti 8 jautājumi.

Kā fokusgrupas diskusijas sākumā moderatore jautāja dalībniekiem, **ko viņi domā par informācijpratību saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesībām, to pārkāpumiem un kaitējumu.** Dalībnieks Nr.4 pauda viedokli, ka informācijpratība ietver ne tikai zināšanas, bet arī prasmi atrast informāciju un apzināties rūpnieciskā īpašuma statusu. Dalībnieks Nr.4: *“Es varbūt sāksu. Tā varētu, tās varētu būt zināšanas un ne tikai zināšanas, bet spēja atrast informāciju un apzināties šī rūpnieciskā īpašuma statusu un atbildību, kas saistīta ar tā*

izmantošanu un iegādi, kaut kā tamlīdzīgi". Dalībniece Nr.3 pauda savu viedokli, saistot informācijpratību ar izvēli starp viltotiem un īstiem produktiem. Tās uzsvēra apziņu, kas rodas, izvēloties lētāku viltotu produktu, un šāda lēmuma iespējamās sekas. Dalībnieks Nr.1 izvirzīja jautājumu par to, vai ir pieejami resursi, kas palīdzētu atšķirt viltotus un īstus produktus. Dalībnieks uzsvēra, cik svarīga ir pieejama informācija, lai pieņemtu apzinātu lēmumu par pirkumu, pat apzināti iegādājoties viltotas preces.

Turpinot fokusgrupas diskusiju, moderatore jautāja par **dalībnieku informētību par mācību materiāliem par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un to, kā viņi ir iepazinušies ar šiem materiāliem**. Dalībniece Nr.3 minēja, ka ir saskārusies ar attiecīgo informāciju, jo īpaši sociālo mediju platformās. Viņa uzsvēra šādu materiālu izplatību sociālajos tīklos, kas ir efektīvi izplatījuši informāciju par viltošanu. Īpaši minot, ka sastapusies ar rakstiem, kuros aplūkotas konkrētas tēmas un izcelti aktuāli jautājumi saistībā ar preču viltošanu. Tas norāda, ka sociālie plašsaziņas līdzekļi kalpo kā nozīmīgs medijs, lai piekļūtu izglītojošam saturam par rūpnieciskā īpašuma tiesībām. Dalībnieks Nr.2 papildināja, ka, lai gan viņš nav aktīvi meklējis šo informāciju, viņa akadēmiskā pieredze uzņēmējdarbībā ir ļāvusi iepazīties ar vieslektoriem no tādām organizācijām kā Patentu iestāde. Dalībnieks Nr.2: *“Es arī gribētu piebilst, ka es pats tā specifiski neesmu meklējis. Amm, taču, tā kā es studēju biznesu, tad universitātē ir bijuši vieslektori. Aicināti gan no Patentu valdes, gan vispār. Runājot par to, kā aizsargāt varbūt to savu izveidoto biznesa ideju vai produktu, tad tādā veidā varbūt es esmu dzirdējis par tādu informāciju*". Dalībnieks Nr.4 atkārtoja iepriekšējo dalībnieku pausto viedokli, norādot, ka viņu saskarsme ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesībām palielinājusies, studējot un sadarbojoties ar nozares profesionāļiem, piemēram, pētniekiem un zinātniekiem. Viņš arī uzsvēra, ka šis jautājums kļūst arvien redzamāks sociālo plašsaziņas līdzekļu platformās. Dalībnieks atsaucās uz kampaņām, plakātiem, baneriem un pasākumiem, kas veltīti izpratnes veicināšanai par viltošanu. Tas liecina, ka pēdējā laikā ir strauji pieaugušas iniciatīvas, kuru mērķis ir izglītot sabiedrību par riskiem, kas saistīti ar viltotām precēm.

Dalībnieku atbildes liecina par dažādajiem avotiem, no kuriem jaunieši iegūst informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesībām. Sociālo plašsaziņas līdzekļu platformām ir nozīmīga loma attiecīga satura izplatīšanā, jo īpaši ar rakstu un izpratnes veicināšanas kampaņu starpniecību. Arī akadēmiskā vide, piemēram, universitātes un vieslekcijas, veicina dalībnieku zināšanas par šo tematu.

Fokusgrupas diskusiju laikā dalībniekiem, kuri bija saskārušies ar izglītojošajiem materiāliem, tika jautāts par šo **materiālu ietekmi uz viņu zināšanām un patēriņa paradumiem, iegādājoties produktus vai pakalpojumus**. Dalībniece Nr.3 minēja, ka kampaņu un materiālu par rūpnieciskā īpašuma tiesībām lasīšana ir palielinājusi viņu izpratni

par vērtību, ko radošo darbu radītāji iegulda savā darbā. Viņa uzsvēra, cik svarīgi ir novērtēt radītāju pūles un būt piesardzīgiem pret tiem, kas cenšas gūt labumu no citu idejām. Šī izpratne ir ietekmējusi viņu skatījumu uz lēmumiem par pirkumiem, mudinot viņus atbalstīt vietējos un mazākos ražotājus, kuri ievēro intelektuālā īpašuma tiesības. Dalībnieks Nr.4 atkārtoja iepriekšējo punktu, norādot, ka materiāli ir veicinājuši viņa izpratni par to, cik svarīgi ir negūt peļņu no citu idejām. Apgalvojot, ka, lai gan viņa paradumi nav būtiski mainījušies, materiāli ir palielinājuši viņu izpratni un cieņu par autoru tiesībām. Dalībnieks Nr.2 uzsvēra materiālu ietekmi uz to, kā viņi uztver produktu kvalitāti. Viņš minēja, ka viltotu produktu izplatība ir padarījusi viņu par piesardzīgāku, jo īpaši veicot dārgus pirkumus. Dalībnieks Nr.2: *“Es domāju, ka tas noteikti ietekmē, jo īpaši dārgākiem pirkumiem, produktiem un pakalpojumiem. Tu sāc aizdomāties, vai prece ir tiešām oriģināls. Amm, jo redzot, cik patiesībā izplatīti ir tie viltojumi tagad. Es domāju, ka ļoti zūd tā produkta kvalitāte, ja ir viltojums”*. Dalībnieks Nr.1 piekrita iepriekšējām atbildēm, norādot, ka attiecīgie izglītojošie materiāli ir ietekmējuši viņa ieradumus. Viņš minēja, ka ir modrāks, pārbaudot informāciju, un pievērš uzmanību tīmekļa vietņu nosaukumiem un citām detaļām. Tāpat šie materiāli ir ietekmējuši viņa domāšanu, mudinot un iesakot draugiem un paziņām aizsargāt savas idejas un reģistrēt preču zīmes. Tas norāda, ka materiāli ir veicinājuši atbildības sajūtu un aktīvu rīcību intelektuālā īpašuma aizsardzībā.

Dalībnieku atbildes liecina, ka izglītojošie materiāli par rūpnieciskā īpašuma tiesībām ir ietekmējuši viņu zināšanas un patēriņa paradumus. Materiāli ir uzlabojuši viņu informētību, oriģinalitātes novērtēšanu un izpratni par autoru darba vērtību. Tie ir arī mudinājuši dalībniekus būt piesardzīgākiem, pieņemot lēmumus par pirkumiem, un aktīvi popularizēt un aizsargāt savas idejas.

Tālāk fokusgrupas diskusijā tika pārrunāti jautājumi par to, **kā konsultēt draugus par viņu tiesību aizsardzību un ziņošanu par aizdomīgām tīmekļa vietnēm, kā arī par jauniešu informētību par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to sekām**. Dalībniece Nr.3 atbildēja uz pirmo jautājumu, norādot, ka ieteiktu saviem draugiem reģistrēt savus izgudrojumus un darbus, uzsverot informācijpratības nozīmi aizsardzības vērtības izpratnē. Dalībniece Nr.3: *“Lasīju rakstu, kurā bija aprakstīts, kāpēc tas ir svarīgi, kāpēc svarīgi ir reģistrēt savu radīto? Un tas ir iespiedies galvā, līdz ar to tad es arī tā kā saprotu, kāpēc tas ir svarīgi, un es to ieteiktu, noteikti ieteiktu saviem draugiem”*. Tomēr viņa pauda, ka, iespējams, uzreiz nepaziņotu par aizdomīgu tīmekļa vietni citiem, jo neuzskata, ka viņu draugi par to būtu nobažījušies. Dalībnieks Nr.4 piekrita nepieciešamībai ieteikt draugiem, kā aizsargāt savus radītos darbus, bet minēja, ka viņš ne vienmēr izteiktu brīdinājumu par aizdomīgām tīmekļa vietnēm. Paužot pārlicību, ka cilvēki arvien vairāk apzinās riskus, kas saistīti ar viltotiem

produktiem, un, visticamāk, atpazītu tos arī bez ārējiem brīdinājumiem. Apspriežot jauniešu informētību par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to sekām, Dalībniece Nr.3 un Dalībnieks Nr.2 izteica viedokli, ka jauniešiem kopumā trūkst izpratnes par reālajām sekām un zaudējumiem. Dalībniece Nr.3 to skaidroja ar tādiem faktoriem kā ierobežots budžets un vēlme saglabāt noteiktu statusu. Viņa izteica pieņēmumu, ka šajā vecumā prioritātes atšķiras un ekonomiskie apsvērumi var nebūt viņu prāta priekšplānā. Dalībnieks Nr.2 dalījās personīgajā pieredzē par to, ka ceļojuma laikā uz Turciju neapzinājās viltotu produktu potenciālo kaitējumu. Viņš atzina, ka viņam kā jaunam cilvēkam ar ekonomiku un veselību saistītie apsvērumi tobrīd nav ienākuši prātā. Dalībnieks Nr.4 uzsvēra, ka jaunieši var būt kritiskāki pret noteiktām produktu kategorijām, piemēram, kosmētiku vai pārtiku, bet mazāk rūpējas par tādām precēm kā apavi vai krekli. Dalībnieks Nr.4: *“Piemēram, mēs kaut ko tur uzziežam uz sejas vai ēdam, vai ko citu darām. Uz to attiecībā tad cilvēki vērtē to produktu kritiskāk, bet savukārt uz to mantu – uz tām botēm vai kreklu – ir vienalga. Tā man šķiet, es tā domāju, ka tos izņēmumus pieļauj daudz vairāk cilvēki, jo īpaši jaunieši”*. Dalībnieks Nr.1 piekrita iepriekš minētajiem viedokļiem un piebilda, ka jauniešu informētība ir atkarīga no viltota produkta kvalitātes pieredzes. Viņš minēja, ka jaunieši, kuri ir zinoši internetā un pārziņa zīmolus, izvairītos no acīmredzamu viltojumu iegādes reputācijas apsvērumu dēļ. Tāpat viņš norādīja, ka dažas produktu kategorijas, piemēram, zāles vai pārtika, parasti izraisa kritiskāku domāšanu un personisko seku apzināšanos.

Kopumā diskusija atklāja, ka, lai gan dalībnieki atzina, cik svarīgi ir konsultēt draugus par viņu tiesību aizsardzību, viņi varētu nesteigties ziņot par aizdomīgām tīmekļa vietnēm. Tika vienprātīgi secināts, ka jauniešiem kopumā trūkst izpratnes par sekām un zaudējumiem, kas saistīti ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Tomēr dalībnieki atzina, ka noteiktas produktu kategorijas un reputācijas apsvērumi var ietekmēt jauniešu informētības un kritiskās domāšanas līmeni.

Fokusgrupas diskusija turpinājās ar jautājumiem par **jauniešu spēju novērtēt viltotus produktus un viņu iepirkšanās paradumiem, īpaši tiešsaistes vidē**. Dalībnieks Nr.1 minēja, ka viltojumu atpazīšanas jautājums ir kļuvis aktuālāks filmās un televīzijas raidījumos, kas domāti jauniešiem. Viņš minēja piemērus par ainām, kurās varoņi iegādājas lētākus produktus, kas izrādās sliktākas kvalitātes, tādējādi uzsverot, ka jauniešu vidū pieaug izpratne par šo jautājumu. Dalībniece Nr.3 izteicās, ka, viņasprāt, jaunieši mūsdienās diezgan labi prot atpazīt, kas ir viltojums un kas nav viltojums. Viņa apgalvoja, ka jaunieši cenšas atrast pēc iespējas oriģinālākus produktus un izvairās no acīmredzami viltotām precēm. Apspriežot iepirkšanos tiešsaistē, dalībniece Nr.3 minēja, ka viņai ir iecienīti uzticami interneta veikali, piemēram, Zalando, Asos, About You, un vietējie tirdzniecības veikali un viņa neapmeklē nezināmas vai

aizdomīgas vietas. Viņa izvērtē cenas starp saviem populārākajiem veikaliem, bet priekšroku dod iepirkšanās veikšanai atzītās un labi zināmās platformās. Dalībnieks Nr.2 dalījās, ka, iepērkoties tiešsaistē, paļaujas uz draugu un sev tuvu cilvēku ieteikumiem. Tie augstu vērtē cilvēku atsauksmes un uzskata, ka tās ir būtiskas lēmumu pieņemšanas procesā. Viņš aktīvi nemeklē jaunus vai nepazīstamus interneta veikalus. Dalībnieks Nr.1 piebilda: *“Pēc būtības arī, jā, es iepērkos un lapa šķiet aizdomīga. Vai es to tomēr gribēšu pārbaudīt? Protams, to var arī ieguglēt (meklēt pārlūkprogrammā google.com). Manuprāt, vēl viena no preventīvām darbībām, ko izdarīt. Paskatos, vai citi cilvēki esot ko rakstījuši, vai ir jau kaut kādas sūdzības par šo firmu.”* Dalībnieks Nr.4 uzsvēra uzticamības nozīmi gan likumīgās tirdzniecības vietās, gan viltotās tirdzniecības vietās. Viņi minēja Aliexpress kā piemēru labi zināmai platformai ar dažādiem pārdevējiem, no kuriem daži var pārdot viltotas preces. Viņi uzsvēra, ka patērētājiem, pat tiem, kas ir ieinteresēti iegādāties viltojumus, ir rūpīgi jāizpēta un jāsalīdzina cenas šādos tirgos.

Veiktā datu analīze liecina, ka dalībnieki kopumā ir piesardzīgi, iepērkoties tiešsaistē. Viņi paļaujas uz uzticamām un labi zināmām platformām, meklē ieteikumus no draugiem un veic izpēti, lai pārliecinātos par uzticamību un uzticamību. Tas liecina, ka jaunieši apzinās riskus, kas saistīti ar viltotām precēm, un veic preventīvus pasākumus, lai nekļūtu par krāpnieku upuriem.

Noslēdzošais fokusgrupas diskusijas jautājums bija par to, **vai dalībnieku informācijpratība ir uzlabojusies, pateicoties tendencei iepirkties tiešsaistē.** Dalībnieks Nr.4 pārdalīja uzskatu, ka viņa informācijpratības līmenis gadu gaitā ir uzlabojies, jo viņš pats ir kļuvis par lielāku patērētāju. Tagad viņiem ir iespēja atļauties labākas kvalitātes preces un iegādāties to, ko viņi vēlas, nevis viegli pakļāvušies pārdevēju spiedienam. Dalībnieks Nr.2 tam piekrita: *“Es arī piekritu iepriekšējam viedoklim. Manas prasmes noteikti ir uzlabojušās. Pirmkārt, jā, jo vairāk iespējas iegādāties produktu tiešsaistē, gan vairāk piedāvā, bet es domāju... Lielākoties tas ir viss saistīts sociālajiem medijiem. Ar to, ka vispār cilvēki ļoti daudz patērē interneta resursus, un arī man personīgi tās prasmes, ko es domāju, ar katru brīdi arvien paliek labākas. Spēju labāk atrast un analizēt informāciju. Es pat esmu redzējis video, kur sociālajos tīklos paziņa rāda, ka ir neapzināti nopircis viltojumu. Tas, ka mēs tagad varam dalīties visai pasaulei ar savām pieredzēm, tas arī palīdz kaut kā saprast, cik daudz viltojumu patiesībā ir”.* Dalībniece Nr.3 norādīja, ka viņas informācijpratības līmeni, iespējams, nav būtiski ietekmējusi tendence iepirkties tiešsaistē, jo viņa uzticas tiem pašiem veikaliem, kurus izmanto jau ilgu laiku. Viņa norādīja, ka, iespējams, naivi uzticas lielākajām platformām un nejūt nepieciešamību izpētīt vai izmēģināt citas iespējas. Viņa ir pārliecināta, ka šo platformu lielums un reputācija nodrošina sava veida oficiālu apstiprinājumu. Dalībnieks Nr.1 piebilda,

ka dod priekšroku produktu iegādei no oficiālām tīmekļa vietnēm un nav neko pasūtījis no tādām platformām kā Aliexpress. Viņš izteica pieņēmumu, ka viņa informācijpratība veicinās ar to, ka viņš dod priekšroku pirkumiem no īstiem pārdevējiem vai oficiāliem avotiem.

Šī jautājuma iegūto atbilžu analīze liecina, ka dalībniekiem ir atšķirīgs informācijpratības līmenis attiecībā uz iepirkšanos tiešsaistē. Daži dalībnieki ir novērojuši uzlabojumus savās prasmēs, piemēram, informācijas meklēšanā un analīzē, bet citi paļaujas uz pārbaudītām un uzticamām platformām, aktīvi nemeklējot papildu informāciju. Tas liek domāt, ka ir iespējams turpināt izglītošanu un izpratnes veidošanu par informācijpratību, jo īpaši attiecībā uz viltotu produktu identificēšanu un izvairīšanos no tiem tiešsaistē.

Pragmatisms akcentē praktiskumu un rīcības un seku nozīmi lēmumu pieņemšanas procesā. Fokusgrupas diskusijā dalībnieki apliecināja pragmatisku domāšanu, ņemot vērā tādas faktorus kā produkta kvalitāte, pārdevēju uzticamība un platformu reputācija, pieņemot lēmumu par pirkumu. Viņi meklē uzticamu informāciju un dod priekšroku pirkumiem no oficiālām tīmekļa vietnēm vai uzticamiem avotiem. Šī pragmatiskā pieeja atbilst galvenajiem pragmatisma principiem, kuros uzsvērtā praktisko seku nozīme un uzticamas informācijas vērtība lēmumu pieņemšanas procesā.

Fokusgrupas diskusijā tika aplūkoti arī MIP modeļa lēmuma pieņemšanā iesaistītos kognitīvos procesus: problēmas atpazīšana, informācijas meklēšana, novērtēšana un atlase, kā arī novērtēšana pēc lēmuma pieņemšanas. Dalībnieki atpazīst rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu problēmu un norādīja uz savas informācijas meklēšanas uzvedību, proti, meklē padomu pie draugiem, paļaujas uz citu pircēju atsauksmēm un pārbauda, vai nav sūdzību vai atsauksmju par svešām tīmekļa vietnēm. Viņi izvērtē informāciju, pamatojoties uz tādiem faktoriem kā zīmola reputācija, cena un kvalitāte, un attiecīgi tad pieņem lēmumus. Diskusijas rezultāti saskan ar MIP modelī aprakstītajiem posmiem, uzsverot kognitīvos procesus, kas saistīti ar lēmumu pieņemšanu par iepirkšanos tiešsaistē.

5.3. Interviju rezultāti

Šajā pētījumā ir iekļautas intervijas ar jomas pārstāvjiem, kas papildina aptaujas anketu un fokusgrupu diskusijas, lai iegūtu visaptverošu un vērtējošu skatījumu uz pētījuma tēmu no attiecīgo iestāžu viedokļa. Interviju jautājumi tika pielāgoti konkrētajiem jomas pārstāvju darba pienākumiem, īpašu uzmanību pievēršot izpratnes veicināšanai par rūpnieciskā īpašuma tiesībām.

Pirmā intervijas dalībniece Karina Breimane pilda projektu koordinatores pienākumus Patentu valdes Attīstības un starptautiskās sadarbības departamentā. Šajā intervijā galvenokārt tika runāts par izpratnes veicināšanu par rūpnieciskā īpašuma jautājumiem, tostarp

pārkāpumiem un ar tiem saistītiem jautājumiem, jauniešu auditorijā. Kopumā šajā intervijā tika uzdoti 8 jautājumi.

Intervijas gaitā analizējot Karīnas Breimanes stāstīto, var secināt, ka viņas galvenie pienākumi Patentu valdē kā projektu koordinatorei ir saistīti ar jauniešu izglītošanu par rūpnieciskā īpašuma tiesībām. Tas ietver lekciju lasīšanu dažādām vecuma grupām, piemēram, skolēniem, studentiem, biznesa inkubatoru dalībniekiem un jaunajiem uzņēmējiem. Turklāt viņa koordinē Patentu valdes sadarbību ar biedrību Junior Achievement Latvija, kas nodarbojas ar uzņēmējdarbības izglītību skolās. Šīs sadarbības ietvaros Patentu valde nodrošina seminārus, konsultācijas un skolēnu snieguma novērtēšanu darbībās, kas saistītas ar rūpnieciskā īpašuma aizsardzību. Turklāt Karīna Breimane min ikgadējo konkursu skolēniem, kurā dalībnieki no 4. līdz 12. klasei izstrādā radošus darbus tieši par intelektuālā īpašuma tēmu. Viņa uzsver, ka visaktīvāk šajā konkursā piedalās 10.–12. klašu skolēni. Runājot par Patentu valdes lekciju apmeklēšanas kārtību, to galvenokārt ierosina pasniedzēji, kuri intelektuālā īpašuma tēmu iekļauj savosursos un aicina Patentu valdes darbiniekus kā vieslektoros. Šīs lekcijas ir paredzētas dažādu jomu studentiem, tostarp uzņēmējdarbības, tiesību un radošo nozaru studentiem. Tomēr ir arī Patentu valdes organizēti atklāti pasākumi un lekcijas, kurās jaunieši un uzņēmējdarbības profesionāļi var tieši pieteikties un piedalīties.

Tālāk intervijas laikā Karīna Breimane sniedz informāciju par to, vai Latvijā ir pieejami izglītojoši materiāli jauniešiem par rūpnieciskā īpašuma tiesībām. Viņa min, ka Patentu valdei tās tīmekļa vietnē ir īpaša sadaļa "Intelektuālais īpašums skolās". Šajā sadaļā ir apkopoti materiāli gan skolotājiem, gan skolēniem, kas aptver dažādas ar rūpniecisko īpašumu saistītas tēmas. Šie materiāli nav domāti tikai jauniešiem, bet ir pieejami arī vecāko klašu skolēniem. Karīna Breimane skaidro, ka šajā sadaļā ir iekļauti gan pašu Patentu valdes sagatavotie materiāli, gan arī citu Latvijas organizāciju un valsts iestāžu sagatavotie informatīvie materiāli. Šie materiāli tiek regulāri atjaunināti, un to mērķis ir sniegt visaptverošu informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesībām. Viens no ievērojamiem resursiem ir 2018. gadā izdots metodiskais materiāls "Ceļojums rūpnieciskā īpašuma pasaulē", kas galvenokārt paredzēts skolotājiem. Tajā aplūkoti dažādi rūpnieciskā īpašuma aspekti, kā arī iekļauti stundu plānu un darba lapu piemēri izmantošanai klasē. Papildus tam Karīna Breimane piemin sadarbību ar Valsts policiju 2021. gadā, kad tika filmēta lekcija par intelektuālā īpašuma aizsardzību. Šajā lekcijā, ko nolasīja kolēģe no Patentu valdes un Valsts policijas pārstāve, ir aplūkots ne tikai rūpnieciskais īpašums, bet arī plašāks intelektuālā īpašuma jēdziens un viltošanas radītais kaitējums. Kā arī Karīna Breimane izceļ: *"Runājot par izglītojošiem resursiem, tad var minēt tīmekļa vietni "viltotarealitate.lv", kas tad ir tā, kas koncentrējas tieši uz šo viltojumu tēmu, uz*

rūpnieciskā īpašuma pārkāpumu tēmu, kas tad izglīto, nu, ne tikai jauniešus, bet sabiedrību kopumā par viltojumiem, to radītajiem kaitējumiem”.

Intervijā Karīna Breimane sniedz ieskatu arī par to, kā jaunieši parasti reaģē uz Patentu valdes lekcijām un informāciju par rūpnieciskā īpašuma pārkāpumiem un riskiem. Viņa min, ka lekciju saturs ir pielāgots konkrētai auditorijai, piemēram, studentiem, un ietver reālus piemērus par rūpnieciskā īpašuma pārkāpumiem un strīdiem. Šie reālie piemēri piesaista studentu interesi un bieži vien izraisa aktīvu iesaistīšanos, uzdodot jautājumus jautājumu un atbilžu sadaļā. Karīna Breimane: *“Prakse rāda, ka tieši šie reālie piemēri arī izrāda studentu interesi un tad arī viņi paši jautājumu un atbilžu sadaļā sāk uzdot jautājumus, jo, balstoties uz citiem piemēriem, kas norāda uz to, ka viņi ir informēti par to, kā, piemēram, šādi rūpnieciskā īpašuma pārkāpumi notiek”.* Tiek arī atzīmēts, ka, lai gan jaunieši, iespējams, bieži neizsaka savu viedokli, viņi izrāda lielu interesi, uzdodot papildjautājumus. Viņi interesējas par konkrētu strīdu iznākumu un sniedz papildu piemērus saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Reaģējot uz to, Patentu valde cenšas sniegt kvalitatīvas atbildes un regulāri uzrauga dažādas situācijas, lai jauniešiem piedāvātu atbilstošu informāciju un atziņas. Tiek paskaidrots, ka lēmumus attiecībā uz rūpnieciskā īpašuma strīdiem parasti pieņem tiesas, un Patentu valde var sniegt komentārus no šīs perspektīvas.

Intervijā Karīna Breimane stāsta par jauniešu izpratnes veidošanos par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un to pārkāpumiem. Viņa norāda, ka ir grūti tieši novērtēt attieksmi, taču uzsver, ka gadu gaitā viņu informētība ir uzlabojusies. No Patentu valdes viedokļa raugoties, ir vērojama pieaugoša interese par šo tematu, jo īpaši saistībā ar biroja rīkotajām lekcijām un konkursiem. Ar viltošanu saistītie uzdevumi ir kļuvuši biežāk sastopami, kas norāda uz pastiprinātu uzmanību šai tēmai. Turklāt Karīna Breimane min arī pozitīvo ietekmi, ko atstāj sadarbība ar Junior Achievement Latvija, kur tiek rīkoti semināri un lekcijas par preču zīmju veidošanu un citu tiesību respektēšanu. Viņa min piemēru, kad jaunieši vērsušies Patentu valdē pēc tam, kad atklājuši, ka viņu radītais apzīmējums jau ir aizsargāts citur Eiropā, kas liecina par viņu pieaugošo izpratni par pārkāpumiem un konsultāciju nepieciešamību. Runājot par Latvijas jauniešu vispārējo skatījumu, Karīna Breimane norāda, ka viņi, iespējams, pilnībā neapzinās rūpnieciskā īpašuma pārkāpumu plašākās sekas. Lai gan viņi var atpazīt viltotas preces, viņi var neņemt vērā sekas uz sabiedrību kopumā. Viņa uzsver, ka, iegādājoties viltojumus, jaunieši ne tikai pakļauj sevi riskam, bet arī potenciāli atbalsta noziedzīgas darbības un negatīvi ietekmē valsts ekonomiku.

Intervijas laikā Karīna Breimane ierosina veidus, kā veicināt jauniešu informētību par ievērojamajiem zaudējumiem, ko pasaulē rada rūpnieciskā īpašuma pārkāpumi. Viņa uzskata, ka dalīšanās ar vairāk piemēriem un apspriešana par gadījumiem, kad nauda, kas iegūta no

viltošanas, ir izmantota noziedzīgās darbībās, var palīdzēt palielināt sabiedrības informētību un rosināt pārdomas. Runājot par konkrētām Patentu iestādes iniciatīvām, Karina Breimane uzsver divas galvenās iniciatīvas. Pirmkārt, pirms gada tika uzsākts konkurss "Viltotā dimensija", kas tika paredzēts jauniešu auditorijai. Konkurss rosināja jauniešus pētīt rūpnieciskā īpašuma pārkāpumu tēmu un radoši paust savu izpratni, izmantojot vizuālus vai audiovizuālus materiālus. Konkursa mērķis bija radīt saturu, ko varētu izmantot izglītojošās kampaņās. Pēc tam Karīna piemin notiekošo kampaņu ar nosaukumu "Viltotā realitāte", kas tiek īstenota kopš 2017. gada. Šīs kampaņas galvenais mērķis ir informēt iedzīvotājus, tostarp jauniešus, par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Regulāri veicinot informētību ar šīs kampaņas palīdzību, Patentu valde cenšas izglītēt un iesaistīt cilvēkus, lai viņi izprastu ar šādiem pārkāpumiem saistītās sekas un riskus. Šīs iniciatīvas apliecina Patentu valdes apņemšanos aktīvi iesaistīt jauniešus rūpnieciskā īpašuma pārkāpumu izglītošanā un novēršanā. Organizējot konkursus un ilgstošas kampaņas, Patentu valde cenšas dot iespēju jauniešiem aktīvi piedalīties intelektuālā īpašuma tiesību ievērošanas veicināšanā un viltošanas apkarošanā.

Karīna Breimane ierosina vairākus papildu pasākumus, ko varētu veikt vai pastiprināt Patentu valdē, lai vēl vairāk aizsargātu gan rūpnieciskā īpašuma tiesības, gan veicinātu izpratni jauniešiem. Viņa uzsver, ka ir svarīgi paplašināt sadarbību ar dažādām Latvijas iestādēm, piemēram, Valsts policiju, Valsts ieņēmumu dienestu un Cert.lv (organizācija, kas atbild par digitālo drošību). Sadarbības stiprināšana ar šīm iestādēm ļautu labāk uzraudzīt aizdomīgas tīmekļa vietnes un darbības, kas saistītas ar tiesību pārkāpumu preču un pakalpojumu iegādē. Lai efektīvi sasniegtu jauniešus, Karīna ierosina strādāt tieši ar pašiem jauniešiem un atpazīstamām personām, piemēram, influenceriem, kuru viedokļi ir aktuāli jauniešu vidū. Tas varētu ietvert sadarbību ar šiem cilvēkiem podkāstos vai dalību attiecīgos pasākumos Latvijā. Izmantojot šos kanālus, Patentu valde var izplatīt informāciju un veicināt jauniešu auditorijas informētību par intelektuālā īpašuma tiesībām. Runājot par plašākiem centieniem aizsargāt intelektuālā īpašuma tiesības Latvijā, Karīna min Latvijas Izpildītāju un producentu apvienības projektu "Autorskola". Šī izglītojošā iniciatīva ir vērsta uz autortiesībām, bet tās mērķis ir paplašināt tās darbības jomu, aptverot visus intelektuālā īpašuma aspektus. Mērķis ir izveidot platformu, kas paredzēta plašākai auditorijai, uzsverot projekta sadarbības raksturu, iesaistot vairākas ieinteresētās puses. Ideja apvienot materiālus un resursus ar Autoru skolu norāda uz vēlmi sadarboties un uzlabot mācību materiālus. Šāda sadarbības pieeja liecina par iestāžu kopīgu atbildību, lai izstrādātu visaptverošus resursus, kas veicina izpratni par intelektuālā īpašuma tiesībām un to aizsardzību Latvijā.

Otrajā intervijā piedalījās Valsts ieņēmumu dienesta Muitas pārvaldes Riska vadības daļas Ierobežojumu un aizliegumu uzraudzības nodaļas vecākais muitas eksperts Egīls Misītis.

Šīs intervijas mērķis bija gūt ieskatu par to, kā iestādes risina rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumus, un noskaidrot problēmas, ar kurām tās saskaras savā ikdienas darbā, īpaši attiecībā uz pārkāpumu tendencēm, kas saistītas ar jauniešiem. Intervija ietvēra 9 jautājumus.

Būtiska loma intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībā Latvijā ir Muitas pārvaldes Riska vadības nodaļas Ierobežojumu un aizliegumu uzraudzības nodaļai. Egīls Misītis skaidro, ka tā darbojas saskaņā ar Eiropas Savienības noteiktajām procedūrām. Nodaļa saņem pieteikumus no tiesību īpašniekiem, lai aizturētu preces, par kurām ir aizdomas, ka tās pārkāpj intelektuālā īpašuma tiesības. Šīs preces tiek aizturētas līdz brīdim, kad pieteikums vairs nav spēkā. Pat tad, ja nav iesniegts pieteikums, muita ir pilnvarota aizturēt preces, par kurām ir aizdomas, ka tās pārkāpj tiesības, un tai ir jāsniedz pieteikuma iesniedzējam četrus dienu laikā paziņojums, lai pieprasītu preču aizturēšanu. Šis process ir galvenais intelektuālā īpašuma aizsardzības mehānisms Latvijā un visā Eiropas Savienībā. Runājot par visbiežāk sastopamajiem intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu veidiem, ar kuriem savā darbā saskaras Egīls Misītis, viņš uzsver, ka dominē mazie pasta sūtījumi, kas saskan ar COVID-19 pandēmijas laikā pieaugošo e-komercijas un iepirkšanās tiešsaistē popularitāti. Galvenā uzmanība tiek pievērsta viltotām precēm un pirātiskām precēm, jo īpaši tām, kas saistītas ar viltotiem zīmoliem un preču zīmēm. Papildus nelieliem pasta sūtījumiem būtiska problēma ir arī viltotu preču imports pa jūru. Uz robežas tiek veiktas regulāras pārbaudes, un, ja ir aizdomas par pārkāpumiem, preces tiek aizturētas turpmākai izvērtēšanai. Sadarbība ar tiesību īpašniekiem ir būtiska, lai pārbaudītu preču autentiskumu. Kopumā Ierobežojumu un aizliegumu uzraudzības nodaļas darbam ir izšķiroša nozīme, lai novērstu nelikumīgu preču ieviešanu Latvijā un aizsargātu intelektuālā īpašuma tiesības. Viņu centieni atbilst e-komercijas pieaugošajām tendencēm un risina problēmas, ko digitālajā laikmetā rada viltotas preces un pirātisms.

Kampaņā "Viltotā realitāte" ir bijusi nozīmīga loma izpratnes veicināšanā par intelektuālā īpašuma tiesībām un apdraudējumiem, kas saistīti ar viltotām precēm. Egīls Misītis skaidro, ka kampaņa radās plašas sadarbības un pasākumu ar dažādiem partneriem rezultātā. Kampaņas mērķis bija izglītot sabiedrību par rūpnieciskā īpašuma tiesību aizsardzības nozīmi un sniegt informāciju par to, ko šīs tiesības nozīmē. Egīls Misītis: *"2017. gadā radās "Viltotās realitātes" kampaņa, kur mēs intensīvi strādājām ar sadarbības partneriem, veicot šādas dažādas un publiskas aktivitātes. Runājām par šo tiesību aizsardzību, kā arī par to, kas vispār šīs tiesības ir. Tā tapa "Viltotā realitāte" mājaslapa, kurā var visus šos jautājumus uzzināt. Kā arī kampaņa "Atkrāpies", kuras mērķis bija veicināt izpratni par krāpšanu, viltotām precēm"*.

Kampaņas tika īstenotas, izmantojot dažādus kanālus, tostarp klātienē pasākumus tādos tirdzniecības centros kā Alfa un Spice, kā arī digitālās platformās ar informatīviem video. Šie pasākumi deva iespēju cilvēkiem apmeklēt un uzzināt par viltošanas problēmu. Lai gan Egīls

Misītis nemin konkrētus pētījumus vai mērījumus, kas veikti, lai novērtētu kampaņu ietekmi, apmeklējums un iesaistīšanās šajos pasākumos liecina, ka cilvēkiem bija iespēja piekļūt informācijai par intelektuālā īpašuma tiesībām un viltotām precēm. Kopumā kampaņa "Viltotumu realitāte" kopā ar pavadošajām iniciatīvām kalpoja kā vērtīgs veids, kā veicināt izpratni un izplatīt svarīgu informāciju. Nodrošinot pieejamus resursus un organizējot publiskus pasākumus.

Trešajā intervijā piedalījās Patentu valdes Attīstības un starptautiskās sadarbības departamenta direktore Terēze Vētra. Šai intervijai Terēze Vētra tika izraudzīta, lai sniegtu informāciju par Patentu valdes iesaistīšanos jauniešu informētības veicināšanā un izpētītu galvenās iniciatīvas, ko pārvalde īsteno, lai veicinātu plašākas sabiedrības, tostarp jauniešu, informētību par pētījuma tēmu. Turklāt intervijas mērķis bija izpētīt jauniešu informētības tendences šajā jomā un atklāt nākotnes plānus. Kopumā šajā intervijā tika aplūkoti 10 jautājumi.

Terēze Vētra pastāstīja par kampaņu "Viltotā realitāte" un tās mērķiem. Kā viņa min, tad kampaņa notiek jau vairākus gadus, un tās mērķis ir veicināt izpratni par viltojumu kaitīgo ietekmi uz veselību, dzīvību, ekonomiku un vidi. Tās mērķis ir veicināt priekšroku oriģināliem produktiem. Kampaņa darbojas kā sadarbības pasākums, kurā iesaistīti tādi galvenie partneri kā Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, Valsts ieņēmumu dienesta Muitas pārvalde, Valsts policija un Tieslietu ministrija. Turklāt šo iniciatīvu finansiāli atbalsta Eiropas Intelektuālā īpašuma birojs. Runājot par jauniešiem, Terēze Vētra uzsver, ka kampaņa pēdējos gados ir īpaši vērsta uz jauniešiem, un šī demogrāfiskā grupa joprojām ir pašreizējās kampaņas uzmanības centrā. Lai efektīvi sasniegtu jauniešus un iesaistītu viņus ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un apdraudējumiem, kas saistīti ar viltotām precēm, tomēr pastāv problēmas. Jaunieši var neuztvert šo tematu kā tieši būtisku vai piemērojamu viņu ikdienas dzīvē. Turklāt viņi saskaras ar pastāvīgu informācijas pārpilnību, tāpēc kampaņas vēstījumiem ir grūti piesaistīt viņu uzmanību. Terēze Vētra: *“Šī uzmanība ir pievērsta arī šī gada kampaņas ietvaros. Esam novērojuši, ka sasniegt jauniešus ar šo informāciju ir bijis sarežģīti. Iespējams, ka jauniešiem šī tēma nešķiet īpaši saistoša vai atbilstoša viņu ikdienai”*. Lai gan jauniešiem var būt pamata izpratne par riskiem, kas saistīti ar viltošanu, un par to, cik svarīgi ir izvairīties no viltotām precēm, viņiem var būt grūti saprast, kā atšķirt oriģinālas un viltotas preces un pieņemt pamatotus lēmumus par pirkumu. Lai risinātu šos jautājumus, ir jāatrod inovatīvas pieejas, kā efektīvi informēt un izglītot jauniešus par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un viltotu preču bīstamību.

Atbildot uz jautājumu par grūtībām sasniegt mērķauditoriju un citām problēmām, Terēze skaidro, ka kampaņa "Viltotā realitāte" izmanto dažādus kanālus, lai iesaistītu jauniešus. Tie ietver gan tradicionālo reklāmu, radio un intervijas, gan arī tiešsaistes platformas,

piemēram, Spotify un sociālos plašsaziņas līdzekļus. Tiek organizēti arī publiski pasākumi, lai palielinātu apmeklētāju informētību par viltošanu. Tomēr ir nepieciešami lielāki resursi, lai vēl vairāk uzlabotu informētības veicināšanas pasākumus. Kampana apsver iespēju nākotnē iesaistīt influencerus cilvēkus un izpētīt papildu pasākumus, piemēram, podkāstus, kas varētu efektīvi sasniegt jauniešus. Runājot par Latvijas jauniešu maldīgiem priekšstatiem vai māņiem, Terēze Vētra uzsver vienu izplatītu maldīgu priekšstatu: uzskatu, ka viltotas preces ir līdzvērtīgas oriģinālajām precēm. Tomēr viņa norāda, ka tas parasti tā nav. Viltotām precēm bieži trūkst kvalitātes kontroles, to izcelsme nav zināma, un tās var negatīvi ietekmēt nozari. Ar viltotām precēm arī tiek apieti nodokļi un netiek nodrošināts taisnīgs atalgojums. Šis jautājums kļūst vēl nozīmīgāks autortiesību jomā, jo māksliniekiem un autoriem bieži vien tiek liegta viņu likumīgā peļņa, kā rezultātā daži uzskata, ka no viltošanas labumu gūst tikai lielas korporācijas.

Atbildot uz jautājumu par statistikas datiem par jauniešu attieksmi pret viltotām precēm un tās iespējamām izmaiņām, Terēze Vētra skaidro, ka šobrīd Latvijā trūkst oficiālu pētījumu, kas būtu vērsti tieši uz jauniešiem. Lai gan Eiropā veiktie pētījumi var sniegt zināmu ieskatu, tomēr, lai izprastu ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem saistīto attieksmi un uzvedību, vērtīgāki būtu dati, kas vērsti tieši uz Latvijas iedzīvotājiem. Diemžēl konkrēti statistikas dati šajā jomā nav pieejami. Tomēr kampana seko līdz auditorijas skaitam, ko tā sasniegusi, kā rādītājam, kas liecina par kampanas vēstījuma atspoguļojumu pasākumos un plašsaziņas līdzekļos. Lai nākotnē iegūtu lielāku atpazīstamību, kampana apsver iespēju iesaistīt dzīvesveida influencerus vai blogerus, kuri savos raidījumos vai publiskos ierakstos varētu apspriest viltotus produktus.

Runājot par veiksmes stāstiem vai sasniegumiem ar jauniešu auditoriju, Terēze uzsver iniciatīvas, kas uzsāktas, lai iesaistītu vairāk jauniešu. Kampanas ietvaros tika organizēts konkurss jaunajiem profesionāļiem, lai radītu digitālus darbus, kas veltīti cīņai pret viltošanu un pirātismu. Šis konkurss palīdzēja veicināt jauniešu izpratni un ļāva dalībniekiem iedziļināties šajā tēmā, veicot pētījumus un gūstot labāku izpratni. Veidojot savus darbus, šie dalībnieki uzņēmās vadošo lomu informētības veicināšanā savu vienaudžu vidū. Turklāt katru gadu tiek organizēts konkurss skolēniem, kurā galvenā uzmanība tiek pievērsta viltošanai un tās kaitīgajai ietekmei gan uz rūpniecisko īpašumu, gan uz sabiedrību kopumā. Šāda pieeja sniedz skolēniem iespēju mācīties un aktīvi iesaistīties šajā tēmā. Atbildot uz jautājumu par atzinību vai balvām jauniešiem, kas piedalās pasākumos, Terēze apstiprināja, ka viņi cenšas iesaistīt jauniešus, piedāvājot balvas un veicināšanas balvas. Turklāt ir Pasaules intelektuālā īpašuma balva, kas īpaši paredzēta jauniešiem, kuri piedalās šāda tipa konkursos. Nodrošinot atzinības un apbalvošanas iespējas, kampanas mērķis ir radīt lielāku interesi jauniešu vidū un motivēt viņus aktīvi piedalīties.

Raugoties nākotnē, Terēze Vētra uzsver, ka ir svarīgi turpināt informēt un izglītot jauniešus Latvijā. Tas ietver arī viņu novirzīšanu pie uzticamiem informācijas avotiem un izglītošanu par to, kā atpazīt un izvairīties no viltotām precēm. Mainoties laikiem, ir svarīgi izpētīt jaunus informācijas kanālus un inovatīvas pieejas, kas efektīvi sasniedz jauniešu auditoriju. Izprotot viņu vajadzības un tiekoties ar viņiem tur, kur viņi atrodas, tiks veicināta efektīva kampaņas vēstījuma izplatīšana. Terēze Vētra arī min to, ka Patentu valde aktīvi iesaistās lekciju lasīšanā skolās, universitātēs, inkubatoros un citos pasākumos, uz kuriem tiek aicināti. Iestāde piedalās arī plašākās diskusijās un konferencēs par šo tematu. Lai gan pašreizējās lekcijas efektīvi risina šo jautājumu, viņi aktīvi meklē arī citas iespējas, lai paplašinātu savu līdzdalību un sasniedzamību.

Atbildot uz jautājumu par Patentu valdes Attīstības un starptautiskās sadarbības departamenta nākotnes plāniem un darba attīstību izpratnes veicināšanā, Terēze Vētra norāda, ka tiks turpinātas pašreizējās iniciatīvas, kā arī izceļ neseno projektu “*Authentic city*” (Autentiskā pilsēta). Šis projekts, kas uzsākts sadarbībā ar Liepājas pašvaldību, sniedz papildu atbalstu, risinot tādas svarīgas tēmas kā izpratnes veicināšana par viltojumiem un sabiedrības, tostarp jauniešu, izglītošana. Projektā līdz šim ir piedalījušās septiņas Eiropas pilsētas, tostarp Saloniki un Mikonas Grieķijā, Sofīja un Plovdivā Bulgārijā, Banska Bistrica Slovākijā, Madride Spānijā un Lisabona Portugālē. Jāatzīmē, ka Liepāja līdz šim ir vienīgā Latvijas pašvaldība, kas uzaicināta piedalīties projektā. Lai gan projektam ir reģionāla ievirze, tas atbilst vispārējam mērķim apkarot viltošanu un izplatīt informētību.

Attiecībā uz ieteikumiem jauniešiem, kuri vēlas uzzināt vairāk par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un viltošanas ietekmi uz sabiedrību, Terēze iesaka apmeklēt tīmekļa vietni “*viltotarealitate.lv*”, lai iegūtu vispusīgu izpratni par šo tēmu. Turklāt viņa mudina jauniešus sazināties ar savu departamentu, lai organizētu lekciju savā skolā, un viņi labprāt sagatavotu uzstāšanos. Jautāta par lekcijas konsultācijas organizēšanu, viņa skaidro: “*Ja viņš vēlas sazināties ar mums, viņš noteikti var to darīt, un mēs izvērtēsim, cik lielā mērā lekcija vai konsultācija ir nepieciešama. Parasti, ja nepieciešams, mēs cenšamies novirzīt jautājumus attiecīgajiem ekspertiem, kuri var sniegt nepieciešamās atbildes. Protams, ja jautājums jau ir specifisks*”.

Secinājumi

Pētījumā tika izmantota jaukta pētniecības pieeja, apvienojot aptaujas, fokusgrupas diskusiju un intervijas, lai iegūtu visaptverošu ieskatu par jauniešu informācijpratību rūpnieciskā īpašuma tiesību jomā. Aptaujas anketas sniedza kvantitatīvus datus, kas ļāva plašāk novērtēt zināšanas un ieradumus, savukārt fokusgrupas diskusija un intervijas sniedza

padziļinātas perspektīvas un personīgo pieredzi gan no jauniešu skatījuma, gan no atbildīgo iestāžu puses.

Rezultāti liecina, ka, lai gan jaunieši kopumā ir informēti par rūpnieciskā īpašuma tiesībām, viņu izpratne par pārkāpumu radītajām reālajām sekām un zaudējumiem ir nepilnīga. Kā intervijā uzsvēra Egīls Misītis: "*Dažkārt cilvēkam nav īsti izpratnes par to, kur ziņot vai kā viņam rīkoties pārkāpumu situācijās*". Tas norāda uz mērķtiecīgu izglītības iniciatīvu nozīmi, lai uzlabotu informācijpratību un veicinātu atbildīgu patēriņu jauniešu vidū.

SECINĀJUMI

Jauniešu informācijpratība par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem ir ļoti svarīga, jo tā ļauj viņiem pieņemt apzinātus lēmumus, atpazīt viltotus produktus un izvairīties no tiem, kā arī izprast rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu sekas, veicinot cieņu pret radošumu, inovācijām un godīgu tirdzniecību. Turklāt, attīstot informācijpratības prasmes, jauniešiem tiek nodrošināti nepieciešamie rīki, lai aizsargātu savas kā radītāju un patērētāju tiesības digitālajā laikmetā. Pētījuma mērķis bija noskaidrot Latvijas studējošo jauniešu priekšstatus un rīcību saistībā ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem.

Pētījums ir vērsts uz Latvijas jauniešu informācijpratības novērtēšanu attiecībā uz rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem, īpašu uzmanību pievēršot piekļuves un novērtēšanas kompetencēm, kā tās definētas UNESCO MIP modelī. Pētījuma metodoloģija ietver aptaujas anketu un fokusgrupu diskusijas izmantošanu, kas atbilst izvēlētajam modelim. Turklāt pētījumā tiek aplūkots Latvijas jauniešu vispārējais priekšstats par informācijpratību un rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu radītajiem kaitējumiem.

Pētījuma procesā "radīšanas" kompetences iekļaušana izvēlētajā MIP modelī radīja izaicinājumu, kā rezultātā tā tika izslēgta no rezultātu analīzes. Lai to risinātu, būtu nepieciešams pārformulēt pētījuma jautājumus vai mērķi, lai efektīvāk iekļautu šo aspektu. Turklāt fokusgrupas diskusija būtu devusi nozīmīgākas atziņas, ja tajā būtu iesaistīti vairāk nekā četri dalībnieki, kas būtu ļāvis iegūt daudzveidīgāku jauniešu pieredzi un viedokļus.

Pētījumā ir sasniegts ievērojams progress, nosakot aptuveno informācijpratības līmeni Latvijas jauniešu vidū un sniedzot ieteikumus, kā uzlabot viņu informācijpratības prasmes un izpratni par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to sekām.

Šis pētījums būtu vērtīgs politikas veidotājiem, pedagogiem un organizācijām, kas iesaistītas informācijpratības veicināšanā un rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu novēršanā. Iegūtie secinājumi var kalpot par pamatu mērķtiecīgu izglītības iniciatīvu, mācību programmu uzlabojumu un izpratnes veicināšanas kampaņu izstrādei, kuru mērķis ir sniegt jauniešiem nepieciešamās zināšanas un prasmes, lai orientētos sarežģītajā intelektuālā īpašuma jomā un pieņemtu pārdomātus lēmumus savā personīgajā un profesionālajā dzīvē.

Pētījuma rezultāti daļēji atspoguļo jauniešu informācijpratības situāciju. Pētījuma mērķis bija rast atbildes uz šādiem jautājumiem:

1. Kā jaunieši vērtē savas zināšanas un prasmes darbā ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem?

2. Kā izglītojošo materiālu par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem pieejamība ietekmē jauniešu zināšanas un uzvedību, patērējot vai iegādājoties produktus un pakalpojumus?
3. Cik lielā mērā jaunieši ir informēti par faktiskajām sekām un kaitīgo ietekmi, kas saistīta ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem?

Pamatojoties uz iegūtajiem rezultātiem pētījuma ietvaros izveidotajā anketā, fokusgrupas diskusijā un intervijās, var izdarīt vairākus secinājumus par pētījumā izvirzītajiem jautājumiem. Runājot par zināšanu un prasmju novērtējumu, tad aptaujas anketas un fokusgrupu diskusijas iegūtie dati liecina, ka jauniešiem kopumā ir ierobežotas zināšanas un prasmes darbā ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un no tiem izrietošajiem zaudējumiem. Dalībnieki pauda vajadzību pēc plašākas izglītības un informētības par šo tematu, norādot, ka viņi paši atzīst savu zināšanu trūkumu. Fokusgrupas dalībnieku kopējais viedoklis ir tāds, ka viņi atzīst informācijpratības nozīmi saistībā ar rūpnieciskā īpašuma tiesībām un pārkāpumu radīto kaitējumu. Dalībnieki novērtē spēju atrast un saprast informāciju par rūpniecisko īpašumu un uzsver atbildību, kas saistīta ar tās izmantošanu un iegūšanu. Kopumā jaunieši apliecina vēlmi uzlabot savas zināšanas un prasmes darbā ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem.

Savukārt, analizējot jautājumu par izglītojošo materiālu ietekmi uz jauniešiem par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem, aptaujas anketas un fokusgrupas diskusijas rezultāti liecina, ka pieejamie izglītojošie materiāli par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem pozitīvi ietekmē jauniešu zināšanas un paradumus, patērējot vai iegādājoties produktus vai pakalpojumus. Dalībnieki norādīja, ka izglītojošie materiāli sniedz vērtīgu informāciju un palīdz viņiem izdarīt apzinātāku izvēli, tādējādi uzsverot šādu materiālu nozīmi patērētāju uzvedības veidošanā.

Aptaujas anketās, fokusgrupas diskusijā un intervijās norādīts, ka jauniešiem ir ierobežota izpratne par reālajām sekām un kaitējumu, kas saistīts ar rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Tas atbild uz pētījuma jautājumu par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radīto kaitējumu. Dalībnieki norādīja maldīgus priekšstatus un izpratnes trūkumu par viltojumu negatīvo ietekmi, piemēram, apšaubāmu kvalitāti, nezināmu izcelsmi un negatīvu ietekmi uz rūpniecību un sabiedrību kopumā.

Apkopojot pētījumā iegūtos rezultātus, var secināt, ka jaunieši kopumā vērtē savas zināšanas un prasmes darbā ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem kā nepietiekamas. Tomēr pieejamie izglītojošie materiāli pozitīvi ietekmē viņu zināšanas un paradumus, patērējot produktus vai pakalpojumus. Neraugoties uz to, ir jāpalielina jauniešu informētība par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu radītajām reālajām sekām un

kaitējumu. Šo nepilnību novēršana, izmantojot mērķtiecīgas izglītības un informētības iniciatīvas, ir ļoti svarīga, lai jauniešiem sniegtu nepieciešamās zināšanas un prasmes apzinātas izvēles izdarīšanai un cīņai pret viltošanu. Aptaujā tika atklāti dažādi jauniešu ieteikumi un idejas par to, kā efektīvi sasniegt viņus kā auditoriju un kur viņi labprātāk vēlētos uzzināt par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un to sekām. Šo ideju iekļaušana turpmākajos plānos nodrošinātu visaptverošāku pieeju jauniešu iesaistei un viņu izpratnes veicināšanai par rūpnieciskā īpašuma tiesību nozīmi un pārkāpumu radītajiem kaitējumiem.

Pētījumā ir secināts, ka jaunieši, lai iegūtu informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem, galvenokārt izmanto meklēšanu pārlūkprogrammā. Tomēr Patentu valdes kā iestādes, kas šajā jomā ir atbildīga rūpnieciskā īpašuma tiesību izpratnes veicināšanā un aizsardzībā, lielā atzīšana liecina par tās uztverto autoritāti un atbildību šajā jautājumā. Runājot par uzticamiem informācijas avotiem, neatkarīgi no viņu informācijpratības pašvērtējuma visi jaunieši, meklējot informāciju par pētījuma tēmu, pauda uzticību tādām oficiālām iestādēm kā Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, Patentu valde, Valsts policija un Kultūras ministrija.

Pamatojoties uz iegūtajiem datiem, tika noskaidrots, ka lielākā daļa jauniešu savas informācijpratības prasmes novērtēja kā ļoti labas, uzsverot, ka tās nepārtraukti uzlabo, mācoties, strādājot, pašizglītojoties un piedaloties apmācībās.

Intervijās ar Patentu valdes pārstāvēm tika noskaidrots, ka tiek veikti regulāri pasākumi, lai iesaistītu jauniešu auditoriju un veicinātu tās izpratni par attiecīgo tematu. Lai gan nav konkrētu statistikas datu par jauniešu zināšanu izmaiņām vai interesi par šo tematu pēdējos gados, tiek sekots līdzī pasākumu un plašsaziņas līdzekļu platformu ietekmei uz mērķauditorijas sasniegšanu.

Pētījuma rezultāti liecina, ka, lai gan kopumā jauniešu pašnovērtējums par informācijpratību ir salīdzinoši labs, joprojām ir jomas, kurās viņu prasmes darbā ar informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem ir jāuzlabo. Ir ļoti svarīgi veicināt un uzlabot šīs prasmes, lai nodrošinātu, ka jaunieši ir ieguvuši zināšanas un spējas orientēties un izprast šīs tēmas nianses. Lai efektīvi veicinātu jauniešu informācijpratību, būtiska ir dažādu ieinteresēto pušu, piemēram, izglītības iestāžu, valsts iestāžu un nozares pārstāvju, savstarpēja sadarbība. Turklāt pētījumā uzsvērts, ka informācijpratības kompetences ir savstarpēji saistītas, uzsverot, ka visaptveroša izpratne, kritiska izvērtēšana un efektīva informācijas apkopošana ir to neatņemamas sastāvdaļas.

Šo pētījumu var turpināt, salīdzinot studējošo un nestudējošo jauniešu informācijpratību vai arī salīdzinot jauniešu informācijpratību atkarībā no viņu hobijiem vai jomas, kuru viņi pārstāv darbā. Noteikti ir iespējams arī novērtēt jauniešu informācijpratības uzlabojumus pirms un pēc lekcijām, kursiem vai apmācībām.

Pamatojoties uz respondentu viedokļu analīzi, fokusgrupas diskusijas un intervēto pušu sniegtajām atziņām, var sniegt vairākus galvenos ieteikumus, lai uzlabotu jauniešu informācijpratību rūpnieciskā īpašuma tiesību jomā:

Iesaistīties interaktīvās un saistošās iniciatīvās izglītības jomā. Izstrādāt interaktīvus un vizuāli pievilcīgus izglītojošus materiālus, piemēram, videoklipus, infografikas un interaktīvus tiešsaistes moduļus, kas saistošā un pieejamā veidā iepazīstina ar rūpnieciskā īpašuma tiesību tēmu. Lekcijas papildināt ar biežāk pieminētiem reāliem piemēriem, kas varētu būt aktuāli tieši jauniešiem, lai parādītu pārkāpumu nozīmi un ietekmi uz sabiedrību, inovācijām un ekonomisko attīstību.

Veicināt sadarbību starp izglītības iestādēm un attiecīgajām ieinteresētajām pusēm. Veicināt sadarbību starp skolām, universitātēm, publiskajām bibliotēkām un iestādēm, kas strādā ar jauniešu izpratnes veicināšanu visdažādākajās jomās. Šāda veida sadarbība var nodrošināt informācijpratības un rūpnieciskā īpašuma izglītības integrēšanu formālās un neformālās izglītības vidē.

Iekļaut praktiskus un saistošus piemērus. Izcelt reālus gadījumus un piemērus, kas sasaucas ar jauniešu pieredzi un interesēm. Rādīt, kā rūpnieciskā īpašuma tiesības ietekmē populāras nozares, piemēram, modi, mūziku, spēles vai tehnoloģijas, un uzsvērt rūpnieciskā īpašuma nozīmi radošuma, inovāciju un godīgas konkurences veicināšanā.

Izmantot sociālos plašsaziņas līdzekļus un digitālās platformas. Izmantot sociālo plašsaziņas līdzekļu platformas, tiešsaistes komūnas un influencerus, lai izplatītu saistošu saturu un rosinātu diskusijas par rūpnieciskā īpašuma tiesībām. Izstrādāt izglītojošas kampaņas ar interaktīviem uzdevumiem, viktorīnām vai tiešsaistes diskusijām, lai rosinātu jauniešu zinātkāri un veicinātu viņu aktīvu līdzdalību.

Iesaistīt interaktīvas un iekļaujošas mācību metodes. Lai aktīvi iesaistītu jauniešus, iekļaut interaktīvas un iekļaujošas mācību metodes, piemēram, meistarklases, diskusijas un gadījumu izpēti. Tas var uzlabot viņu izpratni, kritisko domāšanu un lēmumu pieņemšanas prasmes šajā jomā.

Pārraudzīt un novērtēt jauniešu līdzdalību iniciatīvās. Izveidot mehānismus, lai uzraudzītu un novērtētu jauniešiem paredzēto iniciatīvu efektivitāti. Regulāri novērtēt izglītības programmu, semināru un izpratnes veicināšanas kampaņu ietekmi, lai pārliecinātos par to atbilstību un veiktu nepieciešamās korekcijas, pamatojoties uz atsauksmēm un rezultātiem.

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

- Baltvilka, M., & Greivulis, J. (2006). *Intelektuālā īpašuma aizsardzība* (Patentzinību pamati). RTU izdevniecība.
- Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes tiešsaistes vārdnīca ODLIS. (n.d.). https://odlis.abc-clio.com/odlis_i.html
- Create a survey: Top 12 tips to create a good survey!* (n.d.). <https://www.questionpro.com/blog/create-a-survey/>
- EUIPO (European Union Intellectual Property Office). (2022). *Youth scoreboard study 2022: Measuring young people's engagement with intellectual property*. https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/IP_youth_scoreboard_study_2022/IP_youth_scoreboard_study_2022_en.pdf
- EUIPO. (2019). *2019 Intellectual Property and Youth Scoreboard*. https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/IP_youth_scoreboard_study_2019/IP_youth_scoreboard_study_2019_en.pdf
- Holma, B., Krumina, L., Pakalna, D., & Avanesova, J. (2014). Towards Adult Information Literacy Assessment in Latvia: UNESCO Media and Information Literacy Competency Matrix in Practice. *Communications in Computer and Information Science*, 492, 550–559. doi: 10.1007/978-3-319-14136-7_58
- IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions). (2019). *Guidelines for Information Literacy for Lifelong Learning*. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/information-literacy/publications/ifla-guidelines-en.pdf>
- Informācijpratība*. (b.g.). Latvijas Nacionālais Terminoloģijas Portāls. <https://termini.gov.lv/kolekcijas/98/skirklis/459846>
- International Trademark Association (INTA). (2019). *Gen Z Insights: Brands and Counterfeit Products*. <https://www.inta.org/wp-content/uploads/public-files/perspectives/industry-research/INTA-Gen-Z-Insights-the-United-States-Report.pdf>

- Jennings, G. R. (2005). Business, Social Science Methods Used in. In Elsevier eBooks (pp. 219–230). <https://doi.org/10.1016/b0-12-369398-5/00270-x>
- Jozus, A. (2018). *Ceļojums rūpnieciskā īpašuma pasaulē*. <https://www.lrpv.gov.lv/lv/media/652/download>
- Leaning, M. (2017). *The History of Information Literacy. Media and Information Literacy*, 33–51. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-100170-7.00003-2>
- Lozda, S. (2017). *Patentu informācijas centra loma patentinformācijpratības veicināšanā* (Maģistra darbs). Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Informācijas un bibliotēku studiju nodaļa.
- Mack, N., Woodsong, S., MacQueen, K. M., Guest, G., & Namey, E. (2005). *Qualitative Research Methods: A Data Collectors' Field Guide. Research Triangle Park*. Family Health International.
- Mārtinsons, K., Pipere, A., & Kamerāde, D. (Red.). (2016). *Pētniecība: teorija un prakse*. RaKa
- Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem* (Ministru kabineta noteikumi Nr. 416; izdoti saskaņā ar Izglītības likuma 14. panta 19. punktu un Vispārējās izglītības likuma 4. panta 11. un 11¹ punktu). (03.09.2019). <https://likumi.lv/ta/id/309597-noteikumi-par-valsts-visparejas-videjas-izglitibas-standartu-un-visparejas-videjas-izglitibas-programmu-paraugiem>
- Ņikišins, J. (22.06.2022). *Kvantitatīvās metodes socioloģijā*. <https://enciklopedija.lv/skirklis/2250>
- OECD, & EUIPO (2022). *Dangerous Fakes: Trade in Counterfeit Goods that Pose Health, Safety and Environmental Risks*. Illicit Trade, OECD Publishing. https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/dangerous-fakes-study/dangerous-fakes_study_en.pdf
- OECD, & EUIPO (2023). *Risks of Illicit Trade in Counterfeits to Small and Medium-Sized Firms*. Illicit Trade, OECD Publishing. https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/Risks_of

[Illicit Trade in Counterfeits to SMEs/Risks of Illicit Trade in Counterfeits to SMEs FullR en.pdf](#)

- Payne, G., & Payne, J. (2004). Quantitative methods. Sage key Concepts: Key concepts in social research, 181–186. London: SAGE Publications, Ltd. <https://dx.doi.org/10.4135/9781849209397>
- Patentu Valde. (2020). *Kā reģistrēt dizainparaugu*. <https://www.lrpv.gov.lv/lv/ka-registret-dizainparaugu>
- Patentu Valde. (2021). *Lekcija skolēniem “Ceļojums intelektuālā īpašuma pasaulē” [Videofails]*. <https://www.youtube.com/watch?v=eIQ5UzRPS0>
- Patentu Valde. (2023). *Kā reģistrēt preču zīmi*. <https://www.lrpv.gov.lv/lv/ka-registret-precu-zimi>
- Pipere, A. (2011). Datu ieguves metodes pētījumā un to raksturojums. No Cimdiņa, R. (Red.). *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes*. RaKa.
- Poļakovs, G. (1999). Rūpnieciskā īpašuma aizsardzība : skaidrojošā vārdnīca. LR Patentu valde.
- Preču zīmju likums*. (06.02.2020). <https://likumi.lv/ta/id/312695-precu-zimju-likums>
- Putnam, H. (1995). *Pragmatism: An open question*. Blackwell Publishers
- Rūpnieciskā īpašuma institūciju un procedūru likums*. (01.01.2016.). <https://likumi.lv/ta/id/275049-rupnieciska-ipasuma-instituciju-un-proceduru-likums>
- Stanford Encyclopedia of Philosophy. (n.d.). *Pragmatism*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2020 Edition). <https://plato.stanford.edu/entries/pragmatism/>
- UNESCO. (2013). *Global Media and Information Literacy Assessment Framework: Country Readiness and Competencies*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000224655>
- WIPO. (2016). *Understanding Industrial Property*. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_895_2016.pdf
- WIPO. (2020). *What is Intellectual Property?* https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_450_2020.pdf
- Zepa, B. (22.06.2022). Kvalitatīvās metodes socioloģijā. <https://enciklopedija.lv/skirklis/8111>

Zurkowski, P. (1974). *The Information Service Environment: Relationships and Priorities*:
Related paper No. 5. National Commission on Libraries and Information Science,
Washington DC. <https://eric.ed.gov/?id=ED100391>

PIELIKUMI

Studējošo jauniešu informācijpratība par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem

Maģistra darba pētījuma ietvaros vēlos noskaidrot studējošo jauniešu informācijpratību par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem. Aptauja ir anonīma, un tās rezultāti tiks izmantoti tikai apkopotā veidā. Aptaujas aizpildīšana aizņems ne vairāk kā 5 – 10 minūtes. Jautājumos atzīmējiet sev visatbilstošāko variantu/us. Paldies, ka piekritāt aizpildīt aptauju!

Rūpnieciskais īpašums ir vērtības, ko cilvēks rada garīgā darba rezultātā un ir saistītas ar rūpniecisko ražošanu:

izgudrojums (patents) – jauna ierīce, viela, metode

dizainparaugs – jauns izstrādājuma vai tā daļas ārējais veidols

preču zīme – identificē konkrēta uzņēmuma preces vai pakalpojumus (logo u.c.).

1. Lūdzu, norādi savu vecumu:

- 18–21 gadi
- 22–25 gadi
- 26–30 gadi
- Virs 30 gadiem

2. Kuru no šiem rūpnieciskā īpašuma veidiem Tu patērē ikdienā? (Lūdzu atzīmēt visus atbilstošos variantus)

- Zīmolu apģērbs vai aksesuāri
- Produkti ar pirms tam nebijušu izskatu
- Uzņēmuma vai organizācijas nosaukums, logotips
- Zīmolu apavi
- Tehnisks risinājums, kas atvieglo ikdienu
- Medikamenti
- Zīmola smaržas
- Gudrās ierīces
- Zīmolu ķermeņa kopšanas līdzekļi un smaržvielas

3. Lūdzu, norādi, vai piekrīti šiem apgalvojumiem!

	Piekrītu	Nepiekrītu	Grūti atbildēt
Veicot meklēšanu internetā, es paļaujos uz pirmajiem man piedāvātajiem rezultātiem, jo tie parasti tiek uzskatīti par uzticamākajiem	☐	☐	☐
Meklējot informāciju internetā, es uzskatu, ka publicēšanas datums vai laiks ir svarīgs faktors, lai novērtētu tās ticamību	☐	☐	☐
Apskatot internetā pieejamo informāciju, es cenšos to kritiski izvērtēt	☐	☐	☐

4. Lūdzu, novērtē savu informācijpratību (spēju atrast, atlasīt, novērtēt, pārvaldīt un izmantot informāciju)!

	Neapmierinoši	Apmierinoši	Labi	Ļoti labi	Grūti atbildēt
Savu informācijpratību vērtēju	☐	☐	☐	☐	☐

5. Vai pēdējā gada laikā esi uzlabojis savu informācijpratību šeit minētajos veidos? (Lūdzu atzīmēt visus atbilstošos variantus)

- Studijās
- Darbā
- Pašmācības ceļā
- Apmācībās
- Apmācīja kolēģis
- Manās prasmēs vairs nav ko uzlabot
- Neesmu uzlabojis
- Citā veidā

6. Ja Tev būtu nepieciešama informācija par to, kur vērsties rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu gadījumā, kur Tu meklētu atbildi?

7. Kuriem avotiem Tu uzticētos, ja meklētu informāciju par viltotām precēm vai sekām? *(Lūdzu atzīmēt visus atbilstošos variantus)*

- Sociālajos tīklos
- Iepirkumu uzraudzības birojā
- Patentu valdei
- Reklāmām medijos
- Patērētāju un tiesību aizsardzības centram
- Valsts policijai
- Muitai
- Kultūras ministrijai
- Pirmajiem rezultātiem meklējumprogrammās, piemēram, Google

8. Kā izglītojošie materiāli ietekmē Tavu izpratni par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem? *(Lūdzu atzīmēt visus atbilstošos variantus)*

- Rūpnieciskā īpašuma jēdziena izpratnes trūkums jauniešu vidū
- Viltojumi ir pārāk pieejami, kas var apgrūtināt spēju atšķirt godīgu pārdevēju
- Ierobežota resursu un mācību materiālu pieejamība, jo īpaši izglītības iestādēs
- Nav izpratnes par reālām sekām un kaitējumiem, ko var izraisīt šo tiesību neievērošana
- Cita atbilde (Lūgums norādi kāda) _____

9. Lūdzu, norādi, vai piekrīti šiem apgalvojumiem!

	Piekrītu	Nepiekrītu	Grūti atbildēt
Veicot meklēšanu internetā, es paļaujos uz pirmajiem man piedāvātajiem rezultātiem, jo tie parasti tiek uzskatīti par uzticamākajiem	☐	☐	☐
Meklējot informāciju internetā, es uzskatu, ka publicēšanas datums vai laiks ir svarīgs faktors, lai novērtētu tās ticamību	☐	☐	☐
Apskatot internetā pieejamo informāciju, es cenšos to kritiski izvērtēt	☐	☐	☐

10. Kādi, Tavuprāt, ir vislielākie šķēršļi jauniešu izpratnes veicināšanā par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem?

(Lūdzu atzīmēt visus atbilstošos variantus)

- Rūpnieciskā īpašuma jēdziena izpratnes trūkums jauniešu vidū
- Viltojumi ir pārāk pieejami, kas var apgrūtināt spēju atšķirt godīgu pārdevēju
- Ierobežota resursu un mācību materiālu pieejamība, jo īpaši izglītības iestādēs
- Nav izpratnes par reālām sekām un kaitējumiem, ko var izraisīt šo tiesību neievērošana
- Cita atbilde (Lūgums norādi kāda) _____

11. Kā, Tavuprāt, vislabāk veicināt jauniešu informācijpratību par rūpnieciskā īpašuma tiesībām, to pārkāpumiem un kaitējumiem?

12. Lūdzu, norādi, vai piekrīti šiem apgalvojumiem!

	Piekrītu	Nepiekrītu	Grūti atbildēt
Iegādājoties izmantošanai viltotas spēļu vai telefona austiņas es riskēju iegūt dzirdes traucējumus	☐	☐	☐
Izmantojot viltotas elektropreces nepastāv tāds risks kā īsslēgums, izraisot pārkaršanu un aizdegšanos	☐	☐	☐
Izvēloties viltotus skaistumkopšanas produktus, cilvēki pakļauj sevi nopietnām ādas problēmām	☐	☐	☐
Viltotas drēbes var saturēt kaitīgas ķīmiskas vielas vai krāsvielas, kas var izraisīt ādas kairinājumu, alerģiju vai citas veselības problēmas	☐	☐	☐
Viltotu preču iegāde ir nelikumīga, un par to var tikt piemērots naudas sods vai citas juridiskas sekas	☐	☐	☐
Viltojumu ražošana un pārdošana noteikti nav saistīta ar organizēto noziedzību, un viltotu preču pirkšana neatbalsta šīs nelikumīgās darbības	☐	☐	☐

13. Vai Tu kādreiz esi nopircis kāda zīmola viltojumu vai repliku?

- Jā, apzināti nopirku viltojumu
- Jā, bet tas notika neapzināti
- Nē
- Neatceros

14. Kā, Tavuprāt, vislabāk veicināt jauniešu informācijpratību par rūpnieciskā īpašuma tiesībām, to pārkāpumiem un kaitējumiem?

15. Lūdzu, pastāsti plašāk – kāpēc Tu apzināti esi iegādājies viltojumu?

16. Tavs dzimums:

- Sieviete
- Vīrietis
- Nevēlos norādīt

17. Lūdzu, norādi augstskolu un studiju programmu, kurā šobrīd studē.

18. Ja vēlies turpināt savu dalību pētījumā (piedaloties arī fokusgrupas diskusijā), tad ievadi savu e–pasta adresi tālākai saziņai!

Fokusgrupas diskusijas vienošanās veidlapas paraugs ar respondentiem

Latvijas Universitāte

Sociālo zinātņu fakultāte

Informācijas un bibliotēku studiju nodaļa

Lauvas iela 4., Rīga LV-1019; tālr. un fakss 7089868

Vienošānās par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu

Respondents vārds, uzvārds: _____

Intervijas veikšanas vieta: _____

Intervijas laiks: _____

no plkst. _____ līdz _____

Intervētājs _____

Autora atļauja dokumenta izmantošanai

Es, _____, neiebilstu intervijas izmantošanai bakalaura darbā “Latvijas jauniešu informācijpratība par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem”. Piekrītu, ka intervijas teksts tiek transkribēts. Piekrītu, ka mans vārds tiek saglabāts un izmantots citēšanā.

Ierobežojumi intervijas izmantošanā (*ja tādi ir*): _____

Respondents: _____
/paraksts/

Moderators: _____
/paraksts/

Fokusgrupas diskusijas jautājumi

1. Kas, Jūsaprāt, ir informācijpratība par rūpnieciskā īpašuma tiesībām, to pārkāpumiem un kaitējumiem?
2. Kā Jūs vērtējat izglītojošos materiālus par šo tematu, vai par tādiem ir dzirdēts vai varbūt tādi ir izmantoti?
3. Kā šie materiāli ietekmē Jūsu zināšanas un paradumus, patērējot vai iegādājoties kādu preci vai pakalpojumu?
4. Vai Jūs ieteiktu saviem draugiem aizsargāt rūpnieciskā īpašuma tiesības?
5. Vai Jūs brīdinātu savus līdzcilvēkus par kādu aizdomīgu tīmekļa vietni vai interneta veikalu?
6. Vai jaunieši apzinās rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu reālās sekas un kaitējumus? Kāda ir Jūsu pašu attieksme, kad runa ir par šo tiesību pārkāpumiem.
7. Vai Jūs iepirkšanās procesā izvērtējat, vai veikals ir uzticams, atsauksmes par preci vai pašu tirgotāju? Lūdzu, pastāstiet plašāk – kam Jūs pievēršat uzmanību, kas ir šie kritēriji?
8. Kā, Jums šķiet, vai Jūsu informācijpratības līmenis ir uzlabojies, kopš augusi tendence iepirkties tiešsaistē?

Fokusgrupas diskusijas transkripts

Intervijas norises vieta un laiks: Tiešsaistes komunikācijas platformā Microsoft

TeamsVideo

Datums un laiks: 15.05.2023. plkst. 20.00

Moderē: Viktorija Kasara

Diskusijas dalībnieku apraksts: četri cilvēki vecumā no 18 līdz 25 gadiem.

- Fokusgrupas dalībnieks Nr.1 – jauniešs, studē Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē;
- Fokusgrupas dalībnieks Nr.2 – jauniešs, studē Latvijas Universitātes Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātē;
- Fokusgrupas dalībnieks Nr.3 – jauniešs, studē Rīgas Tehnikās universitātes Inženierekonomikas un vadības fakultātē;
- Fokusgrupas dalībnieks Nr.4 – jauniešs, studē Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātē,

Transkribē: Viktorija Kasara

Transkribēšanā lietotie apzīmējumi:

Pasvītrojums – lai izceltu stāstītāja izceltus vārdus vai frāzes

() apaļās iekavas – stāstītāja paskaidrojumi, kas izdalās no pārējā stāstījuma

[] kvadrātie kavas – vārdi vai frāzes, kas nepieciešami jēgas saprašanai

[..] kvadrātie kavas ar divpunkti – izlaidumi tekstā

[/] slīpinātas kvadrātie kavas – lai skaidrotu vārdu nozīmi, stāstītāja žestiem, emocijām
... daudzpunkte – nepabeigts teikums

Moderatore: Labvakar! Man ir liels prieks, ka Jūs esat atvēlējuši laiku piedalīties manā pētījumā un esat gatavi piedalīties fokusgrupas diskusijā. Mans vārds ir Viktorija Kasara, un es esmu Latvijas Universitātes studente. Šobrīd veicu savu maģistra darba pētījumu par Latvijas jauniešu informācijpratību par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem. Fokusgrupas diskusijas mērķis ir noskaidrot jauniešu viedokli par viņu informācijpratību par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem. Jūsu viedoklis tiks ierakstīts un paliks anonīms, tāpēc aicinu Jūs visus dalīties droši savos viedokļos un aktīvi atbildēt uz maniem uzdotajiem jautājumiem. Domāju, ka mēs

varam sākt ar intervijas jautājumiem. Kas, Jūsaprāt, ir informācijpratība par rūpnieciskā īpašuma tiesībām, to pārkāpumiem un kaitējumiem?

Nr.4: Labdien, varbūt var vēlreiz atkārtot jautājumu?

Moderatore: Jā, tāpat, kas, Jūsaprāt, ir informācijpratība par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un to pārkāpumiem un kaitējumiem?

Nr.4: Es varbūt sāksu. Tā varētu, tās varētu būt zināšanas un ne tikai zināšanas, bet spēja atrast informāciju un apzināties šī rūpnieciskā īpašuma statusu un atbildību, kas saistīta ar tā izmantošanu un iegādi, kaut kā tamlīdzīgi.

Moderatore: Jā, paldies, varbūt vēl kāds vēlas izteikties? Aicinu pacelt rokas.

Nr.3: Manuprāt, informācijpratība un par tā rūpnieciskā īpašuma tiesībām, tad... Kad tev ir izvēle starp viltotu preci no oriģināla preci, tā, kad tu apzinies, ko tu izdarīji, ja tu nopērc viltotu preci, ja tu izvēlies to lētāko variantu.

Moderatore: Tātad apzināties riskus?

Nr.3: Jā.

Moderatore: Varbūt vēl kāds vēlēsies izteikties?

Nr.1: Jā. Šeit būtu arī jautājums par to, vai vispār kur meklēt informāciju, kur tā kā atšķirt viltotu preci no oriģināla. Jo, piemēram, arī ar apzinātu pirkumu, kad cilvēki speciāli pērk preces apzināti, ka tā esot viltota prece. Un līdz ar to, manuprāt, šeit varbūt būtu jāprecizē jautājums par kādu mērķgrupu mēs runājam? Ar kuras grupas informāciju [pauze], kā?

Moderatore: Jā, tāpat, jauniešiem. Šovakar apspriedīsim tikai jauniešus. Es domāju, ka mēs varam tālāk iet pie nākamā jautājuma. Kā Jūs vērtējat izglītojošos materiālus par šo tematu vai par tādiem? Tātad, vai vispār ir dzirdēts, vai varbūt tādi ir izmantoti?

Nr.3: Jā, īstenībā īpaši pēdējā laikā esmu daudzus redzējusi sociālajos tīklos [...] tieši vairāk. Es nekad tāpat neesmu speciāli meklējusi informāciju, bet tieši sociālie tīkli. Man liekas, šobrīd ir tāds... Ļoti labs vide, kur informācija ir sasniegusi mani.

Moderatore: Man varbūt būtu tagad papildu jautājums, kas tieši sociālajos tīklos, vai reklāmas, vai kaut kādi ieraksti, relīzes?

Nr.3: Man liekas, kad vairāk kaut kādi raksti. Tieši raksta par kaut kādām konkrētām tēmām un izceļot aktuālo par viltojumiem.

Moderatore: Liels paldies par atbildi! Lūdzu, vārds pārējiem.

Nr.2: Es arī gribētu piebilst, ka es pats tā specifiski neesmu meklējis. Amm, taču, tā kā es studēju biznesu, tad universitātē ir bijuši vieslektori. Aicināti gan no Patentu valdes, gan vispār. Runājot par to, kā aizsargāt varbūt to savu izveidoto biznesa ideju vai produktu, tad tādā veidā varbūt es esmu dzirdējis par tādu informāciju.

Moderatore: Paldies par izteikto viedokli! Amm, lūdzu, nākamais, kurš pacēlis roku.

Nr.4: Es varu piekrist jau izteiktajam viedoklim, iepriekšējām atbildēm. Kad es tā kā studēju vides zinātni, tad... diezgan daudz ir bijusi saskarsme ar laboratorijām, pētniekiem, zinātniekiem, un no viņiem bija lielā mērā pirms tam dzirdēts par kaut kādu atklājumu un izgudrojumu aizsardzību, bet *[pauze]*. Bet tā konkrētāk, tad pēdējā laikā sociālajos tīklos tiešām tā tēma ir daudz aktuālāka un uzkrītošāk ir iekritusi acīs un, jā. Kaut kā tā. Un par to, kā iekritusi acīs, tad *būtu [velk frāzi garāku]*. Diezgan daudz kaut kādas kampaņas tagad ir bijušas un, un tie posti (ieraksti) Facebook man liekas ir, ir bijuši kaut kādi plakāti un baneri (reklāmkarogi). Vēl esmu manījis vienu no tiem pasākumiem, nu to vienu akciju par viltojumiem. Tas arī viss.

Moderatore: Liels paldies par pastāstīto! Tālāk jautājums tiem dalībniekiem, kas ir kaut kādā veidā saskārušies ar šiem materiāliem. Tātad, kā šie materiāli ietekmē Jūsu zināšanas un paradumus, patērējot vai iegādājoties kādu preci vai pakalpojumu?

Nr.3: Jā, šīs te kampaņas lasot un to visu. Mani varbūt ir ietekmējis tādā ziņā, ka es vairāk apzinos. Tas viss zīmols, tas patents, tas ir, kādi cilvēki tiešām radījuši darbu, un tas tā kā kaut kādu tādu varbūt ne tieši par tiem riskiem, kas man to dod, bet vairāk apzināties to vērtību, ka tā kā tomēr kāds ir darbu ieguldījis. Ieguldījis savu darbu, lai radītu patentu, un tā kā to vērtības apzināšanos, kad tomēr tu gribi novērtēt to cilvēku darbu, nevis kādu, kurš vienkārši mēģina uzpelņties uz citu cilvēku radītas lietas.

Moderatore: Jā, paldies. Ļoti, ļoti plaša atbilde. Paldies, varbūt ir vēl kāds, kurš vēlas izteikties?

Nr.4: Atkal varu piekrist iepriekšējam viedoklim, tad par to, ka tas tā kā palīdz apzināties un nedaudz vairāk piedomāt pie tā, lai tiešām kāds neuzpelnās uz citu izdomātas idejas. Tas it īpaši, manuprāt, attiecas, un es tā vairāk uz to skatos. Jo īpaši tādiem mazākiem ražotājiem vai Latvijas vietējiem ražotājiem, es viņus labāk vairāk atbalstu un novērtēju, ja arī viņi seko līdzī šīm tiesībām. To materiālu redzēšana un viss tas pārējais, neteiktu, ka ir mainījis manus paradumus, bet, nu, tā apzināšanās. Kaut kā tā.

Nr.2. Es domāju, ka tas noteikti ietekmē, jo īpaši dārgākiem pirkumiem, produktiem un pakalpojumiem. Tu sāc aizdomāties, vai prece ir tiešām oriģināls. Amm, jo redzot, cik patiesībā izplatīti ir tie viltojumi tagad. Es domāju, ka ļoti zūd tā produkta kvalitāte, ja ir viltojums.

Moderatore: Liels paldies par atbildi! Vai kāds vēl vēlas izteikties?

Nr.1: Jā, es arī piekrītu, ka mani tas ietekmē... Manus paradumus. Tā kā pārbaudot informāciju, vai tā esot īsta vai nav, piemēram, arī bieži uzmanību tīmekļa vietnes nosaukumiem, tādiem elementiem. Un es vēl teiktu, ka tās ietekmē manu domāšanu tādā veidā, ka es mēģinu ar draugiem un paziņām. Pastāstīt, ja kaut kāda prece vai viņi kaut ko

ražo, vai viņam reģistrēta preču zīme un paši, ja es kaut kādā idejā labāk paskaidrot sevi iepriekš, un, es nezinu, kaut vai vismaz nopublicēt, ka tu esi bijis pirmais, kas šo izmanto. Es nezinu, piemēram, kādu nosaukumu reģistrēt, kas ir gana labs, jo par pēc tam varētu vieglāk pasargāt to savu preču zīmi vai ko citu.

Moderatore: Paldies jums par atbildēm! Tas noteikti ir noderīgi, ja par tādām lietām paziņo saviem pazīstamajiem. Līdz ar to varbūt arī man būs papildu jautājums. Piemēram, ja redzētu, ka Jūsu draugu lokā kāds veido savu mazo uzņēmumu vai tamlīdzīgi, vai Jūs ieteiktu viņam aizsargāt šīs te tiesības. Un otra situācija – ja Jūs pamanītu, nu varbūt kādu ļoti, nu, aizdomīgu tīmekļa vietni vai interneta veikalu vai tamlīdzīgi, kas varbūt ātri kļūst populārs, vai Jūs arī, piemēram, ziņotu saviem tuvākajiem cilvēkiem? Klau, nu, šis izskatās aizdomīgi, labāk nepērc no viņa tur, iespējams, šeit uzdarbojas krāpnieki.

Nr.3: Es uz pirmo jautājumu atbildētu... Es noteikti tā kā draugiem ieteiktu reģistrēt visu, ko ir izgudrojuši un radījuši. Dēļ tās informācijpratības par viltojumiem, es arī saprotu... Es esmu lasījusi, nuu, kā tieši atceros vienu rakstu. Lasīju rakstu, kurā bija aprakstīts, kāpēc tas ir svarīgi, kāpēc svarīgi ir reģistrēt savu radīto? Un tas ir iespiedies galvā, līdz ar to tad es arī tā kā saprotu, kāpēc tas ir svarīgi, un es to ieteiktu, noteikti ieteiktu saviem draugiem. Atbildot uz 2. jautājumu, godīgi sakot, visticamāk, ka es uzreiz tā kā neceltu paniku, jo nu, es nezinu, cik man, cik no maniem draugiem tā būtu aktuāla. Tā ka kuram vispār interesē tā mājaslapa, tāpēc es diez vai uzreiz kādam kaut ko teiktu.

Nr.4: Jā, viennozīmīgi piekritīšu tam, ja kāds draugs vai paziņa būtu kaut ko izgudrojis vai radījis – kaut ko jaunu, kaut ko interesantu – noteikti teiktu, lai padomā par tā aizsardzību, bet attiecībā uz kaut kādu baigo brīdināšanu. Es nezinu, vai es redzētu kaut ko. Internetā, tad visticamāk, ka nē, jo ir jau pārāk daudz tā visa, visu gan to interneta veikalu, gan to produktu, kuri ir principā viltoti, un tāpēc jau gribētos domāt, ka cilvēki paši sāk jau pašsaprotami saprast, kāds tur ir iznākums. Neīstais, kur, piemēram, botu (apavu) pāris maksā trīsreiz lētāk nekā veikalā.

Moderatore: Paldies par izteikto viedokli jums! Dosimies pie nākamā jautājuma. Runājot par sekām un rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Vai, Jūsaprāt, jaunieši mūsdienās apzinās rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumu reālās sekas un kaitējumus?

Nr.3: Nu, man gribētos laikam teikt, ka drīzāk nē nekā jā, bet man liekas tas ir kopā arī ar kaut kādiem vairākiem faktoriem [pauze]. Viens irtā kā, cik tas budžets tam jaunietim ļauj, vai arī vecāki būs gatavi pirkt par dārgu summu to botu. Bet neviens viņu tur. Visiem klases biedriem [...] būs tās kārotās mantas, un viņam nebūs naudas tam, bet viņš tāpat gribēs tā kā sekot tam līdz. Un es domāju, ka tas tajā brīdī nospēlēs lielu lomu, viņam būs vienalga, bet

galvenais, lai tā kā statuss iegūts, tāpēc. Citas prioritātes nekā, ja apzināties reālos riskus, jo man liekas, tajā vecumā valsts ekonomika nav prātā.

Moderatore: Paldies par atbildi, lūdzu, nākamajam ir vārds.

Nr.2: Es domāju, ka jaunieši nemaz neapzinās visas tās reālās sekas un kaitējumu, kas var būt. No paša pieredzes var teikt, ka es arī kādreiz neapzinājos. 15 gadu vecumā aizbraucot uz Turciju basketbola turnīrā, likās, viss tik forši, ka tik lētajā visu var nopirkt. Bet beigās jau reti ko vispār varēja aizvest mājās, jo tā kvalitāte jau bija tik slikta, ka viss jau paspēja savu noplīst, kad jau bija jābrauc mājās. Bet tajā brīdī nemaz neienāk prātā doma, ka tas varētu kaitēt. Kaut vai manai veselībai vispār. Runājot par tādām dziļākām lietām kā ekonomiku un veselību.

Moderatore: Paldies, vai būs vēl kāds viedoklis, vai mēs ejam pie nākamā jautājuma? Jā, dodu vārdu.

Nr.4: Es kārtējo reizi piebalsošu pārējo dalībnieku viedoklim, un tik tālu gribēju manā ieskatā vēl uzsvērt, kad tā izpratne... Ir gan atšķirīga tām produktu kategorijām, man šķiet uz tiem visiem krēmiem un [...] vai kosmētikas līdzekļā, nu uz visa kā, vai pat pārtikas produktiem. Piemēram, mēs kaut ko tur uzziežam uz sejas vai ēdam, vai ko citu darām. Uz to attiecībā tad cilvēki vērtē to produktu kritiskāk, bet savukārt uz to mantu – uz tām botēm vai kreklu – ir vienalga. Tā man šķiet, es tā domāju, ka tos izņēmumus pieļauj daudz vairāk cilvēki, jo īpaši jaunieši.

Moderatore: Paldies, lūdzu, nākamajam ir vārds.

Nr.1: Es arī piekristu, jā, par šiem viedokļiem, bet es arī gribētu piebilst, ka tas arī atkarīgs no, teiksim, tā viltojuma kvalitātes, ja tas ir tāds redzams, tad, manuprāt, nu, pārsvarā jaunieši, kas izmanto internetu, tad viņi zina jau, kā izskatās pats brends, un viņi nenopirks tādu, es nezinu, piemēram, tur, lai viss, kas būs rakstīts, es nezinu, Levis nepareizi kaut kāds, tad tādu viņi noteikti nepirks, jo tas būs jau, teiksim, tā pašsaprotams reputācijas jautājums jauniešu vidū. Un līdz ar to, man šķiet, šeit jau ir atkarīgs no tā, cik tas viltojums, ja viltīgs, teiksim tā. Uz to pašu mantu, bet jā, es arī piekrītu, ka tas ir atkarīgs no kategorijas, jo kaut kādi medikamenti vai ēdiens, tad, manuprāt, jā, tik tiešām cilvēki ir [...] nu kritiskāk izvērtē savu iegādi. Tur jau sākas personiskas sekas, manuprāt, vairāk.

Moderatore: Liels paldies, šeit es uzjautāt vēlos Jums papildu jautājumu. Kā Jums šķiet, vai jaunieši mūsdienās spēj diezgan labi izvērtēt, kas tad būs viltojums? Un kas ne? Saprotu, ka daļai no dalībniekiem ir tādas domas, kā ar pārējiem?

Nr.1: Jā, es vēl nedaudz gribēju papildināt, ka, manuprāt, arī pašlaik šis jautājums ļoti uzsvērts jauniešu filmās un seriālos, jo dažreiz ir tādas ainas, epizodes, kā, piemēram, tur

viena meitene mēģina līdzināties otrai un nopirkt lētāku preci, bet pēc tam tas izrādās nekvalitatīvāks produkts. Tāpēc šis jautājums, manuprāt, pašlaik ir palicis aktuālāks.

Nr.3: Es domāju, ka tad, kad jaunieši mūsdienās... Jā, ļoti labi zina, kā kas izskatās, kādam jābūt oriģinālam, un es domāju, ka viņi noteikti meklēs iespējami oriģinālāko un tiešām nepirks tādas lietas, kas ir tā kā acīmredzami viltojums.

Moderatore: Paldies par Jūsu viedokļiem. Es pieņemu, ka Jūs visi esat kādreiz iepirkušies internetā. Un mans jautājums principā arī ir saistīts ar to. Kad Jūs veicat pirkumu internetā, vai jūs konkrēti jau zināt kādu specifisku veikalu vai tirgotāju? Pie kā Jūs dosieties, kam jūs uzticiaties? Vai arī, kad parādās jaunas tirdzniecības vietas, Jūs izvērtējat, kur labāk iepirkties?

Nr.3: Jau kādu laiku man ir mans top, visvairāk izmantotās vietas, kurās pārku preci internetā, un es nemaz nemeklēju nekādus citus lētākus variantus. Nu labi, es izvērtēju cenas starp savu veikalu topu, bet es noteikti neiepirktos kādā nezināmā vietā. Es izvēlos tikai lielākās un zināmākās vietas. Piemēram, Zalando, Asos vai About You, vai arī veikalos uz vietas. Nu, kas ir tirdzniecības centros. Es noteikti jau nemeklētu ko aizdomīgu, nepārbaudītu.

Nr.2: Jā, protams, ka es arī izvērtēju tos pirkumus, un es varbūt neesmu tāds cilvēks, kurš bieži iepērkas interneta veikalos, bet, ja nu es iepērkos, tad es par šīm vietām uzzinu no draugiem, no tuvajiem cilvēkiem. Vai arī, ja man kaut ko vajag, prasu draugiem viņu ieteikumus. Man ir svarīgas cilvēku atsauksmes, un tas ir tas, pēc kā es balstos. Nu katrā ziņā es uz savas galvas neuzņemos izsecināt vai analizēt kaut kādus jaunus vai svešus veikalus.

Nr.1: Gribu piebilst, ka pēc būtības arī, jā, es iepērkos un lapa šķiet aizdomīga. Vai es to tomēr gribēšu pārbaudīt? Protams, to var arī ieguglēt (meklēt pārlūkprogrammā google.com). Manuprāt, vēl viena no preventīvām darbībām, ko izdarīt. Paskatos, vai citi cilvēki esot ko rakstījuši, vai ir jau kaut kādas sūdzības par šo firmu.

Nr.4.: Tiesa gan, tās ticamības aspekts un uzticamība attiecas arī uz viltojumu pārdošanas vietām, turklāt arī reizēm tās jāpārbauda [*pasmaida*].

Moderatore: Vai varētu pastāstīt plašāk, varbūt ir kāds piemērs?

Nr.4: Nu, piemēram, viena no zināmākajām viltojumu pārdošanas vietām jau laikam būtu Aliexpress. Visiem ļoti labi zināms, un tur jau arī sanāk, ka viens interneta veikals, bet ar daudziem pārdevējiem, kam dikti vajag būt labākam par konkurentu. Katrs it kā savs veikaliņš [*pasmaida*], tad tur arī tā ir, ka pārdevēji par savu veikaliņu, savu viltojumu veikaliņu liek fake (viltotas) atsauksmes, lai liktu uzķerties parastajam cilvēkam. Sanāk, ja cilvēks grib nopirkt viltotu preci, tad viņam arī tajā tirgū ir jābūt prasmēm, lai veiktu labu izpēti, salīdzināt cenas kaut vai.

Moderatore: Paldies, un visbeidzot pēdējais jautājums. Vai Jūsu informācijpratības līmenis ir uzlabojies, kopš augusi tendence iepirkties tiešsaistē?

Nr.4: Tas, manuprāt, vairāk saistīts ar to, ka gadiem ejot... Es vienkārši pats esmu kļuvis par lielāku patērētāju, vairāk pērkot un tērējot. Tagad es varu vairāk arī finansiāli atļauties, nopirkt kvalitatīvāku preci, es varu pirkt, ko es gribu, nevis to, ko kāds būs gatavs man iesmērēt (mēģināt pārdot).

Nr.2: Es arī piekřītu iepriekšējam viedoklim. Manas prasmes noteikti ir uzlabojušās. Pirmkārt, jā, jo vairāk iespējas iegādāties produktu tiešsaistē, gan vairāk piedāvā, bet es domāju... Lielākoties tas ir viss saistīts sociālajiem medijiem. Ar to, ka vispār cilvēki ļoti daudz patērē interneta resursus, un arī man personīgi tās prasmes, ko es domāju, ar katru brīdi arvien paliek labākas. Spēju labāk atrast un analizēt informāciju. Es pat esmu redzējis video, kur sociālajos tīklos paziņa rāda, ka ir neapzināti nopircis viltojumu. Tas, ka mēs tagad varam dalīties visai pasaulei ar savām pieredzēm, tas arī palīdz kaut kā saprast, cik daudz viltojumu patiesībā ir.

Nr.3: Domājot par sevi... Es teiktu, ka mani tas laikam nav ietekmējis, jo es principā uzticos ilgu laiku vieniem un tiem pašiem tirdzniecības veikaliem. Varbūt vienkārši naivi uzticos lielākajām platformām, kuras jau iepriekš minēju. Tā es viņas arī izmantoju. Man vairs nav nekas papildus jāmeklē vai jāpārbauda. Viņas ir tik lielas, ka tur noteikti ir jābūt kādam oficiālam apstiprinājumam.

Nr.1.: Jā, es arī gribu papildināt, ka, ja es pirktu kaut kādu preci, tad es pirktu no oficiālas tīmekļa vietnes. Bet, jā, es nekad neesmu neko pasūtījis no kaut vai Aliexpress, tas dēļ varbūt manas informācijpratības, vai kā. Man gribētos vēlamo nopirkt pie reāla pārdevēja vai nopirkt no oficiālās mājās.

Moderatore: Vēlreiz liels Jums paldies par veltīto laiku šai diskusijai! Ar šo es vēlos mūsu interviju noslēgt. Paldies!

Intervijas vienošanās veidlapas paraugs ar respondentiem

Latvijas Universitāte

Sociālo zinātņu fakultāte

Informācijas un bibliotēku studiju nodaļa

Lauvas iela 4., Rīga LV-1019; tālr. un fakss 7089868

Vienošānās par intervijas ierakstīšanu un izmantošanu

Respondents vārds, uzvārds: _____

Intervijas veikšanas vieta: _____

Intervijas laiks: _____

no plkst. _____ līdz _____

Intervētājs _____

Autora atļauja dokumenta izmantošanai

Es, _____, neiebilstu intervijas izmantošanai bakalaura darbā “Latvijas jauniešu informācijpratība par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem”. Piekrītu, ka intervijas teksts tiek transkribēts. Piekrītu, ka mans vārds tiek saglabāts un izmantots citēšanā.

Ierobežojumi intervijas izmantošanā (*ja tādi ir*): _____

Respondents: _____

/paraksts/

Intervētājs: _____

/paraksts/

Intervijas jautājumi Karīnai Breimanei

1. Kādi ir Jūsu kā Patentu valdes projektu koordinatora galvenie pienākumi, kad runa ir par jauniešu izglītošanu par rūpnieciskā īpašuma tiesībām?
2. Vai varat aprakstīt dažus no izglītojošiem materiāliem vai resursiem, kas ir pieejami jauniešiem Latvijā, kad runa ir par izpratni par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un pārkāpumiem? Cik bieži šie materiāli tiek izmantoti, un kur tos var atrast?
3. Pamatojoties uz Jūsu pieredzi, kā jaunieši parasti reaģē uz informāciju par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un šo tiesību pārkāpumu ietekmi? Kādi ir visbiežāk uzdotie jautājumi vai izteiktie viedokļi?
4. Kā, Jūsaprāt, laika gaitā ir mainījusies jauniešu attieksme pret rūpnieciskā īpašuma tiesībām un pārkāpumiem? Vai pēdējos gados esat novērojuši būtiskas izmaiņas?
5. Kādas, Jūsaprāt, ir dažas no galvenajām problēmām, ar kurām saskaras jaunieši Latvijā, kad runa ir par rūpnieciskā īpašuma tiesību un pārkāpumu risku izpratni? Kā šos izaicinājumus varētu risināt?
6. Vai varat aprakstīt kādas konkrētas iniciatīvas, ko Patentu valde ir uzsākusi, lai izglītotu jauniešus par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un pārkāpumiem? Cik efektīvas ir bijušas šīs iniciatīvas, sasniedzot un iesaistot jauniešu auditoriju līdz šim?
7. Kādi pasākumi, Jūsaprāt, būtu jāveic, lai turpinātu izglītēt jauniešus par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un pārkāpumu radītajiem riskiem un kaitējumiem?
8. Visbeidzot, kā, Jūsaprāt, Patentu valdes darbs ar jaunāko auditoriju iekļaujas plašākos centienos aizsargāt intelektuālā īpašuma tiesības Latvijā?

Karīnas Breimanes intervijas transkripts

Intervijas norises vieta un laiks: Tiešsaistes komunikācijas platformā Microsoft

TeamsVideo

Datums un laiks: 12.05.2023. plkst. 18.40

Intervētājs: Viktorija Kasara

Transkribē: Viktorija Kasara

Intervējamais respondents: Karīna Breimane

Transkribēšanā lietotie apzīmējumi:

Pasvītrojums – lai izceltu stāstītāja izceltus vārdus vai frāzes

() apaļās iekavas – stāstītāja paskaidrojumi, kas izdalās no pārējā stāstījuma

[] kvadrātieckavas – vārdi vai frāzes, kas nepieciešami jēgas saprašanai

[..] kvadrātieckavas ar divpunkti – izlaidumi tekstā

[/] slīpinātas kvadrātieckavas – lai skaidrotu vārdu nozīmi, stāstītāja žestiem, emocijām
... daudzpunkte – nepabeigts teikums

Viktorija Kasara: Tātad, kādi ir Jūsu kā Patentu valdes projekta koordinatores galvenie pienākumi, kad runa ir par jauniešu izglītošanu rūpnieciskā īpašuma tiesību kontekstā?

Karīna Breimane: Izceļot tādus divus būtiskākos pienākumus, viens no tiem ir lekciju vadīšana par rūpnieciskā īpašuma aizsardzības jautājumiem dažādām vecuma grupām, tai skaitā arī jauniešiem, piemēram, skolēniem, studentiem, biznesa inkubatoru dalībniekiem un arī jaunajiem uzņēmējiem, kas arī ir jaunieši. Tad noteikti es vēl varu minēt to, ka es koordinēju Patentu valdes sadarbību ar biedrību Junior Achievement Latvia. Tā ir biznesa izglītības biedrība, kas tad īsteno skolēnu mācību programmu Latvijā, un mēs, sadarbojoties ar šo biedrību, cieši strādājam ar šiem skolēniem un arī skolotājiem. Izglītojam tos dažādos semināros. Konsultējam par rūpnieciskā īpašuma aizsardzības jautājumiem un arī vērtējam šo skolēnu veikumu dažādās aktivitātēs. Un vēl es varu minēt, tā nav tāda ikdienas aktivitāte, bet gan ikgadēja. Tas ir skolēnu konkurss, kur tad vecuma posms no 4. līdz 12. klasei izstrādā radošos darbus tieši par intelektuālo īpašumu tematu. Un, runājot par jauniešiem, tad visaktīvākie dalībnieki ir 10. līdz 12. klašu skolēni, kuri tad arī visbiežāk iesniedz darbus šajā konkursā.

Viktorija Kasara: Paldies par Jūsu atbildi. Man radās šobrīd papildu jautājums tam, ko minējāt. Vai uz Patentu valdes lekcijām jaunieši paši piesakās vai piesaka pasniedzēji? Kāda būtu šī kārtība?

Karīna Breimane: Nu, visbiežāk tie ir, protams, pasniedzēji, jo lekcijas tiek organizētas kaut kāda studiju kursa ietvaros. Kur tad, piemēram, pasniedzējs nu māca kaut kādu tematu, aicina arī mūs kā iestādi, lai pastāstu tieši par intelektuālo īpašumu, un jāsaka, ka šie studenti ir no dažādām nozarēm, piemēram, uzņēmējdarbība, tiesību zinātne. Ir arī bijušas šīs te radošās nozares. Kur tad tieši stāstām arī vairāk, piemēram, par dizainparaugu aizsardzību. Nu, visbiežāk tie ir pasniedzēji. Ja ir kāds atvērts pasākums, kaut kāda atvērta lekcija, ko organizējam mēs, un tā ir paredzēta dažādām sabiedrības grupām. Nu, mēdz būt arī, protams, ka jaunieši piesakās. Un ir arī uzņēmēji, kuri izrāda paši interesi. Tad viņi arī piesakās mūsu organizētajām lekcijām un tad tur piedalās.

Viktorija Kasara: Liels paldies par šo atbildi. Runājot par izglītojošajiem materiāliem, kas tad īsti ir pieejams jauniešiem Latvijā, kad runa ir par izpratnes veicināšanu rūpnieciskā īpašuma tiesību kontekstā?

Karīna Breimane: Jāsaka, ka mums ir speciāli izveidota sadaļa Patentu valdes tīmekļa vietnē, kas ir, mm, kuras nosaukums ir, manuprāt, “intelektuālais īpašums skolās”, un tad šī sadaļa ir paredzēta gan skolotājiem, gan arī skolēniem, bet šie materiāli ir paredzēti, piemēram, arī vecākiem cilvēkiem. Nu, teiksim, studentiem. Un tad šajā sadaļā mēs esam apkopojuši gan Patentu valdes veidotus materiālus, gan arī, piemēram, Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja pieejamos materiālus, kas veicina izpratni, gan arī Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas. Un tur arī apkopojam un cenšamies sekot līdzi tiem materiāliem, ko ir veidojušas citas organizācijas un valsts iestādes Latvijā. Nu, tāds viens no mūsu būtiskākajiem materiāliem ir 2018. gadā izstrādātais metodiskais materiāls pamatskolas un vidusskolas skolēniem “Ceļojums rūpnieciskā īpašuma pasaulē”. Tas ir paredzēts vairāk gan skolotājiem. Un tad šis materiāls ietver visu šo te rūpnieciskā īpašuma tēmu aptvērumu, gan arī tur ir stundas plānu piemēri un darba lapas izmantošanai mācību stundu laikā. Tad vēl var minēt, ka 2021. gadā sadarbībā ar Valsts policiju esam filmējuši lekciju jauniešiem par ne tikai rūpnieciskā, bet vispār par intelektuālā īpašuma aizsardzību kopumā. Patentu valdes kolēģe tur stāsta par šo intelektuālo īpašumu un Valsts policijas pārstāve runā par viltojumu radītajiem kaitējumiem. Vēl, runājot par izglītojošiem resursiem, tad var minēt tīmekļa vietni “viltotarealitate.lv”, kas tad ir tā, kas koncentrējas tieši uz šo viltojumu tēmu, uz rūpnieciskā īpašuma pārkāpumu tēmu, kas tad izglīto, nu, ne tikai jauniešus, bet sabiedrību kopumā par viltojumiem, to radītajiem kaitējumiem, un tamlīdzīgi.

Viktorija Kasara: Paldies! Jūs minējāt, ka Patentu valde tāpat arī pasniedz šīs te lekcijas jauniešiem, un es vēlējos jautāt, kā tad jaunieši parasti reaģē uz šāda tipa informāciju. Un varbūt arī var pastāstīt vairāk par to, kā jaunieši reaģē, kāda ir viņu attieksme, kad runa ir tieši par šiem pašiem pārkāpumiem vai šiem te riskiem?

Karīna Breimane: Jāmin, ka lekcijas saturu mēs vienmēr pielāgojam auditorijai, kas izrādīja interesi par mūsu lekcijām un, mmm, piemēram, studentiem. Runājot par šiem pārkāpumiem, mēs minam tieši tiesu prakses piemērus. Mēs rādām reālas situācijas, kur tad ir notikuši šie pārkāpumi, kā, piemēram, divi uzņēmēji savstarpēji cīnās par tiesībām uz savu intelektuālo īpašumu. Prakse rāda, ka tieši šie reālie piemēri arī izrāda studentu interesi un tad arī viņi paši jautājumu un atbilžu sadaļā sāk uzdot jautājumus, jo, balstoties uz citiem piemēriem, kas norāda uz to, ka viņi ir informēti par to, kā, piemēram, šādi rūpnieciskā īpašuma pārkāpumi notiek, ka publiskajā telpā ir pieejamas ziņas, ka, piemēram, tur lielāks uzņēmējs ar mājražotāju cīnās par preču zīmes izmantošanu vai par kaut kādu dizainparauga pārkāpumiem. Nu, jā, saka, ka viedokļus viņi neizsaka bieži, bet vienmēr uzdod papildu jautājumus.

Viktorija Kasara: Papildu jautājumus, lai labāk izprastu situāciju?

Karīna Breimane: Jā, bieži mēs, piemēram, minam šos te piemērus, un tad viņi prasa, kāpēc tad tur ir bijis tas rezultāts, piemēram, šim konkrētajam strīdam, vai arī viņi, teiksim, min kaut kādus citus piemērus. Un tad mūsu uzdevums, lai kvalitatīvi atbildētu uz šiem jautājumiem [*iestājas neliela klusuma pauze*], mūsu uzdevums ir regulāri sekot līdzi visādām situācijām, lai tad varētu studentiem, tai skaitā, piemēram, studentiem, plašāk arī par šo te atbildēt. Bet nu, ja pasaka, ka šos lēmumus visbiežāk, par kuriem runā publiskajā telpā, šos lēmumus pieņem tiesa. Mmm, bet mēs varam tikai no tā skatupunkta arī to komentēt.

Viktorija Kasara: Paldies par Jūsu atbildi. Kā, Jūsaprāt, laika gaitā ir mainījusies jauniešu attieksme pret rūpnieciskā īpašuma tiesībām un pārkāpumiem? Vai varbūt ir manāmas kādas izmaiņas pēdējo gadu griezumā?

Karīna Breimane: Nu, jā, saka, ka es pat īsti nezinu, kā attieksmi varētu izmērīt, balstoties uz to, ko novēroju. Bet varbūt varētu komentēt, kā viņu izpratne uzlabojas gadu gaitā. Runājot vispār par šiem te pārkāpumiem, es varu minēt to, ka popularitāte par tematu kā tādu ir augusi tieši no Patentu valdes viedokļa. Tieši runājot par šīm te lekcijām, jo šie jautājumi ir ļoti daudz pēdējā laikā un arī, piemēram, minot šo te skolēnu konkursu, tad tieši pagājušajā gadā bija izteikti daudz uzdevumu, izstrādātu par viltojumu tēmu, kas gadu iepriekš tā nebija, kaut gan katru gadu arī viltojumu tēma ir iekļauta šajā konkursā un, runājot, piemēram, par vidusskolēniem, ar kuriem mēs sadarbojamies. Un arī runājot par sadarbību ar biedrību Junior Achievement Latvija, kad mēs vadām šos te seminārus, organizējam lekcijas un stāstām par

zīmola izveidi, par to, ka nevar pārkāpt citu tiesības, tad arī viņi cenšas. Arī viņi cenšas to pārbaudīt vienmēr, un pat ir bijuši gadījumi, kad tā, piemēram, šie jaunieši vērsas pie mums un saka, ka viņi, redz, ir pamanījuši – manis izveidots apzīmējums jau kaut kur citur Eiropā ir aizsargāts, un tad nu viņi saprot to, ka viņi pārkāpj citu tiesības, un tad viņi vērsas pie mums pēc padoma.

Viktorija Kasara: Paldies, tad principā sanāk, ja jaunieši nebūtu apskatījušies datubāzēs, tad jau viņi būtu soli uz priekšu, lai pārkāptu kāda cita tiesības. Tad, amm. Kā, Jūsaprāt, izskatās situācija Latvijā? Kā jaunieši skatās uz šo tematu, varbūt kādas ir viņu lielākās problēmas vai izaicinājumi izprast šo tematu, varbūt ir kādi piemēri, ko minēt?

Karīna Breimane: Nu es domāju, ka ikviens, iegādājoties viltotu preci, viņš saprot, ka tā ir viltota prece, bet, manuprāt, jaunieši neaizdomājas par to, ka šie pārkāpumi ietekmēs ne tikai viņus, bet vispār sabiedrību kopumā, jo, piemēram, amm, vai pārkāpjot šīs te rūpnieciskā īpašuma tiesības, piemēram, iegādājoties preces, viltotas preces. Jā, viņi pakļauj sevi riskam, vai viņi pakļaus, vai arī viņi riskē saņemt iebildumu no cita uzņēmuma, kura tiesības viņi pārkāpj, vai arī viņi pakļauj sevi riskam, iegādājoties viltojumus, tad [...] nu jā, respektīvi, piemēram, iegādājoties viltojumus, viņi nodara kaitējumu ne tikai sev, bet arī sabiedrībai kopumā. Un viņi varbūt neaizdomājas par to, piemēram, šie te viltojumu ražotāji ir nereti kaut kādi noziedzīgi grupējumi vai šī te viltojumus iegūtā nauda tiek izmantota kaut kādām nelegālām darbībām, un arī šī naudas aprīte bieži vien nav legāla, un tas arī ietekmē, piemēram, valsts ekonomiku.

Viktorija Kasara: Jā, un kā Jums šķiet, kā šo te izpratni tieši, piemēram, par šiem te lielajiem, būtiskajiem, globālajiem zaudējumiem varētu veicināt jauniešu vidū?

Karīna Breimane: Es domāju, ka vērtīgi būtu rādīt šos piemērus, runāt par šiem piemēriem plašāk, jo ir zināmi piemēri, kur, pieņemsim, viltojumu tirgošanā iegūtā nauda tika, ir tikusi izmantota. Piemēram, šī nozieguma organizēšanā, un tad, manuprāt, varbūt izsakoties plašāk par šiem piemēriem, tas arī kopumā liks sabiedrībai aizdomāties kopumā.

Viktorija Kasara: Paldies par atbildi, un, runājot par Patentu valdes aktivitātēm, vai Jūs varētu aprakstīt kādas konkrētas iniciatīvas pēdējā, piemēram, gada griezumā, ko Patentu valde ir uzsākusi, lai izglītotu jauniešus par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un pārkāpumiem?

Karīna Breimane: Viena no iniciatīvām, kura, nu, kurai laikam šobrīd ir apritējis gads. Mēs pirmo reizi organizējam konkursu “Viltotā dimensija”, kurš bija paredzēts tieši jauniešu auditorijai. Un tur tad jaunieši varēja startēt šajā konkursā, izprast šo te rūpnieciskā īpašuma pārkāpumu tematu, vispār intelektuālā īpašuma pārkāpumu tematu un radošā veidā izpausties, jo tur bija šis te nosacījums, ka ir jāizveido materiāls. Kas tad vai nu vizuāls, vai audiovizuāls, kurš tad būtu noderīgs. Mmm, teiksim, izglītojošas kampaņas ietvaros, un protams, ik gadu,

manuprāt, kopš 2017. gada, ja nemaldos, tiek organizēta kampaņa “Viltotā realitāte”, kuras mērķis ir tad ne tikai sabiedrības, ne tikai jauniešu informēšana par šiem rūpnieciskā īpašuma pārkāpumiem.

Viktorija Kasara: Runājot par nākotni, tad kādi pasākumi, Jūsaprāt, vēl papildus būtu jāveic, vai varbūt jānostiprina kādi pasākumi, kas jau eksistē Patentu valdē? Kā Jūs varētu pakomentēt no sava skatupunkta.

Karīna Breimane: Manuprāt, mums ir sadarbība ar dažādām institūcijām Latvijā, bet es uzskatu, ka šī sadarbība varētu būt plašāka. Mēs varētu noteikti uzlabot, teiksim, sadarbību ar Valsts policiju, ar šo te pašu Valsts ieņēmumu dienestu. Varbūt ar kaut kādu organizāciju, kas atbild tieši par drošību digitālajā vidē, teiksim, ar Cert.lv, kuri tad ir ļoti cieši saistīti un uzrauga arī, tai skaitā, piemēram, aizdomīgas mājaslapas, no kurām visbiežāk tiek iegādāti arī tādi, tādas preces un pakalpojumi. Un, manuprāt, lai uzrunātu jauniešus, vēl noteikti būtu noderīga sadarbība ar pašiem jauniešiem, ar, piemēram, influenceriem jeb ietekmētājiem, kuru viedokļos ieklausās jaunieši. Patentu valde varētu apmeklēt arī kaut kādus podkāstus, kas šobrīd ir ļoti aktuāli jauniešiem. Un, protams, tā ir daļība dažādos pasākumos Latvijā.

Viktorija Kasara: Paldies, es ceru, ka arī un šīs te idejas nākotnē piepildīsies. Visbeidzot mans pēdējais jautājums būtu – kādi būtu plašākie centieni vispār aizsargāt intelektuālā īpašuma tiesības Latvijā?

Karīna Breimane: Varētu minēt Latvijas Izpildītāju un producentu apvienības projektu “Autorskola”, kas ir izglītojošs projekts, projekts jaunākajai auditorijai, bet arī viņi plāno paplašināt šo projektu un padarīt to pieejamāku plašākai sabiedrības grupai. Informāciju par rūpnieciskā īpašuma jomu šobrīd tur ir pieejama. Nākotnē ir plānots izveidot šo projektu plašāku, kas aptver ne tikai autortiesības, bet vispār visu intelektuālo īpašumu. Un tad šī platforma būtu paredzēta plašākai auditorijai. Teiksim tā.

Viktorija Kasara: Un tāpat šī, piemēram, platforma “Autorskola”, tad nebūtu varbūt tikai vienas konkrētas iestādes pārziņā, bet tāpat visi sadarbotos kopā un attīstītu šo projektu.

Karīna Breimane: Mēs šobrīd esam uzsākuši sarunas par to, jo paši strādājam pie mūsu materiālu uzlabošanas. Esam jau runājuši ar “Autorskolas” pārstāvjiem. Tad nākotnē varētu arī šos materiālus kopistiski apvienot. Teiksim tā.

Viktorija Kasara: Jā, paldies, Jums par atbildēm.

Karīna Breimane: Lūdzu!

Intervijas jautājumi Egīlam Misītim

1. Vai varat pastāstīt par savu amatu – vecākais muitas eksperts, kas specializējas intelektuālā īpašuma aizsardzībā? Kādi ir Jūsu darba galvenie pienākumi un izaicinājumi?
2. Kā darbojas Muitas pārvaldes Risku vadības nodaļas Ierobežojumu un aizliegumu uzraudzības nodaļa, lai aizsargātu intelektuālā īpašuma tiesības Latvijā?
3. Ar kādiem visbiežāk sastopamajiem intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu veidiem Jūs saskaraties savā darbā, un kā tie tiek risināti?
4. Kā tiek strādāts ar muitas klientiem, lai palīdzētu viņiem veiksmīgi iesniegt pieprasījumus muitas iestādēm veikt pasākumus intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai?
5. Cik efektīvas, pēc Jūsu pieredzes, ir bijušas šīs darbības intelektuālā īpašuma pārkāpumu novēršanā un mazināšanā?
6. Vai varat sīkāk pastāstīt par savu dalību kampaņā “Viltotā realitāte”? Kā šī kampaņa ir palīdzējusi veicināt izpratni par intelektuālā īpašuma tiesībām un viltotu preču bīstamību?
7. Ar kādām problēmām saskaras muitas iestādes, atklājot un pārtverot viltotas preces, un kā tās tiek risinātas?
8. Raugoties nākotnē, kādi, Jūsaprāt, ir svarīgākie pasākumi, kas jāveic, lai aizsargātu intelektuālā īpašuma tiesības Latvijā un novērstu rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumus?
9. Visbeidzot, ko Jūs ieteiktu jauniešiem, kuri vēlas uzzināt vairāk par intelektuālā īpašuma tiesībām un viltošanas ietekmi uz sabiedrību?

Intervijas norises vieta un laiks: Tiešsaistes komunikācijas platformā Microsoft

TeamsVideo

Datums un laiks: 09.05.2023. plkst. 15.00

Intervētājs: Viktorija Kasara

Transkribē: Viktorija Kasara

Intervējamais respondents: Egīls Misītis

Transkribēšanā lietotie apzīmējumi:

Passvītrojums – lai izceltu stāstītāja izceltus vārdus vai frāzes

() apaļās iekavas – stāstītāja paskaidrojumi, kas izdalās no pārējā stāstījuma

[] kvadrātieckavas – vārdi vai frāzes, kas nepieciešami jēgas saprašanai

[..] kvadrātieckavas ar divpunkti – izlaidumi tekstā

[/] slīpinātas kvadrātieckavas – lai skaidrotu vārdu nozīmi, stāstītāja žestiem, emocijām
... daudzpunkte – nepabeigts teikums

Viktorija Kasara: Tātad! Sāksim ar pirmo no jautājumiem. Kā darbojas Muitas pārvaldes Risku vadības nodaļas Ierobežojumu un aizliegumu uzraudzības nodaļa, lai aizsargātu intelektuālā īpašuma tiesības Latvijā?

Egīls Misītis: Muitas pārvaldes Riska vadības daļas Ierobežojumu un aizliegumu uzraudzības nodaļa strādā, lai aizsargātu intelektuālā īpašuma tiesības Latvijā, ievērojot Eiropas Savienībā noteiktās procedūras. [...] Lai aizturētu preces, par kurām ir aizdomas, ka ar tām tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības, tiek izmantoti tiesību īpašnieku iesniegtie pieteikumi. Kad pieteikums ir saņemts, muiņa ir pilnvarota aizturēt preces līdz brīdim, kad pieteikums vairs nav spēkā. Ja pieteikuma nav, muiņai jāpārbauda, vai ir tiesības aizturēt preces, par kurām ir aizdomas, ka tās ir pārkāptas, un tai ir jāpaziņo pieteikuma iesniedzējam 4 dienas iepriekš, lai pieprasītu preču aizturēšanu. Tas ir galvenais veids, kā intelektuālā īpašuma aizsardzība darbojas Latvijā un visā Eiropā.

Viktorija Kasara: Paldies par atbildi! Runājot par pārkāpumiem, ar kādiem visbiežāk sastopamajiem intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu veidiem Jūs saskaraties savā darbā, un kā tie tiek risināti?

Egils Misītis: Mūsu darbā visbiežāk sastopamie intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu veidi ir saistīti ar nelieliem pasta sūtījumiem, kas atbilst e-komercijas pieaugošajai tendencei un iepirkšanās tiešsaistē izplatībai Covid-19 pandēmijas laikā. Šī tendence ir vērojama ne tikai Latvijā, bet visā Eiropas Savienībā. Galvenā uzmanība tiek pievērsta viltotām precēm un pirātiskām precēm, un visbiežāk tiek viltoti preču zīmoli, preču zīmes. Tomēr mēs nodarbojamies arī ar citām intelektuālā īpašuma tiesībām, tostarp dizainiem.[..] Papildus mazajiem pasta sūtījumiem vēl viens nozīmīgs veids, kā tiek ievestas viltotas preces, ir jūras transports. Mēs regulāri pārbaudām kravas uz robežas, un, ja mums rodas aizdomas par pārkāpumiem, mēs aizturam preces, vērtējot šīs kravas rutīnā. Tas nozīmē, ka tad, kad cilvēki strādā uz robežas, ir rutīnā pārbaude. Tālāk jau seko darbs ar tiesību īpašniekiem, lai pārbaudītu preces autentiskumu.

Viktorija Kasara: Jā. Paldies Jums par atbildi. Tagad es varbūt turpināšu jautājumu nu jau par Patentu valdes pretviltotumu kampaņu. Vai Jūs varat sīkāk pastāstīt par savu daļību kampaņā “Viltotā realitāte”? Kā šī kampaņa ir palīdzējusi veicināt izpratni par intelektuālā īpašuma tiesībām un viltotu preču bīstamību?

Egils Misītis: Svarīgi skatīties kontekstā, nevis tikai "Viltotās realitātes" kampaņu, bet arī un vispār Latvijā un Eiropas Savienībā. Kā mēs zinām, tad ir ļoti liela aktivitāte no Eiropas biroja Observatorijas ar šiem te pētījumiem un apskatiem. No 2013. un 2014. gada ir jau nopietnāki pētījumi, kuros tiek apskatītas ļoti interesantas tēmas, iesaistot arī eksperimentus ar jauniešiem, lai izprastu, kā viņi uztver un attiecas pret intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem. [..] Aktualitāte turpinājās, un 2017. gadā radās “Viltotās realitātes” kampaņa, kur mēs intensīvi strādājām ar sadarbības partneriem, veicot šādas dažādas un publiskas aktivitātes. Runājām par šo tiesību aizsardzību, kā arī par to, kas vispār šīs tiesības ir. Tā tapa “Viltotā realitāte” mājaslapa, kurā var visus šos jautājumus uzzināt. Kā arī kampaņa “Atrāpies”, kuras mērķis bija veicināt izpratni par krāpšanu, viltotām precēm. [..] Jo dažkārt cilvēkam nav īsti izpratnes par to, kur ziņot vai kā viņam rīkoties pārkāpumu situācijās. It kā jau visi zina, ka var vērsties policijā un vēl citur, bet es domāju šī kampaņa un tās mājaslapa arī veicina izpratni.

Viktorija Kasara: Tā, mmmhm, respektīvi, ir šīs te kampaņas doma tāda, vai vispār var redzēt, ka iedzīvotāji tiek informēti un tas iestāžu darbs strādā?

Egils Misītis: Kampaņas tika rīkotas, ja es pareizi atceros, tirdzniecības centrā Alfa, kurā notika kampaņas atklāšana, tad vēl citās dažādās vietās [..], Spicē, un mums arī ir bijušas kampaņas digitāli, jā, un tāpat šie te informatīvie videoklipi. Šajos pasākumos cilvēki nāca, apmeklēja un klausījās par viltojumiem. “Viltotā realitāte” ir viens no rīkiem, kā veicināt izpratni. Es domāju, ka tas ir labs variants, kā cilvēkam šo informāciju uzzināt. Es nevarētu

pateikt tā, ja ir jāveic pētījums vai mērījums, bet apmeklētība ir bijusi, un no tā visa ir jēga. Jo par šo tēmu uzreiz var uzzināt visi, gan jaunie, gan vispār cilvēki.

Viktorija Kasara: Mhmm. Paldies par atbildi! Ja mēs runājam par problēmām, ar kurām var saskarties jomu pārstāvji, iestādes, tad varētu teikt, varbūt, ka interneta veikali ir vieni no šiem te problēmām vai izaicinājumiem priekš atbildīgajām iestādēm? Jo ir grūtāk varbūt izsekot. Ņemot vērā arī, ka jaunieši nu iepērkas vairāk internetā šobrīd.

Egils Misītis: Jā un nē, tāpēc ka to ir sarežģīti pierādīt. Un to arī nevar izskatīt [..], kādā veidā šeit tas process notiek, tas var būt vienojoties savstarpēji vai ar starpnieku, vai ar kaut kādu *Instagram* kontu, dažādiem kontiem notiek šī te tirdzniecība. Un ir jau arī parastie sludinājumi, varbūt tirgotājam nav internetveikala, bet viņš uztaisa sludinājumus vai neīstu veikalu bez nekādiem papīriem vai reģistrācijas. Ir bijušas situācijas, kurās policija ierodas uz dzīvokli, kurā pārkāpumi ir veikti, taču dzīvoklī uz vietas nav nevienas viltotas preces, tātad viss jau digitāli un automātiski tiek darīts, un ir bijis arī otrādi, kad atverot dzīvokļa durvis var noprast, ka tā ir viltotu preču noliktava.

Viktorija Kasara: Mhmm, labi, paldies par atbildi. Mmm. Mēs jau runājām, ka kampaņas veicina šo jauniešu izpratni, bet vai vēl ir kaut kāda veida pasākumi, kurus varētu rīkot nākotnē, lai aizsargātu intelektuālā īpašuma tiesības Latvijā un novērstu rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumus?

Egils Misītis: Es domāju, ja tā mēs skatāmies tā kompleksi visu šo pasākumu par izpratnes veicināšanu, tad ir jānācās no Eiropas Intelektuālā īpašuma biroja. Viņi veic dažādus pētījumus, viņi arī veic ik gadu šos te apskatus, un nevajadzētu jaukt, izdarīt šo darbu vēlreiz nav vērts, ja jau ir šie pētījumi. Jāņem šie dati, jo tos ir ērti un kvalitatīvi izmantot, un to var darīt dažādos veidos [..]. Viņiem šīs te pētniecības metodes ir stingri matemātiskas, kur ir piesaistīti visdažādākie eksperti pētniecībā. [..] mums būtu jāpriecājas par to, ka latvieši ir salīdzinoši izvēlīgi. Atcerieties, ka latviešiem ir gaume un viņi ir izvēlīgi. Viņi nepirks tādu kaut kādu viltojumu, piemēram, somiņu, kura maksās bargu summu un neizskatīsies kā oriģināls. Cilvēki papētīs, nevis uzreiz pirks mantu, apskatīsies un salīdzinās izskatu un cenu. Viņi izvēlēsies to viltojumu, kas vislabāk atbilst (imitē) oriģinālas preces izskatam.

Viktorija Kasara: Paldies par atbildi. Un, visbeidzot, ja jaunieši vēlas uzzināt par šo tematu plašāku informāciju, kur Jūs ieteiktu – vai nu internetā, vai nu klātienē – griezties?

Egils Misītis: Šeit es gribētu pateikt to, ka jaunieši mūsdienās ļoti seko līdz modei, kas attēlojama dažādos mūzikas video, filmās un klipos, un visur citur. Tāpēc būtu grūti viņus ietekmēt, bet uzzināt plašāku informāciju vai vispār par intelektuālā īpašuma reģistrāciju iesaku vērsties Patentu valdē.

Viktorija Kasara: Liels paldies par Jūsu atbildēm! Ar to arī noslēgsim šo interviju.

Egils Misītis: Lūdzu!

Intervijas jautājumi Terēzei Vētrai

1. Vai varat, lūdzu, pastāstīt vairāk par kampaņu "Viltotā realitāte" un tās mērķiem? Vai uz Patentu valdes lekcijām jaunieši paši piesakās vai piesaka pasniedzēji? Kāda būtu šī kārtība?
2. Kādas ir galvenās problēmas, ar kurām saskaras jaunieši Latvijā, kad runa ir par izpratni par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un viltotu preču bīstamību?
3. Kā kampaņa "Viltotā realitāte" risina šos izaicinājumus un kā tiek īpaši iesaistīta jauniešu auditorija?
4. Vai Jūs varētu aprakstīt dažus izglītojošos materiālus, kas ir pieejami jauniešiem Latvijā, lai palīdzētu viņiem izprast rūpnieciskā īpašuma tiesības un pārkāpumu sekas?
5. Kādi, pēc jūsu pieredzes, ir daži kļūdaini priekšstati, kas jauniešiem Latvijā ir par viltotām precēm un to ietekmi?
6. Kā, Jūsprāt, pēdējo gadu laikā ir mainījusies jauniešu attieksme pret viltotām precēm un kas, Jūsprāt, ir veicinājis šīs izmaiņas?
7. Kādi ir daži no kampaņas "Viltotā realitāte" veiksmes stāstiem vai sasniegumiem saistībā ar jauniešu izglītošanu par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un viltotām precēm?
8. Raugoties nākotnē, kas, Jūsprāt, būtu jādara, lai nodrošinātu, ka jaunieši Latvijā ir labāk sagatavoti risināt ar viltošanu un rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem saistītās problēmas?
9. Kā, Jūsprāt, nākotnē attīstīsies Attīstības un starptautiskās sadarbības departamenta loma jauniešu izglītošanā un izpratnes veicināšanā par šiem jautājumiem? Raugoties nākotnē, kādi, Jūsprāt, ir svarīgākie pasākumi, kas jāveic, lai aizsargātu intelektuālā īpašuma tiesības Latvijā un novērstu rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumus?
10. Visbeidzot, ko Jūs ieteiktu jauniešiem, kuri vēlas uzzināt vairāk par intelektuālā īpašuma tiesībām un viltošanas ietekmi uz sabiedrību?

Terēzes Vētras intervijas transkripts

Intervijas norises vieta un laiks: Tiešsaistes komunikācijas platformā Microsoft

TeamsVideo

Datums un laiks: 15.05.2023. plkst. 16.30

Intervētājs: Viktorija Kasara

Transkribē: Viktorija Kasara

Intervējamais respondents: Terēze Vētra

Transkribēšanā lietotie apzīmējumi:

Pasvītrojums – lai izceltu stāstītāja izceltus vārdus vai frāzes

() apaļās iekavas – stāstītāja paskaidrojumi, kas izdalās no pārējā stāstījuma

[] kvadrātieckavas – vārdi vai frāzes, kas nepieciešami jēgas saprašanai

[..] kvadrātieckavas ar divpunkti – izlaidumi tekstā

[/] slīpinātas kvadrātieckavas – lai skaidrotu vārdu nozīmi, stāstītāja žestiem, emocijām
... daudzpunkte – nepabeigts teikums

Viktorija Kasara: Jā, tāpat, pirmais jautājums būtu tāds, vai varat, lūdzu, pastāstīt vairāk par kampaņu “Viltotā realitāte” un tās mērķiem?

Terēze Vētra: Mēs jau vairākus gadus īstenojam šo kampaņu, un tās mērķis ir pievērst uzmanību viltojumam negatīvajai ietekmei uz veselību, dzīvību, ekonomiku un vidi un aicināt vispār kopumā izvēlēties oriģinālas preces. Mūsu kampaņa ir kopīgs darbs, kurā iesaistīti tādi partneri kā Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, Valsts ieņēmumu dienests, Muitas pārvalde, Valsts policija un Tieslietu ministrija. Jāmin arī tas, ka šo iniciatīvu finansiāli atbalsta Eiropas Intelektuālā īpašuma birojs.

Viktorija Kasara: Jā, paldies par atbildi. Runājot par jauniešiem, tad kādas ir galvenās problēmas, ar kurām saskaras jaunieši Latvijā? Kad runa ir par izpratni par rūpnieciskā īpašuma tiesībām un viltoto preču bīstamību?

Terēze Vētra: Pēdējo gadu laikā mūsu kampaņa ir īpaši vērsta uz jauniešu auditoriju. Mmm. Šī uzmanība ir pievērstā arī šī gada kampaņas ietvaros. Esam novērojuši, ka sasniegt jauniešus ar šo informāciju ir bijis sarežģīti. Iespējams, ka jauniešiem šī tēma nešķiet īpaši saistoša vai atbilstoša viņu ikdienai. Turklāt viņi pastāvīgi tiek pakļauti informācijas pārbagātībai, tāpēc mūsu kampaņas vēstījumiem ir grūti izcelties. Neraugoties uz to, ka viņi, iespējams, apzinās

ar viltošanu saistītos riskus un to, cik svarīgi ir no tās izvairīties, viņiem var būt grūti saprast, kā atšķirt oriģinālus un viltotus produktus un pieņemt apzinātus lēmumus par pirkumiem.

Viktorija Kasara: Jā, tāpat, tiek minēts, ka ir, piemēram, grūtība sasniegt šo te auditoriju.

Tad kā varbūt šīs kampaņas ietvaros risināt šo te problēmu vai arī citus izaicinājumus?

Terēze Vētra: Amm... Šajā kampaņā tiek izmantoti dažādi kanāli, lai sasniegtu mērķauditoriju, piemēram, reklāmas, radio un intervijas. Tiek izmantotas arī tiešsaistes platformas, piemēram, Spotify, un sociālo plašsaziņu līdzekļi, lai iesaistītu jauniešus. Mēs arī cenšamies rīkot kampaņas kā publiskus pasākumus, lai veicinātu izpratni par viltošanu ar klātienē pasākuma dalībniekiem. Taču mums nepieciešami lielāki resursi, lai vēl vairāk uzlabotu informēšanas pasākumus. Mēs arī apsveram nākotnē iesaistīt, mm, influencerus un varbūt papētīt vairāk pasākumus, kuros šobrīd nepiedalāmies, bet jaunieši tā ir sasniedzami, piemēram, podkāsti.

Viktorija Kasara: Paldies! Jūs arī minējāt to, ka, tāpat, varbūt tā izpratne jauniešiem nav iegūta līdz galam par šo tematu, tad varbūt no Jūsu pieredzes ir kādi piemēri, ko minēt? Kas tad ir šie te kļūdainie priekšstati vai māņi, kas jauniešiem ir Latvijā par šo tematu?

Terēze Vētra: Viens no maldīgiem priekšstatiem, ar ko es bieži sastopos, ir pārliecība, ka viltotas preces ir tikpat labas kā oriģinālās. Tomēr parasti tas tā nav. Viltojumu kvalitāte bieži vien netiek pārbaudīta, to izcelsme nav zināma, un tie var negatīvi ietekmēt nozari. Mmm. Ar viltotām precēm izvairās no nodokļu maksāšanas un neveicina taisnīgu algu maksāšanu. Šis jautājums ir īpaši aktuāls, runājot par autortiesībām, jo māksliniekiem un autoriem bieži vien tiek liegta viņu likumīgā peļņa, bet dažu acīs no tā iegūst tikai lielās korporācijas.

Viktorija Kasara: Jā, paldies, tad tālāk ejot uz nākamo jautājumu, tad Jūs arī minējāt to, ka kampaņa “Viltotā realitāte” pēdējos gadus koncentrējas tieši uz jauniešu auditoriju. Tad varbūt ir manīta... Nu, manīta kāda statistika, pierādījumi par to, kā tad pēdējo gadu laikā ir mainījusies jauniešu attieksme pret viltotām precēm, un kas varbūt, Jūsaprāt, ir veicinājis šīs izmaiņas?

Terēze Vētra: Šobrīd mums trūkst tādu oficiālu pētījumu, kas būtu īpaši vērsti uz jauniešiem Latvijā. Protams, mēs varam raudzīties uz Eiropas pētījumiem, taču būtu ļoti noderīgi, ja šādi dati būtu pieejami tieši specifiskāk par Latvijas iedzīvotājiem un vairāk respondentiem, jo tā [...] sniegtu vērtīgu ieskatu par to, kā gadu gaitā mainījusies attieksme un uzvedība pret rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem [...]. Diemžēl mūsu rīcībā nav konkrētu statistikas datu šajā jomā. Varētu minēt to, ka mēs sekojam līdzīgi mūsu kampaņas sasniegto auditoriju skaitam, kas kalpo kā aptuvenais rādītājs tam, cik daudz cilvēku ir saskārušies ar mūsu vēstījumu, piemēram, pasākumiem vai informāciju medijos. Bet, nu jā. Iespējams, mēs varētu

nākotnē iegūt lielāku popularitāti, iesaistot dzīvesstila influencerus vai blogerus, kuri savos raidījumos vai publiskajos ierakstos iekļauj diskusijas par viltotiem produktiem.

Viktorija Kasara: Liels paldies par atbildi! Papildus vēl runājot par kampaņu, vai laika gaitā ir pamanīti kādi veiksmes stāsti vai sasniegumi tieši ar jauniešu auditoriju? Vai tā tiek vairāk izglītotāka par šo tematu?

Terēze Vētra: Nu, jā. Tātad. Mēs esam veikuši pasākumus, lai vairāk jauniešu iesaistītu mūsu iniciatīvās. Pagājušajā gadā mēs organizējām konkursu jaunajiem profesionāļiem, kura uzdevums bija radīt digitālus darbus, kas īpaši veltīti cīņai pret viltošanu un pirātismu. Ar šī konkursa palīdzību mēs spējam iesaistīt jauniešus un palielināt viņu informētību par šo problēmu. Iedziļinoties šajā tēmā un radot savus darbus, dalībnieki veica izpēti un guva dziļāku priekšstatu par šo tematu. Šāda pieeja ļāva viņiem uzņemties vadošo lomu savu vienaudžu informētības veicināšanā. Mēs papildus rīkojam arī katru gadu konkursu skolēniem, kurā viena no tēmām ir viltošana un tās kaitīgā ietekme ne tikai uz rūpniecisko īpašumu, bet arī uz sabiedrību kopumā. Aicinot skolēnus radīt savus darbus, kas saistīti ar šo tēmu, mēs sniedzam viņiem iespēju mācīties un iesaistīties šajā tēmā.

Viktorija Kasara: Paldies par atbildi, man būs papildu jautājums. Vai varētu būt tā, ka jauniešiem, piedaloties šajos pasākumos, tiek pasniegtas kādas atzinības vai balvas?

Terēze Vētra: Jā, mēs patiešām cenšamies iesaistīt jauniešus, piedāvājot balvas un veicināšanas balvas. Turklāt ir arī Pasaules intelektuālā īpašuma balva, kas ir īpaši paredzēta tieši viņiem šādos konkursos. Nodrošinot šīs atzinības un apbalvošanas iespējas, mēs cenšamies radīt lielāku interesi jauniešu vidū.

Viktorija Kasara: Paldies, tad tālāk ejam pie nākamā jautājuma, tātad, raugoties nākotnē, kas, Jūsaprāt, būtu jādara, lai nodrošinātu, ka jaunieši Latvijā ir labāk sagatavoti risināt ar viltošanu un rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem saistītās problēmas?

Terēze Vētra: Ļoti svarīgi ir turpināt informēt un izglītēt jauniešus, lai viņi zinātu, kur meklēt uzticamu informāciju, un izvairītos no viltojumu izplatīšanas. Svarīgi ir sniegt viņiem padomus par to, kā rīkoties, ja viņi netīšām iegādājas viltotas preces. Amm. Nu. Laikam mainoties, ir jāizpēta jauni informācijas kanāli un inovatīvas pieejas, lai efektīvi sasniegtu jauniešu auditoriju. Izprotot viņu vēlmes un atrodoties tur, kur viņi atrodas, mēs varam efektīvi nodot savu vēstījumu.

Viktorija Kasara: Jā, un varētu arī būt tā, ka nākotnē notiek vairāk pasākumu. Varbūt universitātēs vai biznesa inkubatoros lekcijas vai semināri, vai tas notiek arī tagad? Vai Jūs uz to skatāties nākotnē, nu, uz šāda veida pasākumiem.

Terēze Vētra: Protams, mēs aktīvi iesaistāmies lekciju pasniegšanā skolās, universitātēs, inkubatoros un dažādos citos pasākumos, kur mūs uzaicina. Mēs piedalāmies arī plašākās

diskusijās un konferencēs, kas skar šo tematu. Man jāteic gan, ka mūsu pašreizējās lekcijas efektīvi risina šo jautājumu, taču mēs cenšamies meklēt paši arī citas iespējas, kur paplašināt savu dalību.

Viktorija Kasara: Labi, liels paldies par atbildi. Runājot par Patentu valdes Attīstības un starptautiskās sadarbības departamenta lomu šajā jautājumā, kas ir plānots arī nākotnē? Kā attīstīt šo te departamenta darbu? Un tieši šajā jautājumā.

Terēze Vētra: Jā. Tā nu. Mēs turpināsim iesākto darbu un turpināsim pašreizējās iniciatīvas. Vēlos izcelt mūsu neseno projektu "Authentic city", ko šogad uzsākām sadarbībā ar Liepājas pašvaldību. Šis projekts sniedz mums papildu atbalstu, risinot šīs svarīgās tēmas, tostarp veicinot izpratni par viltojumiem un izglītojot sabiedrību, tostarp arī jauniešus. Līdz šim projektā ir piedalījušās septiņas Eiropas pilsētas, konkrēti – Saloniki un Mikonas Grieķijā, Sofija un Plovdiva Bulgārijā, Banska Bistrica Slovākijā, Madride Spānijā un Lisabona Portugālē. Jāatzīmē, ka Liepājas pašvaldība ir vienīgā Latvijas pašvaldība, kas tika uzaicināta līdz šim piedalīties projektā. Lai gan šis projekts ir vairāk orientēts uz reģionu, tas tomēr veicina mūsu vispārējo mērķi – cīņu pret viltošanu un izpratnes izplatīšanu.

Viktorija Kasara: Paldies par atbildi! Mēs esam nonākušas līdz pēdējam jautājumam, tad principā, ko Jūs ieteiktu jauniešiem vai jauniešiem vairākiem, tātad, kuri vēlas uzzināt vairāk par intelektuālā īpašuma tiesībām un... viltošanas ietekmi uz sabiedrību? Ko viņiem īsti darīt, ja tāda vēlme rodas?

Terēze Vētra: Viens no mūsu galvenajiem ieteikumiem būtu apmeklēt tīmekļa vietni "viltotarealitate.lv", lai gūtu visaptverošu izpratni. Turklāt, ja ir vēlšanās, var vērsties pie mums, lai noorganizētu lekciju savā skolā, un mēs labprāt sagatavosim uzstāšanos.

Viktorija Kasara: Paldies, vēlos precizēt, vai pats jauniešiem arī varētu sarunāt kādu lekciju, konsultāciju par šo tematu, vai viņam jābūt obligāti sadarbībā ar augstskolu?

Terēze Vētra: Ja viņš vēlas sazināties ar mums, viņš noteikti var to darīt, un mēs izvērtēsim, cik lielā mērā lekcija vai konsultācija ir nepieciešama. Parasti, ja nepieciešams, mēs cenšamies novirzīt jautājumus attiecīgajiem ekspertiem, kuri var sniegt nepieciešamās atbildes. Protams, ja jautājums jau ir specifisks.

Viktorija Kasara: Skaidrs. Liels paldies par Jūsu sniegtajām atbildēm. Šobrīd intervija ir noslēgusies!

Terēze Vētra: Paldies arī Jums!

Maģistra darbs „Latvijas jauniešu informācijpratība par rūpnieciskā īpašuma tiesību pārkāpumiem un to radītajiem kaitējumiem” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (no ievada līdz secinājumiem ieskaitot) ir 182 990 rakstzīmes (ieskaitot intervālus, bet neieskaitot zemspvītras atsauces).

Autors: _____ Viktorija Kasara
(*paraksts*)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: Dr. philol. docente Daina Pakalna _____
(*paraksts*)

dd.mm.gggg.

Recenzents: pasniedzēja Mg.Sc.soc. Santa Darge _____
(*paraksts*)

Darbs iesniegts Informācijas un bibliotēku studiju nodaļā 26.05.2023.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Inga Poļaka _____
(*paraksts*)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

dd.mm.gggg. prot. Nr. __

Komisijas sekretāre: docente Ph.D Liene Viļuma _____
(*paraksts*)